

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

Центр польської мови та культури
Торунський Інформатичний Технікум
Об'єднання шкіл імені К.К. Бачинського
в Домброві Тарновській
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Жешувський університет

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ВИМІРИ СУЧАСНОЇ СЛАВІСТИКИ

**Матеріали міжнародної
науково-практичної конференції,
23 листопада 2023 року,
м. Кам'янець-Подільський**

Електронне видання

Кам'янець-Подільський
2023

УДК 81+82+008](=16)(082)
ББК 81.415.3+83.3
К90

*Рекомендувала вчена рада Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка
(протокол № 13 від 30.11.2023 р.)*

Редакційна колегія:

Семен Абрамович, доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри слов'янської філології та загального
мовознавства Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка;

Наталія Стахнюк, кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри слов'янської філології та загального
мовознавства Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка;

Алла Хоптяр, кандидат філологічних наук, доцент,
декан факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка;

Культурно-історичні виміри сучасної славістики:
К90 матеріалів I Міжнародної науково-практичної конфе-
ренції, 23 листопада 2023 р., м. Кам'янець-Поділь-
ський [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський:
Кам'янець-Подільський національний університет іме-
ні Івана Огієнка, 2023. 137 с.

Електронна версія збірника доступна за покликанням:

URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7728>

У збірнику матеріалів Міжнародної наукової конференції
«Культурно-історичні виміри сучасної славістики», яка відбула-
ся 23 листопада 2023 року в Кам'янець-Подільському націона-
льному університеті імені Івана Огієнка, представлені доповіді
учасників, які відображають різноаспектні дослідження актуа-
льних проблем сучасної славістики в Україні та світі.

УДК 81+82+008](=162)(082)
ББК 81.415.3+83.3

© **К-ПНУ імені Івана Огієнка, 2023**
© **Автори статей, 2023**

ПРОГРАМА

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Копилов Сергій Анатолійович – ректор Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, доктор історичних наук, професор

Миронова Світлана Петрівна – проректор з наукової роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, доктор педагогічних наук, професор

Хоптяр Алла Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Абрамович Семен Дмитрович – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Стахнюк Наталія Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Білоусова Тетяна Павлівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Дворницька Наталія Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Ринда Вікторія Володимирівна – асистент кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

РЕГЛАМЕНТ РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ

23 листопада 2023 р.

10.45–11.00. Реєстрація учасників конференції.

11.00–12.15. Відкриття конференції; пленарне засідання (платформа Google Meet).

13.00–14.00. Обідня перерва.

14.00–17.00. Секційні засідання.

Виступ на пленарному засіданні – до *20 хвилин*

Виступ на секційному засіданні – до *10 хвилин*

23 листопада 2023 р.

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

11.00–12.15

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

ректора Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка, доктора історичних наук, професора
Сергія Копилова

ДОПОВІДІ:

1. ДЕСАКРАЛІЗАЦІЯ МІФУ МАТЕРІ-ЗЕМЛІ В СУЧАСНІЙ
ЛІТЕРАТУРІ

Семен Абрамович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

2. DZIAŁALNOŚĆ KULTUROTWÓRCZA MEDIÓW
POLSKOJEZYCZNYCH W UKRAINIE

Анджей Бонуськ, доктор гуманітарних наук, професор, директор Інституту Історії Жешувського університету (Польща)

3. ФЕНОМЕН ЦИФРОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ: НОВІ
МОЖЛИВОСТІ ЧИ ВТРАТА СУТНОСТІ?

Марія Чікарькова, професор кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

4. NIE TAKA POEZJA STRASZNA, JAK JĄ MALUJĄ –
SPOSOBY NA LIRYKĘ W NAUCZANIU JEZYKA POLSKIEGO
JAKO OBCEGO

Александра Столярчик, доктор гуманітарних наук, вчитель польської мови та культури, вихователь, Торунський Інформатичний Ліцей (Польща).

23 листопада 2023 р.

СЕКЦІЙНІ ЗАСІДАННЯ

14.00–17.00

Секція 1

**СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ
ПРОСТОРІ УКРАЇНИ**

Керівник: **Наталія Стахнюк** – кандидат філологічних наук, завідувач кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Модератор: **Яна Літинська** – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

1. Порівняння як засіб передачі культурного компонента при перекладі польських статей українською мовою **Світлана Войталюк**, старший викладач кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету

2. Unveiling National and historical narratives in modern Slavic linguistics: A closer look at the cultural and historical threads

Мирослава Побережна, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Університету Марії Кюрі-Склодовської (м. Люблін, Польща)

3. Явище мовної економії на прикладі польського молодіжного сленгу

Катерина Кузнець, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

4. Українізми в польській мові

Яна Літинська, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

5. Nacechowanie stylistyczne polskich memów internetowych

Наталія Стахнюк, кандидат філологічних наук, завідувач кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

6. Сленг у польській мові

Вікторія Лиськова, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Секція 2

ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У МЕТОДИЦІ НАВЧАННЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ І ЛІТЕРАТУР

Керівник: **Христина Бура** – вчитель англійської та польської мов Кам'янець-Подільської гімназії № 4, Довжоцького ліцею

Модератор: **Лабузова Катерина** – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

1. Засоби дистанційного навчання для результативного вивчення польської мови

Христина Бура, вчитель англійської та польської мови Кам'янець-Подільської гімназії №4, Довжоцького ліцею

2. Funkcjonowanie uczniów pochodzenie ukraińskiego w polskiej szkole z uwzględnieniem równoległej edukacji zdalnej w szkole ukraińskiej

Юстина Томашовіч, шкільний педагог Об'єднання шкіл ім. К.К. Бачинського в Домброві Тарновській (Польща)

3. Роль дидактичної гри на уроках польської мови

Лабузова Катерина, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

4. Навчання польської мови як іноземної в Україні: шлях до нових можливостей

Івахнюк Анастасія, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

5. Тестування як ефективний засіб організації контролю у навчанні польської мови

Охоцька Ірина, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

6. Організація самостійного домашнього читання іншомовних текстів

Кало Аліна, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

7. Проектна робота учнів на уроках польської мови

Пискливець Діана, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

8. Польська мова для іноземців

Масловська Марія, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Секція 3

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО, ІСТОРИЧНОГО, ПОРІВНЯЛЬНОГО МОВОЗНАВСТВА

Керівник: **Дворницька Наталія** – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Модератор: **Шапалова Анастасія** – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

1. Дослідження деяких особливостей категорії роду слов'янського іменника в порівняльно-історичному аспекті

Дворницька Наталія, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

2. Категорія стану гібридних форм дієслова у слов'янських мовах

Щербій Наталія, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янських мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

3. Конкурс на молодіжне слово 2022 року в Польщі (в перекладі українською)

Міненкова Наталія, кандидат історичних наук, доцент, Київський національний лінгвістичний університет,

Бабич Микита, студент 3 курсу групи Сл(пол)16-21, Київський національний лінгвістичний університет

4. Індо-слов'янські паралелі в контексті когнітивного лінгвокомпаративізму і порівняльно-історичного вивчення мов

Реутов Євген, старший викладач кафедри східної і слов'янської філології Київського національного лінгвістичного університету

5. Періодизація в історії розвитку польської мови

Шаповалова Анастасія, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Секція 4

НАЦІОНАЛЬНІ, КУЛЬТУРНІ ТА ІСТОРИЧНІ ВЕКТОРИ СУЧАСНОГО ЛІНГВІСТИЧНОГО ПРОСТОРУ

Керівник: **Білоусова Тетяна** – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Модератор: **Нетеча Єлизавета** – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

1. Термінопоняття «фразеологічний вираз» і «фразеологія» у висвітленні Івана Огієнка

Білоусова Тетяна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

2. Концептуалізація мовного образу України в поетичній картині світу Володимира Олійника

Шевчук Зореслава, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

3. Фразеологічні трансформації в німецьких гороскопах

Козерацька Маргарита, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

4. Descriptive language of historical novel «The white queen» by Philippa Gregory

Нетеча Єлизавета, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

5. Quantifiers from cognitive discourse perspective

Коновальчук Віта, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

6. Національні, культурні та історичні вектори сучасного лінгвістичного простору

Діана Місюра, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Секція 5

ІСТОРІЯ І ЛІТЕРАТУРА – ПАРАЛЕЛІ, КОНТЕКСТ, КУЛЬТУРА ПАМ'ЯТІ

Керівник: **Шаповал Ольга** – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германських мов і зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Модератор: **Ринда Вікторія** – асистент кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

1. Концепція історії в романі В. Ґолдінґа «Спадкoємці»

Шаповал Ольга, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германських мов і зарубіжної літератури

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

2. Вплив польських романтиків на становлення української літератури доби романтизму

Левицька Тетяна, вчителька польської мови ліцею № 14, м. Кам'янець-Подільський

3. Polskojęzyczna poezja Bukowiny końca XIX – początku XX wieku (na przykładzie wierszy patriotycznych księdza Józefa Janiszewskiego i Aleksandra Morgenbessera)

Слюсар Олег, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри сучасних іноземних мов та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

4. «Фараон» Болеслава Пруса: ознаки історичного роману
Голубішко Ірина, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германських мов і зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

5. Обґрунтування термінолексми на позначення жанру постмодерного історичного детективу в українському літературознавстві

Расевич Любов, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри історії української літератури та компаративістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

6. Габрієла Запольська: морально-етичні виклики у романі «Жінка без вади»

Гураль Анастасія, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти філологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

7. Категорія ретроспективності в оповіданнях і гавендах Антонія Ролле

Ринда Вікторія, асистент кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

8. Магія у польському фольклорі: від середньовіччя до сучасності

Мартинів Микола, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ДОПОВІДІ

С. Д. Абрамович,

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри слов'янської філології
та загального мовознавства
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0000-0002-7307-9106*

ДЕСАКРАЛІЗАЦІЯ МІФУ МАТЕРІ-ЗЕМЛІ В СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У в глибинах нашого колективного підсвідомого усе ще живе міф Геї, шанованої у слов'ян як Мати Сира Земля, Мати всього сущого. Колись на її честь склалися колосальні, що функціонували тисячоліттями, цикли календарно-обрядової поезії, які фіксували життя міфу Землі в ритуалах, що мали підтримувати космічний порядок.

Звичайно, всі ці явища відбивали розгубленість перед незрозумілими силами природи, властиву язичницькому суспільству, й магічне ставлення до землі значною мірою вигладилося з приходом християнства. Утім певний рефлекс його можна вбачати в культурі всього «земного», який характеризує післяренесансну епоху Модерну. Однак сакральна поштивість тут неухильно гасне, Земля інтенсивно перетворюється на об'єкт маніпуляцій, пов'язаних зі власністю на неї. У романістиці XIX ст. реальна земля, як місце проживання різних народів, вже починає трактуватися в дискурсі, який невдовзі назвуть геополітикою. Радше на рівні інтуїції й підсвідомості, ніж свідомо, письменники мусують відтінок сакральності землі, міфологізують, ба, навіть дещо демонізують її образ, що для цієї літератури трохи несвоїсто: «Символ землі як літературний етнообраз, що репрезентує націю, допомагає за референцією розкрити проблему «свій-інший», висвітлити національну специфіку європейських літератур – Швейцарії, Бельгії, Франції, що засвідчують романи Еміля Золя (1840–1902), Каміля Лемо-

ньс (1844–1913), Шарля-Фердинада Рамюза (1878–1947), які відобразили життя та мислення етносів з особливим розумінням символіки землі» [1, с. 205]. Згадаймо романи під назвою «Земля» – Е. Золя та О. Кобилянської: тут боротьба близьких людей за землю доводить до криміналу.

Та в літературно-фольклорній поезії Нового часу релікти архаїчного релігійного вшанування Землі як Матері всього суцього усе ж спалахують, поєднуючись зі спробами реставрації паганізму. Ціхи такого «неопаганістичного матеріалізму» розсіяні в усій російській поезії рубежу XIX–XX ст. й у ранній радянській (Хлебніков, Городецький, Ключев, Єсенін та числ. ін.). Так, відблиск древніх молінь до Землі можна знайти у «декадентських» стилізаціях «під античність» в символіста В. Брюсова:

Губы веющего ветра
Ищут, что поцеловать...
Низойди в свой мир, Деметра,
Воззови уснувших, мать!
Глыбы взрыхленные черны,
Их вспоил весенний снег...

«К Деметре»

Не обминула ця тенденція й українського поетичного слова. Зачарований духом неопаганізму І.-Б. Антонич. Його «Зелена Євангелія», за визнанням автора, є не Благовість від християнського Духа Святого, а «благовість від Флори, або світосприйняття Фавна».

Стіл ясеновий, на столі
слов'янський дзбан, у дзбані сонце.
Ти поклоняйся лиш землі,
землі стобарвній, наче сон цей!

«Ясеновий стіл» споріднений з символікою ясеня (явора), який у народів європейської Півночі віддавна був «ясним» тотемним деревом відновлення. Тут він постає полемічною аналогією християнського вівтарного престола, на якому вершиться таїнство Євхаристії, та Св. Чашу замієно на підкреслено вульгарний «слов'янський дзбан», бо спіритуалізм християнського таїнства для автора вже пустий звук. І Дух Природи, що так налякав Фауста, не видається Антоничеві ані потворним, ані жахливим.

Міда-література не відставала. У фантастичному оповіданні А. Конан-Дойла «Коли Земля скрикнула» геніальний

дивак професор Челенджер винаходить гігантське свердло, щоби так глибоко вколоти Землю, аби вона закричала від болю; автор дозволяє дошкулити вчорашньому божеству, й тут присутній присмак такого собі веселого хуліганства в космічному масштабі.

Характерно, що у власне науково-позитивному мисленні від колишнього об'єкта поклоніння, наділеного таємничою силою родючості, залишається фактично сама лише назва-емблема. Йдеться про «гіпотезу Геї», висунуту наприкінці ХХ ст. британцем Дж. Лавлоком та американкою Л. Маргуліс: вчені припускають, що всі живі істоти Землі утворюють величезний суперорганізм, який вони, не довго хитруючи, назвали Геєю. А вихід людини у космічний простір, або, як це пишню іменувалося в радянській публіцистиці, «початок космічної ери», сильно змінив ракурс бачення нашої планети. Астронавт засвідчив: «Ми мали змогу на власні очі побачити макрокосмос. Коли звідти дивишся на Землю, вона видається маленькою цяточкою і ти усвідомлюєш, як далеко відірвався від неї» [2]. Точка зору спостерігача радикально змінилася; в ході історичного процесу розвитку культури земля перетворилася зі Вселенської Матері на відносно невелике небесне тіло, планету сонячної системи, і футуристичні прогнози майбутнього переселення людства з землі на інше небесне тіло після польотів на Місяць та Марс перестають бути просто фантазіями. Міф Геї втрачає залишки аури сакральності й остаточно редукується. Характерно, що сучасного пересічного читача починає стомлювати й пейзаж у літературі.

Хіба що в сфері українського поетичного слова радянської пори, де штучно культивувалася установка на фольклорність – це мало сигніфікувати «відсталість» української культури – в образі Землі імпліцитно зберігалися риси божества, котрому належать ритуальні почесті. Та ця Земля-Мати вже була підпорядкована «титанічній» людині – ці продукти працівників поетичного цеху підносилося як справді народна пісня:

Через це ти, земле,
Молодіти стала,
Що рука трудящих
Тебе уквітчала.

Утім, з послабленням комуністичного диктату спостерігалися й локального спалахи живого переживання древнього

міфу. Характерний український радянський шлягер 80-х рр. (слова П. Дворського та М. Бакая):

Смерекова хата – батьківський поріг,
Смерекова хата на крутій горі.
Як прийду до неї, коліном припаду,
Грудочку землі своєї до уст прикладу...

Твір неоднозначний – при усій щирості прояву національно-патріотичного почуття й прихованій опозиції «радянському патріотизму», вірш водночас відверто спрямований в архаїчне минуле, він буквально художньо воскрешає ритуал поклоніння Матері-Землі; зокрема рядок *Грудочку землі своєї до уст прикладу...* свідомо чи підсвідомо спрямовує й до неповторного українського народного звичаю їсти землю на доказ щирості. Що ж, не І.-Б. Антонич, звичайно, але все ж таки й не гола радянщина.

Та в цілому в масовій культурі 2-ї пол. ХХ ст., зокрема в радянському російськомовному світі, образ Землі остаточно знижується, вона вже непоштиво іменується «старушкою» й фігурує «всерйоз» хіба що в репертуарі російських естрадних співаків, які нещадно експлуатували «космічну тему». Репрезентативний з цього погляду вірш-пісня Є. Доматовського, написаний у пласкому «плакатному», риторичному стилі:

Я – Земля. Я своїх провожаю питомцев,
сыновей, дочерей.
Долетайте до самого Солнца
и домой возвращайтесь скорей!

Незрівнянно складніше трактувався образ Землі в науковій фантастиці ХХ ст., але й тут сакральний міф Геї як Матері всього суцього остаточно згасає в безмежності удаваних космічних світів – доволі пригадати твори С. Лема або інших класиків жанру.

У цілому ж в європейській свідомості на поверхні залишаються маргінальні явища на кшталт молитви польських рідновірів, натужно приєднаної в дусі синкретизму до монотеїстичної концепції:

O Matko Ziemi
Nieskalana bądź.
Otwórz swe ramiona
I dzieci swe pobłogosław

Dobrem wszelkim.
O Matko Ziemi
W jedni z nami zostań
I twórz wspólnie
Harmonię istnienia.
O Matko Ziemi
Ty miłości spragniona
Dajemy Ci ją.
O Matko Ziemi
I My spragnieni miłości
Daj nam ją.
Pozostańmy Matko
We wspólnych objęciach
Nieskalanej miłości
Boga [3].

Та очевидно, що утилітарно-споживацький підхід до проблеми землі бере гору над наївним замилюванням її «таємницями». А технологічно-утилітарне спрямування пост-ренесансної цивілізації та мислення в дусі «інженерної утопії» спровокували справжню екологічну катастрофу, про яку довго попереджували фахівці-вчені.

Список використаних джерел:

1. Кушнір І. Символ землі у творенні національної картини світу (на прикладі франкомовної літератури). *Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови*. 2012. Вип. 20. Ч. 1. С. 205–212.
2. Павло Попович. Перший український космонавт – Історична... URL: <https://www.istpravda.com.ua>.
3. Pomódl się do Matki Ziemi zyskaj kontakt z duchami natury. URL: <https://psychotronika.pl/pom...>

Т. П. Білоусова,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри слов'янської філології
та загального мовознавства
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0000-0002-6247-0476

ТЕРМІНОПОНЯТТЯ «ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ ВИРАЗ» І «ФРАЗЕОЛОГІЯ» У ВИСВІТЛЕННІ ІВАНА ОГІЄНКА

Іван Огієнко вважав фразеологію питомою ознакою багатства, «душею кожної мови, у тому <числі> й української» [3, с. 60]. Фразеологічними, чи ідіоматичними він називав вирази, «притаманні якійсь одній мові, і звичайно не повторні в мові іншій» [3, с. 61–62; 2, с. 291–292].

На позначення фразеологічної одиниці науковець вживав терміни *фразеологічний вираз, ідіоматичний вираз, ідіома*; як замітники використовував *вираз*, а також: *закотений вираз, закам'янілий вираз, «утертий вираз», постійний вираз*.

За походженням і способом творення учений вирізняв: *питоменні вирази* (які повстали в українській мові) й ті, що прийшли в українську з *інших мов* (*галицький вираз, польська калька, чужий нам фразеологічний вираз, живцем перекладений з чужої мови вираз* (наприклад, не від речі > *nie od rzeczy*; віднести побіду > *odnieśc wyci stwo*, викиди совісти > *wyizuty sumienia* й под.); надзвичайно давні *звуконаслідні вирази* (вода булькотить, плямкати губами, двері рипнули, жаби кумкали); *вирази, пов'язані з мовою жестів чи рухів* (насупити брови, кліпнути віями, зціпити вуста, підвести голову, сіпалися губи, прижмурити зір та ін.); *персоніфіковані вирази* (наприклад, усі з компонентом сонце: *викотилося сонце, сонце підбилося вгору; Сонце било промінням; Сонце спустилося над ліс, сіло за лісом, тихо сідало за селом, впало за гору, скотилось за ліс і т. д.* [3, с. 68]); *вирази, що повстали через порівняння* (став білий, як полотна > він пополотнів, виставити очі, як рак > *вирячити очі, насупив брови > сонце насупилось*). За ступенем образності та експресивності – *постійні ніби технічні вирази* (одиниці на кшталт оточити військо, чинити допита, заподіяти кривду, порушити клятву й т. ін.).

Якщо послуговуватись сучасною термінологією, фразеологічними виразами Огієнко вважав:

- сполуки з одним переосмисленим компонентом (*смерть заподіяти, залягла ніч, знявся вітер, дощ іде, йняти віри, завдати сорому, страх обгорнув, знизати плечима, копилити губи, зажмурити очі й под.*);
- єдності з переносно-образним значенням, що базується на переосмисленні всіх компонентів (*духу не стало, брати гору, стати на порі, пся личина, нам'яти боки, полатати ребра і та ін.*);
- зрощення, що мають затемнену семантику і відтак потребують додаткових роз'яснень: «Багато маємо таких фразеологічних виразів, яких без історичного пояснення вже не зрозуміємо» [3, с. 68]. Наприклад, до виразу *верзти нісенітницю* науковець додав пояснення: «Верзти – говорити нерозумне» [1, с. 57]. За Огієнком, *карати на горло* – «цебто на смерть». Про вираз *залити за шкуру сала* писав: «При допитах, щоб змусити признатися, лили за шкуру гаряче сало, а звідси наше: залив за шкуру сала» [3, с. 68];
- «постійні, ніби технічні, вирази», тобто необразні сполучення на кшталт: *оточити військо, чинити допита, на мою думку, чинити допита, заподіяти кривду, порушити клятву і под.* [3, с. 67].

Зауважимо, що науковець розглядав як фразеологічні ще й окремі слова з переносними значеннями. Ось як, до прикладу, він описав фразеологію семантичного поля 'говорити' (словесні ідіоми позначимо підкресленням): «Рясна фразеологія говорення: шепотіти, герґотали, засичада, ледве обізвалась, цокотіли, верзу, мова мовилась, одказує, белькотала, лепетала, гомоніли, задріботіла, репетувала й десятки ін» [3, с. 66].

Сукупність властивих мові усталених висловів у Івана Огієнка має назву **фразеологія**. Цим же терміном він позначав усі вислови, поєднані:

- походженням (*українська ф., біблійна ф., (старо)давня, в основі своїй поетична (тобто походить з поезії), фразеологія, що відбиває селянський побут / з ткацтва / з кухарства, чужа нам ф., чужомовна, польська, російська ф.*);
- фразео-семантичним полем (*фразеологія говорення*); до цього значення терміна Огієнко вживає синонім «слов-

ник»: «Багатий в Нечуя словник на бити: потягла по руці ложкою. Нам'яв йому боки. Полатаю тобі ребра кулаками...», див. також: «рясний словник на пити» [3, с. 66];

- усі одиниці, які використовував той чи той письменник (*фразеологія Т. Шевченка, П. Куліша, П. Мирного, І. Нечуя-Левицького, Марка Вовчка*);
- фразеологічні вирази, притаманні певному жанру або стилю (*фразеологія українських пісень*) тощо.

Про оцінку науковцем характеру української фразеології свідчать різноманітні означення-уточнення, якими він її описував: *добірна, наша / своя, персоніфікована / з одушевляльним характером, чиста, жива, позбавлена простактва, метафорична, рясна, багата, цікава, сильно розвинена* тощо [3, с. 65–70].

Отже, можемо констатувати, що видатний український вчений започаткував т. зв. «широкий» погляд на фразеологічну одиницю і фразеологію загалом, що став згодом підґрунтям для глибокого вивчення цієї ділянки мовознавства.

Список використаних джерел:

1. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови. Вінніпег: Товариство «Волинь», 1961. 256 с.
2. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови. Вінніпег : Вид-во «Наша культура», 1949. 383 с. URL: <https://library.kr.ua/wp-content/elib/ogienko/ogienko.pdf>
3. Огієнко І. Наша літературна мова: як писати і говорити по-українському. Мовні нариси. Вінніпег: Видавництво «Наша культура». 424 с.

A. Bonusiak,
Doktor habilitowany Profesor Instytutu Historii
Uniwersytet Rzeszowski,
ORCID: 0000-0003-3859-4521

DZIAŁALNOŚĆ KULTUROTWÓRCZA MEDIÓW POLSKOJĘZYCZNYCH W UKRAINIE

Polskie media w Ukrainie stanowią istotny czynnik kulturotwórczy. Przed wybuchem konfliktu z Rosją nad Dnieprem funkcjonowało kilkadziesiąt redakcji prowadzących działalność wydawniczą. Część z nich przestała istnieć już w wyniku wybuchu walk ATO, inne po 24 lutego 2022 roku. Niemniej jednak nadal wydawanych jest cała grupa polskich periodyków.

Wśród nich znajduje się kilka tytułów, których zasięg, poziom merytoryczny oraz okres działalności powoduje, że są one ważne dla społeczności polskiej. Z mojego punktu widzenia najważniejszymi z nich są [w kolejności alfabetycznej]: «Dziennik Kijowski» [najstarsze czasopismo na rynku], «Głos Polonii», «Krynica», «Kurier Galicyjski» [największe na rynku], «Monitor Wołyński», «Mozaika Berdyczowska», «Polonia Charkowa», «Słowo Polskie», «Tęcza Żytomierszczyzny», «Wołanie z Wołynia».

Pisma te mają różny charakter, ale poruszają ważne dla adresatów kwestie związane z funkcjonowaniem środowiska polskiego. Na ich łamach zamieszczane są teksty o charakterze informacyjnym oraz artykuły, felietony czy wywiady. Zasadniczo nie mają one charakteru tematycznego, nie koncentrują się na jednym wybranym obszarze, a zamieszczają wszystkie treści, które mogą interesować przedstawicieli polskiej mniejszości narodowej.

Najczęściej ukazują się w systemie raz – dwa razy na miesiąc lub raz na kwartał. Najsilniejsze z nich mają rozbudowane strony własne [portale] na których zamieszczane są pełniejsze, bardziej rozbudowane informacje, a także treści, które nie zmieściły się w „klasycznym” tytule. Same czasopisma wychodzą w wersji papierowej, ale dostępne są również [a co raz bardziej przede wszystkim] w wersji elektronicznej [pdf]. Dostęp do tych ostatnich jest bezpłatny, ponieważ środki na finansowanie danego tytułu pochodzą z Polski [konkursy rządowe na wspieranie środowisk polskich za granicą].

Niezależnie od formy i miejsca wydawania danego tytułu można wyodrębnić kilka zasadniczych obszarów oddziaływania prasy w zakresie kultury. Oczywiście nie we wszystkich opisywanych czasopismach występują one w pełnej formie, są aż tak rozbudowane. Niemniej jednak z ogólnego punktu widzenia poniżej zamieszczony schemat pokazuje w jaki sposób redakcje starają się działać na rzecz wzmacniania kultury narodowej.

---

zamieszczanie materiałów historycznych promujących dzieje społeczności polskiej ze szczególnym uwzględnieniem osiągnięć kulturalnych

---

popularyzacja osiągnięć żyjących i zmarłych twórców polskiej kultury

---

organizowanie konkursów, lub zamieszczanie informacji o ich przebiegu i rezultatach

---

relacje z imprez polonijnych [mniejszościowych] organizowanych w Ukrainie i poza jej granicami

---

wywiady z twórcami kultury lub z jej badaczami

---

nagłaśnianie akcji kulturotwórczych [opieka nad polonikami, nekropoliami, zabytkami i pamiątkami polskimi]

---

promowanie polskiego szkolnictwa narodowego [zarówno działającego w ramach ukraińskiego systemu szkolnego jak i w systemie sobotnim]

---

promowanie działań mających na celu poznawanie terenów ojczystych [Ukrainy] i Polski poprzez wycieczki, wyjazdy, kolonie itp.

---

wspieranie wszelkich działań polonotwórczych [relacje z prac i osiągnięć różnych organizacji]

---

popularyzacja języka polskiego poprzez sam fakt wydawania tytułu polskojęzycznego

---

Schemat 1. *Formy działalności mediów polskojęzycznych w zakresie kultury*

Ogólnie rzecz biorąc najczęściej zamieszczane są teksty informacyjne, których zadaniem jest zapoznanie odbiorcę z wydarzeniami kulturalnymi. Najczęściej są one krótkie i zawierają jedynie podstawowe dane o miejscu, terminie i przebiegu danego wydarzenia.

Wydaje się, że na drugim miejscu pod względem częstotliwości ukazywania się są teksty poświęcone dorobkowi kulturalnemu Polaków zarówno w ojczyźnie jak i tych żyjących i tworzących poza jej granicami. W tym przypadku proponowane czytelnikowi opracowania są zdecydowanie bardziej rozbudowane, często są to klasyczne felietony prasowe. Rzecz jasna elementem tych publikacji bardzo często są załączane przez autorów rezultaty pracy wybitnych twórców

polskiej kultury – mogą to być zdjęcia, a także fragmenty prozy czy poezje.

Wreszcie na trzecim miejscu sklasyfikować należy treści dotyczące poloników. Tu również pole do popisu jest bardzo szerokie, zakwalifikować do tej grupy trzeba zarówno teksty informacyjne – przykładowo zaproszenia do rodaków na sprzątanie cmentarza, jak i szczegółowe [czasem wręcz naukowe] opracowania przybliżające losy określonego polskiego obiektu znajdującego się w przestrzeni publicznej lub w muzeum.

Pozostałe obszary tematyczne są zdecydowanie rzadziej publikowane i w związku z tym nie odgrywają tak dużej roli, jak te najważniejsze wymienione powyżej. Nie oznacza to jednak, że ich znaczenie jest małe. W tej grupie wydaje się, że najważniejsze są wszystkie te, które dotyczą funkcjonowania polskiej szkoły. Przecież bez niej nie będzie Polaków, a więc i polskiej kultury w Ukrainie.

Podsumowując trzeba uznać, że polskojęzyczne media odgrywają bardzo ważną rolę. Stanowią jeden z podstawowych elementów działań mających na celu popularyzację kultury narodowej. Przyczyniają się do jej wzmacniania i rozwoju. Bez posiadania możliwości docierania do szerokiego odbiorcy szanse na utrzymanie polskości byłyby by znikome. Można uznać, że ważniejszą rolę od mediów polonijnych odgrywa szkoła. Wszystkie pozostałe formy oddziaływania kulturalnego wydają się mieć drugoplanowe znaczenie.

Literatura:

1. Bonusiak A. Mniejszość polska na Ukrainie w walce o demokratyczną, wolną i jednolitą ojczyznę. Rzeszów, 2022.
2. Bonusiak A. Polacy w niepodległej Ukrainie. Analiza strukturalno-funkcjonalna. Rzeszów 2013.
3. Kultura polska w życiu Ukrainy. Historia. Dzień dzisiejszy / red. naukowa J. Wowka. Kijów, 2000.
4. Krasowska H., Suchomłynow L. A. Polskie media w Bardiańsku: teksty i analizy. Warszawa; Berdiańsk, 2017.
5. Krasowska H. Sytuacja Polaków na Ukrainie w związku z konfliktem zbrojnym. Warszawa, 2016.
6. Szymczuk W. Prasa mniejszości polskiej na Ukrainie. Toruń, 2012.

Prasa:

1. «Dziennik Kijowski» za lata 1992–2023. URL: <https://www.dk.com.ua/> [wejście: 18.11.2023]

2. «Głos Polonii» za lata 1992–2023. URL: <https://glos.jagiellonia.org/> [wejście: 18.11.2023]
3. «Krynica» za lata 1994–2023.
4. «Kurier Galicyjski» za lata 2007–2023. URL: <https://kuriergalicyjski.com/> [wejście: 18.11.2023]
5. «Monitor Wołyński» za lata 2009–2023. URL: <https://monitorwoylinski.com/pl> [wejście: 18.11.2023]
6. «Mozaika Berdyczowska» za lata 2010–2023. URL: <https://mozberd.com.ua/> [wejście: 18.11.2023]
7. «Polonia Charkowa» za lata 1999–2022. URL: <https://polonia.kharkov.ua/pl/media-pdf.html> [wejście: 18.11.2023]
8. «Słowo Polskie» za lata 1992–2023. URL: <https://slowopolskie.online/> [wejście: 18.11.2023]
9. «Tęcza Żytomierszczyzny» za lata 2010–2023. URL: <https://zozpu.org/> [wejście: 18.11.2023]
10. «Wolanie z Wołynia» za lata 1994–2023. URL: <http://www.wolaniecom.parafia.info.pl/> [wejście: 18.11.2023]

X. В. Бура,

вчитель англійської та польської мови

Кам'янець-Подільської гімназії №4, Довжоцького ліцею

ЗАСОБИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОГО ВИВЧЕННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

Жоден сучасний вчитель не може уявити себе без Інтернету, а особливо якщо це стосується дистанційного навчання. Нині можемо констатувати факт, що в Україні, як і в усьому світі, відбулася освітня революція, яка запровадила нову модель навчання іноземних мов [1, с. 17]. Дистанційні технології навчання мають надзвичайно широкі можливості розвитку в освіті, адже використання інтернетсервісів дозволяє використовувати інформаційні ресурси без обмежень у часі та відстаней [2].

Дистанційне навчання дало вчителям і учням зовсім інше уявлення про те яким може бути урок і скільки різних дидактичних методів, форм та платформ вони можуть використовувати для забезпечення ефективної взаємодії під час уроку польської мови. В умовах запровадження дистанційного навчання освітянам надано максимальну свободу у виборі веб-ресурсів та освітніх платформ для дистанційного навчання іноземної мови, а кожен педагог розробив

оптимально ефективну систему роботи зі учнями в онлайн-форматі [3].

Вчителі мають можливість опанувати різні онлайн-ресурси, онлайн-платформи, онлайн- засоби для реалізації актуального і ефективного навчання. Проаналізувавши платформи для дистанційного навчання, які використовую особисто я та мої колеги, можна виділити декілька з них:

1. Zoom.
2. Googlemeet.
3. Viber.
4. Telegram.
5. Skype.
6. Microsoft Teams.
7. Google Classroom.

На початку впровадження дистанційного режиму роботи перевага надавалася асинхронним засобам навчання (надсилання завдань електронною поштою чи у месенджерах на зразок Viber, Google Classroom, Telegram тощо) [1, с. 18], проте результативність таких засобів навчання була надзвичайно низькою, адже вчитель не міг об'єктивно оцінити правильність вимови, вивчення лексичного та граматичного матеріалу. Саме тому на зміну асинхронним засобам навчання прийшли синхронні (Zoom, Microsoft Teams, Skype, Google Meet). Згідно даних останніх досліджень ефективність і ступінь сприйняття поданої інформації у форматі відеозв'язку значно перевищує сприйняття цієї ж інформації через месенджери, телефонну розмову чи електронну пошту, натомість живе безпосереднє спілкування у форматі «учень-вчитель» досі залишається найбільш ефективним засобом передачі та засвоєння нових знань [1, с. 19].

Ознайомимось та проаналізуємо декілька платформ для забезпечення дистанційного навчання. Один із найбільш поширених засобів синхронної роботи – популярний додаток Zoom, який дає можливість у відведений час реалізувати навчання, подати та пояснити новий матеріал. Zoom-платформа відкриває широкий спектр наочності та різноманіття викладу інформації у вигляді таблиць, презентацій та схем за допомогою демонстрації екрану монітора, який учні можуть бачити на різних носіях та у будь-якому куточку світу.

Однією з систем для закріплення матеріалу є Google Classroom, де можна розміщувати завдання, тести, вправи,

відео, ігри та покликання на платформи для підключення до уроку. Основними перевагами Google Classroom є:

1. Вільний доступ до ресурсів.
2. Розміщення аудіо- та відеоматеріалів.
3. Можливість залишати коментарі (учнів та вчителів).
4. Оптимізація роботи вчителя з використанням автоматичної реєстрації результатів оцінювання.
5. Функція додавання тестів з автоматичним налаштуванням підрахунку балів.

Подібні можливості доступні при використанні платформи Google Meet, яка займає проміжне місце при реалізації дистанційного навчання. Додаток Google Meet дозволяє створювати покликання на урок, забезпечує відеоконференцію, має функцію демонстрації екрану, листування в чаті, присутня опція «підняти руку», що дає можливість звернути на себе увагу вчителя, не заважаючи роботі інших учнів. Процес контролю знань учнів із цією платформою став більш зручнішим, продуктивнішим та автоматизованішим.

Отже, традиційне навчання надзвичайно важливе та ефективне, але дистанційне навчання також може бути результативним, актуальним та цікавим. Онлайн-вивчення польської мови не може бути реалізованим без освітніх засобів та платформ, саме тому цифрова освіта постійно вдосконалюється, доповнюється та оновлюється. Безумовною перевагою є навчання нових цифрових компетенцій, що сприяє інтенсифікації впровадження ефективних стратегій вивчення польської мови у закладах вищої освіти України.

Список використаних джерел:

1. Байдацька С. С., Боровик К. Ю., Хміль О. О. Лінгводидактичні стратегії дистанційного навчання польської мови як другої іноземної у вищій школі. Київ, 2021. Вип. 38. С. 17. URL: https://periodicals.karazin.ua/language_teaching/article/view/17312/15942. (дата звернення: 16.11.2023)
2. Веньгрін М., Носкова М. Актуальність та ефективність вивчення іноземної (польської) мови дорослими за допомогою методів дистанційного навчання. *Молодий вчений*. 2021. Вип. 5 (93). С. 59–63. URL: <https://molodyvchenyi.ua/-index.php/journal/article/view/570>. (дата звернення: 16.11.2023)
3. Власенко Л. В., Шинкаренко Н. В. Методи дистанційного навчання. Київ, 2011. С. 16–20. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/>

jsui/bitstream/123456789/5006/3/methods7.pdf. (дата звернення: 16.11.2023)

4. Чорна О. А. Педагогічні та інформаційні технології дистанційного навчання іноземних мов у ВНЗ. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*. 2011. Вип. 18. С. 301–308.
5. Kopciał Piotr. Analizametod e-learningowych stosowanych w kształceniu osób dorosłych. *Zeszyty Naukowe Warszawskiej Wyższej Szkoły Informatyki*. 2013. Rok 7, Nr 9. S. 79–99

І. Ю. Голубішко,
*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов
і зарубіжної літератури
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0000-0003-0722-1482*

«ФАРАОН» БОЛЕСЛАВА ПРУСА: ОЗНАКИ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ

В історії Польщі дев'ятнадцяте сторіччя було наповнене важкими реаліями: застарілі закони, непомірні податки, корупція на всіх рівнях, безнадійний стан робітників і селян, спроби знищити польську мову, занепад культури. Все це заважало країні знову стати величною державою. Безумовно, ці проблеми викликали у культурному середовищі, і у письменницькому в тому числі, надзвичайний інтерес.

Болеслав Прус (справжнє ім'я – Олександр Гловацький), нащадок збіднілого роду шляхтичів, наприкінці століття у своїх літературних творах піднімав гострі соціальні проблеми, злободенні у той час. Роман «Лялька» (1885) став його візитівкою. Тому було дивним його звернення до теми Давнього Єгипту, часів XX династії фараонів у романі «Фараон» (1895). Як підкреслював польський критик, педагог, літературознавець Ігнацій Матушевський у 1897 році, Прус був здатен подарувати читачам несподіванку, і це відбувалося не один раз, однак жодна з них не була настільки несподіваною, як цей стрибок «з мостової сучасної Варшави у середину єгипетських храмів і гробниць. Яку мету має ця подорож до пірамід? Що можуть сказати Прусу сфінкси і

мумії?». Однак, читаючи про проблеми Давнього Єгипту, багато хто навіть не підозрював, що автор замаскував від цензури соціальні проблеми сучасної йому Польщі, зображаючи країну фараонів XI ст. до н.е.

Спробуємо оцінити роман «Фараон» з точки зору його приналежності до жанру історичного роману.

Світове товариство декілька років тому відзначило двохсотріччя жанру історичного роману. Але й далі продовжуються дискусії на кшталт – історичний роман це «серйозна» література чи масовий продукт [2]. Але слід підкреслити, що сьгодні історичний роман переживає своє відродження: жанровий канон поглиблюється, сплітається зі складовими інших жанрів, розростається експериментами. Отже, мета даної публікації – розглянути специфіку історичного роману з точки зору втілення жанрових рис в романі польського письменника-реаліста XIX століття Болеслава Пруса «Фараон».

Якщо говорити про історичний роман як жанр, то його поява, безумовно, пов'язується з Вальтером Скоттом, англійським письменником XIX сторіччя шотландського походження. Але це не означає, що раніше письменство не зверталося до історії як предмета опису. Існувала так звана історична проза – хроніки, літописи тощо. Відомі історики античності, наприклад, Геродот, Фукидід, залишили цінні історичні праці. Так, Фукидід у своєму творі «Історія» описує події Пелопоннеської війни. Він розпочав свою працю відразу після закінчення військових дій, усвідомлюючи важливість цих подій для подальшого розвитку Еллади. Цей твір не просто захоплює читання, а й цінніший історичний документ, джерело наших знань про Давній світ, адже цей історик вперше використав принцип достовірності. Але з появою роману з історичним змістом відбуваються зміни у трактуванні фактів. «Традиції історичної прози відчутні в творчості основоположників історичного роману, зокрема В. Скотта. Зі зруйнуванням архаїчної структури хроніки та літопису з історією починає вільно поєднуватися вимисел. Історичні особи діють в одному часі і просторі з вигаданими персонажами; отже, «поезія», на античний кшталт, бере гору [3, с. 239].

На думку О. С. Бойницької, «автори історичних романів дотримувались вихідного посилання, що романіст має слідувати фактам наскільки вони є відомими, адже, щоразу,

коли письменник відхилятиметься від фактів, професійний історик суворо цензуруватиме його» [1, с. 40]. Існують приклади, коли письменники цього жанру щодо історичності своїх романів самі попереджають, що це всього лише роман. А. Флейшман, оцінюючи «правдивість» подібних творів, підкреслює, «читач історичних романів певно вимагатиме від них свого роду правдивості – хоча б заради того, щоб мати змогу схвалити чи негативно оцінити їх з точки зору «точності» – або правильності відтворення імовірно встановлених фактів» [5, с. 4]. В традиційному історичному романі чітко відокремлюються справжня історична подія і авторська вигадка. Теж саме стосується персонажів: особи, котрі існували, залишили свій слід в історії, замальовуються відповідно традиції їх сприйняття сучасниками. Так само роман «Фараон» можна назвати історичним лише частково. Вимогливий читач побачить у ньому чимало деталей, що не існували в давньоєгипетській дійсності: єгипетські селяни того часу не володіли конями, боги на зображеннях і скульптурах не посміхалися тощо. Цей твір – результат багаторічних роздумів автора над становищем рідної країни, до того ж, за задумом письменника, він писав роман для простих читачів, а не для єгиптологів. Це підтверджує думку, висловлену іншими і письменниками, і літературознавцями, серед них названі вище.

Але Болеслав Прус свій роман наповнив образами історичних осіб, що насправді існували, біблійними персонажами, уривками з реальних історичних документів, щоб створити відчуття тої епохи. У Давньому Єгипті XI сторіччя до н.е. правила династія Рамзеса XII. Але головним героєм роману є його син Рамзес XIII. У давніх хроніках знаходимо згадки про них і характеристики діянь на чолі держави. І хоча влада фараона у Давньому Єгипті була беззаперечна, головний герой поступово починає розуміти що таке держава, державна влада тощо. На іменах і «справжності» осіб реальна дійсність закінчується і розповідь набуває яскравого авторського забарвлення. У романі читаємо: «Державна – це дещо більш величніше, ніж храм Амона у Фівах, більш грандіозне, ніж могила Хеопса, більш давнє, ніж сфінкс, більш непорушне, ніж граніт» [4]. Молодий Рамзес неодноразово переконується в цьому. Він відчуває, що є сила, яка керує всім, і вона значно сильніша за всі, відомі йому.

Прус порівнює цю силу – давньоєгипетську державу – з безкінечним лабіринтом з міцними стінами [4]. І Рамзес гине, заблукавши в цьому лабіринті.

Відомо, що в історії Єгипту реально існував верховний жрець храму Амона у Фівах Херіхор, який після того, як отруїв Рамзеса XIII, історично реального останнього царя XX династії (саме цей факт було покладено письменником в основу роману), захопив владу в країні. Херіхор виявив себе вправним царем, але пізніше, саме в цей період, Єгипет розпався на дві частини і поступово став здобиччю підступних ворогів.

Не зважаючи на свою революційність, Болеслав Прус був продуктом біблійної цивілізації. З відомих тільки йому причин письменник зробив даним романом свій внесок в охорону її стабільності. Автор піднімає єврейське питання (теж дуже популярне в Європі кінця XIX сторіччя): єврейка Сарра, кохана Рамзеса, і її син, спадкоємець єгипетського престолу, – невинні жертви переслідування з боку жерців, які не уявляли на чолі Єгипту єврея. Такому злобному і деспотичному свавіллю жерців протиставляється Мойсей. Його сприймають як жерця-відступника, який порушив кланову ієрархію. Його засудили, оскільки жерці не були зацікавлені в тій культурі Єдиногобожжя, до якої закликав Мойсей. Це несло в собі загрозу всій ієрархічній побудові влади жерців. І хоча Сарра, сидячи на березі річки, голосно співає священну пісню, в якій звеличується Єдиний Бог, це було нереально. Адже це знання було доступне тільки обмеженому колу посвячених, його приховували у храмах, це знання не підлягало передачі простому народові, оскільки могло призвести до руйнації всієї системи поклоніння Богам.

Підсумовуючи, підкреслимо, що, коли автор зображав занепад колись могутньої держави, він шукав відповідь на питання про причини цього занепаду. Читачеві, який має уявлення про епоху Пруса, стає зрозуміло, що проблематика роману викликана до життя розкладом і кризою сучасного письменнику буржуазно-феодалного суспільства Польщі. Але в жодному разі це не означає, що Прус лише приховував сучасні проблеми обставинами та історичними особами, запозиченими у давності. Адже особливе значення роману полягає в тому, що в ньому, і це вперше в історії польської літератури, на найвищому художньому рівні, з використан-

ням наукових відомостей про минуле, відкритих письменникові, без зайвого осучаснення були представлені в живих образах соціальні проблеми віддаленої окремої епохи. Це важливо, оскільки вони мають величезне значення для кращого розуміння питань сучасності, робилася спроба досягнути закономірності глобального історичного процесу.

Список використаних джерел:

1. Бойницька О. С. Історіографічний versus історичний: жанрові відмінності двох типів роману в англійській літературі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2012. Вип. 30. С. 39–42.
2. Джугастрянська Ю. Історичний роман в епоху діджитал: чому й навіщо? URL: <http://litakcent.com/2018/09/05/-istorichniy-roman-v-epohu-didzhital-chomu-y-navishho/> (Дата звернення 20.02.2021).
3. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 636 с.
4. Прус Б. Фараон. URL: <http://javalibre.com.ua/java-book/-book/231> (Дата звернення 20.09.2023).
5. Fleishman A. *The English Historical Novel: Walter Scott to Virginia Woolf* Baltimor. London: The John Hopkins Press, 1971. 262 p.

А. І. Гураль,
*студентка V курсу, спеціальність філологія,
спеціалізація польська мова та література
Львівського національного університету
імені Івана Франка*

ГАБРІЄЛА ЗАПОЛЬСЬКА: МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ВИКЛИКИ У РОМАНІ 'ЖІНКА БЕЗ ВАДИ'

Творчість Габрієли Запольської завжди привертала увагу не лише своєю актуальністю та глибоким зануренням у соціокультурні реалії свого часу, але й особливим стилем, який робив її твори виразними і неповторними. Відомо, що дослідженнями гендерної проблематики в літературі займалися відомі польські дослідниці, зокрема, К. Клосіньська [1], М. Гавін [2], Й. Чаховська [3], М. Каспжицька [4], А. Яніцька [6] та А. Гротовська [7] та інші науковці, які розглядали розвиток ідей жіночої емансипації. Літературознавці та

критики, такі як Ян Карпович, Юзеф Марек, Марія Корзенівська, та інші, досліджували романи Запольської, зокрема «Повість над північним морем» («Opowieść o rewnym morskim okęcie»), «Пан Вітослав» («Pan Witosław») та інші, щоб розглянути теми гіпокризії, моральних суперечностей та моральних дилем. Яніцька зазначала, що потрібно враховуючи складність та різноманітність її творчості, деякі характерні риси стилю у творах Запольської, як представниця реалізму та натуралізму, Габріела досліджувала складні соціальні проблеми, що оточували її сучасників, та звертала увагу до психології та характерів своїх героїв[6]. Дослідивши детально твір Г. Запольської, можна зауважити, що у її творчості були деякі характерні риси стилю, які відокремлюють її твори від інших, особливо, реалізм і натуралізм, що відображався у її реалістичному зображенні життя та персонажів. Вона описувала суспільні проблеми, відображала життя звичайних людей і простежувала психологічні аспекти їхньої поведінки. Якщо ж згадати пишне, можливо, навіть розпусне життя Рені, головної героїні роману «Жінка без вади», важко не зауважити її ставлення до чоловіків, письменниця чітко описує її поводження з протилежною статтю, прояви її жіночності та характеру у тих чи інших ситуаціях, які трапляються з героїнею. Панянка просто забавлялась та використовувала молодого Касвіна, а той юний хлопчина зовсім того не розумів і справді її кохав, був готовий прихилити весь світ до її ніг та виконати будь-яку забаганку: *«Wyobraż sobie – Ali Kaswin zasypuje mnie kwiatami i sonetami. Właściwie powinnam być z tego więcej niż rada. To jest mój genre...»* [1, s. 164]. Запольська була феміністкою і активно досліджувала жіночу психологію, статеві стереотипи і соціальний стан жінок у своїх творах. Також Габріела володіла іронічним стилем, який дозволяв їй висміювати соціальні недоліки і гостро критикувати суспільство. Її сатиричні вставки робили її твори не лише цікавими, але й спрямованими на вдумливий роздум. Письменниця включала філософські та інтелектуальні елементи у свої твори, роблячи їх глибокими і змістовними. Вона поєднувала літературну майстерність і гострі інтелектуальні здібності.

Варто виокремили характерні риси моральної тематики Г. Запольської, зокрема облудну мораль і гіпокризію, бо

Габрієла Запольська часто досліджувала, як люди дотримуються моральних норм публічно, але порушують їх у приватному житті. Ця тема особливо виділяється у її романі «Жінка без вади». Письменниця активно вивчала сексуальність і моральні питання в суспільстві свого часу. Вона піднімала питання статевої нерівності, табу на сексуальну свободу жінок і ролі моральних норм у контролі за особистими відносинами. Сексуальність і мораль є ключовою темою в творчості Габрієли Запольської, і вона вивчає ці питання з глибоким інтелектуальним підходом, сприймаючи їх як складний аспект соціокультурної реальності свого часу. Запольська показує нам головну героїню роману в світлі розпусниці та слабкої жінки, яка хоч і хотіла здаватися «бездоганною», але тоді їй потрібно було просто відчувати себе комусь потрібною та коханою: «...*odwiedzał ją Kaswin. Znosiła jego obecność dość łaskawie – nie pozwalając mu wszakże na dawne poufałości. W ogóle zmieniła się zupełnie. Zaniedbała się nawet w stroju i w geście. Robiła wrażenie kogoś – kto się już niczego nie spodziewa*» [1, s. 193], тобто від статевої нерівності до етики та людських цінностей. Запольська аналізувала соціальні обмеження, які накладало суспільство на жінок, особливо в сфері статевих відносин. У своїх творах вона піддавала критиці традиційні ролі жінок і висвітлювала жіночий досвід в контексті статевої нерівності. Адже вона підкреслювала необхідність для жінок бути господарями свого власного тіла і вільно обирати свої сексуальні відносини. Увесь твір головна героїня запевняла себе і всіх інших, що є бездоганною жінкою: «*–Ręczę ci, że gdybyś się ich spytał, każdy ci powie, że jestem kobietą bez skazy...*» [1, s. 71]. Запольська виступала за вільне проявлення жіночих емоцій, протягом усього твору прослідковується сильний характер пані Рені: «*A przecież właśnie kobieta może nadać ton sprawom najniższej wagi...*» [1, s. 77]. Габрієла Запольська у своєму творі часто писала про жіночі так би мовити «слабкості», наприклад, про сльози жінок: «*I stąd powstają dziwactwa płaczu u kobiet, które „już nie mają powodu do płaczu*» [1, s. 226]. В творах Запольська піднімала питання справедливості, морального вибору та відповідальності перед суспільством і собою. Головна героїня роману «Жінка без вади», хоч і постійно фліртує з чоловіками, показує себе як «бездоганна жінка», однак доля викидує її з

того ілюзорного життя. Причиною її гордості і розгульного життя є не любовні завоювання, а їх відсутність. У романі Габрієли Запольської облудна моральність стає однією з основних тем, що пронизують твір і характеризують поведінку головних персонажів. Це проявляється через їхні вчинки, які суперечать встановленим моральним нормам, одночасно зберігаючи певні соціальні стандарти. У цьому контексті авторка експонує складні внутрішні конфлікти героїв, їхню боротьбу з соціальними очікуваннями та особистими цінностями. Аналізуючи облудну моральність у романі, можна досліджувати, як герої вирішують моральні дилеми, та як це впливає на їхні взаємини з іншими особами. Головна героїня відкрито виражає свою пристрасть до іншої особи. Водночас вона відчуває внутрішню боротьбу і моральні спротиви.

Авторка чітко розмежовує суперечності між бажаннями та соціальними нормами, які можуть створювати облудну мораль в житті персонажів. Героїня розмірковує про власну сексуальну пристрасть і бажання, при цьому згадується «фальш» і «облуд», що можуть бути частиною її життя. Тут облудна мораль виявляється через розрив між внутрішніми бажаннями та зовнішніми моральними обмеженнями: «– *Pozwól! – mówił – pozwól, niech się przekonam, jaki jest zapach twego ciała. – Musisz pachnąć ambką, miłością i Lacrima Christi. – Przeczuwam to... Jakaż cudowną kochanką będziesz, Reno!...Leżała ciągle bez ruchu z zaciśniętymi powiekami – jakby pozbawiona myśli. A przecież było to tylko pozorne, bo pod jej czaszką kłębiła się szalona, potworna walka. – Wobec błogiej, omdlewającej rozkoszy, jaką jego usta, które przyłgnęły do jej szyi, wlewać zaczęły w każdy jej nerw – każdą jej żyłę, prawo do zaczerpnięcia z życia upojenia zupełnego i wyczerpującego zaczynało dominować ponad spętaniem, jakie sama, wskutek fałszów i obtud, na siebie nałożyła. – Cierpiała w tej chwili w tej walce nie z nim, ale ze samą sobą. – Dopiero w tej chwili uczuła, jak drobną, jak żadną była wobec tej potęgi, tej burzy, jaka leciała ku niej, chcąc ją porwać w swój wir i płomienie...*» [1, s. 146]. Через непослідовність між суспільними нормами та особистими бажаннями персонажів, авторка висловлює ідею про те, що в справжній любові немає місця зовнішнім обмеженням, а намагання знищити цю любов через накази або

конвенції суспільства призводить до облудної моралі. Запольська висловлює думку про вільну природу справжньої любові, відмінну від штучних або підроблених почуттів. Авторка підкреслює силу і прекрасність істинної любові, яка здатна подолати всі перешкоди, включаючи соціальний тиск і суспільні обмеження. Запольська актуалізує тему облудної моралі з позиції внутрішньої свободи та незалежності від зовнішніх норм: *«... miłość, mimo wszystko ciągle jest tą „wolną w wyborze swojej drogi”. Z wyciem buntu wali się w stronę raz obraną a raczej pchnię człowieka w śmiertelne zniszczenie, niż pozwoli zniszczyć się sama. – Te miłości, które zostały «zwalczone» za pomocą nawoływań pobożnych, prawnych, społecznych – nie były istotną esencją miłosną. I dobrze się stało, że zginęły w zarodku, bo były to trupy noworodków, zgniłe w łonie matki – śmiecie cuchnące swą anemią – strachy na ptactwo w łachmanach, strojące się w formy uznane. Triumfować będzie jedynie tylko potężna, doskonała, typowa Miłość, symptomat siły życiowej, słodki i jasny wykwit instynktów zdrowych – w chwili najwyższego uniesienia zdzierający ze siebie strojny łachman, złożony z deseni tkanych na krosnach despotyzmów, obłudników i kłamców, podających się za zbawców ludzkości...»* [1, s. 184].

Авторка обговорює соціальні стереотипи та подвійні стандарти, що стосуються жіночої сексуальності. Запольська висловлює думку про те, що якщо жінка займається вільною сексуальною поведінкою, то може бути осуджена суспільством, але якщо вона залишається емоційно пораненою і покидає відносини з гідністю, то вважається «врятованою». Можна зауважити, як соціально-культурні очікування стосовно поведінки жінок можуть впливати на спосіб, яким їх сприймають у суспільстві. Жінка, яка залишається емоційно вразливою, вважається більш прийнятною у порівнянні з тими, хто вибирає вільніші форми вияву своєї сексуальності. Таким чином, цей уривок відображає облудну мораль, що лежить в основі суспільних уявлень про поведінку жінок у відносинах та сексуальності: *«...Taka kobieta, choćby nawet przed chwilą tarzala się naga na podścielisku swych rozpuszczonych włosów z całą rozpustą i rozpasaniem nimf Aldobrandiniego, z galerji włoskich – jeśli tylko zraniona później duchowo przez kochanka, umiała odejść w piękności – tak odejść, jak odeszła Rena – jest ocalona.*

Zatarła bowiem wrażenie niekorzystne techniki zmysłowej miłości, zwykle nader dla kobiety niebezpieczne, a natomiast pozostała w jego pamięci, jakby owinięta delikatną idealnością...» [1, s. 196].

Аспекти облудної моралі у творі можна помітити не тільки у головної героїні Рені, а й у пана Гальського, через відокремлення між бажаннями та соціальними нормами. Авторка висловлює туту особи за чистотою та досконалістю у відносинах, але в той же час описує його спосіб взаємодії з жінками. Зауважуємо внутрішній конфлікт героя, який відчуває потяг до чистоти та досконалості, але, з іншого боку, змушений вступати в інтимні стосунки з іншими дамами. Це вказує на протиріччя між його внутрішніми бажаннями та його зовнішніми діями, що може бути характерним для певних соціальних норм та очікувань: *«Lecz w głębi duszy miałem zawsze tę tęsknotę do życia się z jedną tylko kobietą. Lecz nie łatwo mi było spotkać taką kobietę. Musiałem brać, co było pod ręką – istoty pełne dreszczów, wywołanych przez innych mężczyzn, o których, kto wie, myślały może, będąc w moich objęciach. I odrzucałem je po jakimś czasie, bo marzeniem mojem było stopić ciało mej kochanki i przesaczyć w moją krew – ale jako element czysty, doskonały i bez skazy – rozumiesz, Reno! – bez skazy!» [1, s. 226].*

В романі «Жінка без вади» Габрієла намагається висвітлити внутрішній конфлікт головних героїв, який виникає між їхніми особистими бажаннями та соціальними очікуваннями. Через показ тонкої взаємодії між емоційними відчуттями та соціальними нормами, авторка відображає складність моральних виборів та внутрішніх боротьби героїв.

Водночас, розглядаючи різні ситуації та діалоги, Запольська змушує читачів переосмислити стандарти та уявлення про мораль у суспільстві, висвітлюючи суперечності та протиріччя, які існують у цій сфері. Цей роман стимулює думку про те, наскільки суб'єктивними можуть бути оцінки моральних вчинків, та як соціальне середовище може впливати на вибори особистості. Запольська залишає за собою відкрите запитання про те, чи існує щось абсолютне в сфері моралі, чи це лише питання індивідуального сприйняття та суспільного контексту.

Список використаних джерел:

1. Kłosińska K. Ciało, pożądanie, ubranie. O wczesnych powieściach Gabrieli Zapolskiej. Kraków, 1999.

2. Gawin M. Przeciw emancypacji kobiet. Teksty drugie 4. 2011. S. 234–252.
3. Czachowska J. Gabriela Zapolska. Kraków, 1966.
4. Kasprzycka M. Luźne uwagi o refleksjach p. I. Dworaczka na temat O czym się nie mówi Zapolskiej. *Bluszcz*. 1909. № 42. S. 464.
5. Zapolska G. Kobieta bez skazy: Powieść. Warszawa: Lektor, 1921. 233 p.
6. Janicka A. Czytanie Zapolskiej—style, metodologie, idee. *Prace dedykowane profesorowi Swietłanowi Musijenko, idea i wstęp Jarosław Ławski* / red. nauk. A. Janicka, G. Kowalski, Ł. Zabielski. 2013. S. 183–205.
7. Grotowska A. O czym się nawet myśleć nie chce, a jednak trzeba o tym mówić. *O dziełach Gabrieli Zapolskiej i ich recepcji w środowisku współczesnym autorce. Napis Pismo poświęcone literaturze okolicznościowej i użytkowej*. 2009. Vol. 1. P. 253–266.

Н. І. Дворніцька,
кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри слов'янської
філології та загального мовознавства
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0000-0002-4825-4574

ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕЯКИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КАТЕГОРІЇ РОДУ СЛОВ'ЯНСЬКОГО ІМЕННИКА В ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ

Висвітлення особливостей слов'янських мов у порівняльно-історичному аспекті забезпечує правильне розуміння їх генетичних відношень з багатьма іншими мовними групами і окремими мовами світу і робить можливим не тільки наукове усвідомлення явищ окремих слов'янських мов у глибокій історичній ретроспективі, але й тенденції їх подальшого розвитку.

Одним з найскладніших питань славістики є формування та особливості функціонування категорії роду. Дослідження означеної проблеми в порівняльно-історичному аспекті свідчать, що категорія роду в індоєвропейській лінгвосистемі не мала того граматичного значення, що набула згодом в слов'янських мовах, і у більшості відмінкових форм ніякого вираження показник роду не знаходив. Лише

в частині відмінкових форм (головним чином, у називному, знахідному й кличному відмінках усіх трьох чисел) іменники середнього роду діставали закінчення, відмінні від закінчень іменників чоловічого й жіночого родів. Принагідно відзначимо, що в ряді індоєвропейських мов означена тенденція еволюції категорії роду продовжилась і зміцніла. Так, сучасна французька виділяє два роди – чоловічий та жіночий, а англійська мова повністю втратила розрізнення іменників за родами.

В праслов'янській мові (порівняно з індоєвропейською) категорія роду активно еволюціонує, її роль в граматичній системі стрімко зростає.

На пізньому етапі функціонування праслов'янської лінгвосистеми намічаються основні тенденції еволюції категорії роду, що проявляється згодом в окремих слов'янських мовах. Зокрема відбувається процес перегрупування іменників за родами, в основному, під впливом фонемних (детермінативних) ознак закінчення іменників.

Перехід іменників з одного роду до іншого відбувався, головним чином, у чоловічому та жіночому родах, що позначилося при формуванні окремих слов'янських мов. Наприклад, праслов'янські іменникові лексеми, успадковані, зокрема давньоруською як лексеми жіночого роду (*пыль, польнь, лебедь, насыпь, боль*), в українській та польській мовах перейшли до чоловічого роду (укр. *пил, полин, лебідь, насип, біль*; пол. *nasyp, ból*). Деякі праслов'янські лексеми чоловічого роду (наприклад, *topol) виступають в нових лінгвосистемах української, білоруської, сербохорватської, польської мов в жіночому роді (відповідно: *тополя, таполя, тополя, topola*).

Тимчасове чергування твердих і пом'якшених фонем у фіналях іменників сформувала так зване хитання у визначенні родової приналежності, що спостерігається як реліктове явище в сучасних слов'янських мовах. Наприклад, в сучасній українській маємо нормативні форми: *постіль – постеля, адрес – адреса* тощо; у польській: *przerębla – przerebiel, rodzynek – rodzynka, kafelek – kafelka; fałd – fałda*.

Зауважимо, що якщо на пізньому етапі розпаду праслов'янської лінгвосистеми процес диференціації іменників за родовими ознаками проходив під впливом внутрішньомовних показників, зокрема фонемних, детермінативних

особливостей фіналей іменників, то пізніше в цей процес активно втручаються культурно-соціальні, екстралінгвістичні чинники.

Видатний український лінгвіст О. Тараненко підкреслює, що в таких граматичних категоріях іменників, як категорія власне роду, категорія істот / неістот і категорія особовості / неособовості, знаходить своє відображення соціальна структура суспільства, система суспільних цінностей, ієрархія соціально вищих і нижчих категорій осіб. Мовне вираження соціальної диференціації людей є при цьому похідним від розмежування за іншими критеріями, звичайно в межах опозицій живе / неживе, особове / неособове, чоловіче / жіноче, тобто нове, соціальне значення передається старою, «біологічною» формою.

З цієї точки зору видається доречним акцентувати увагу на історичній ролі патріархату (букв. – «влада батька»; д.-грец. πατήρ – «батько» та ἀρχή – «влада») – форма соціальної організації, за якої чоловік є основним носієм політичної влади та морального авторитету, здійснює контроль над власністю, а батьки чи старші представники чоловічої статі в сім'ях перебувають в стані лідерів і володарів.

Термін використовується для зображення соціальних структур, відношень та практик, в яких чоловіки домінують над жінками та дітьми. Структури патріархату досліджувались в таких областях, як соціалізація, сім'я, репродуктивні технології, трудова діяльність, мовно-культурні репрезентації, зокрема історичні коментарі до деяких цікавих явищ в слов'янських мовах, що викликали навіть певні соціально-культурні проблеми.

Йдеться про цікаве явище в польській мові, яке сягає, за свідченнями істориків мови, саме розквіту патріархальної системи державності з її правом на власність, апогею християнських догм сім'ї та шлюбу, повної влади чоловіка над дружиною та дітьми. Наслідком цього процесу є поділ іменникових форм у множині на дві групи: *męsko-osobowa forma* і *żeńsko-rzeczowa* або *niemęskoosobowa* з відповідними змінами дієслівних флексій і сполучуваних займенників. Наприклад, коли йдеться про групу жінок або дітей, то функціонує займенник «one» з дієслівною флексією *-y*: *one czytały, chodziły, jadły*. Наявність в групі навіть одного представника чоловічої статі вимагає іншого займенника

(oni) і зміни дієслівної флексії на *-i* – *oni czytali, chodzili, jedli*. Означена граматична особливість декларується сучасним феміністичним рухом як дискримінаційна.

Досить активна дискусія в різних соціальних сферах викликає наявність фіналі «-ова» в чеських жіночих прізвищах, що колись демонструвала абсолютну залежність жінки від свого чоловіка (наприклад: чоловік Korchák – жінка Korcháková, чоловік Havel – жінка Havlová). Феміністки вважали цей кінцевий формант дискримінаційним. Дискусії точилися з середини дев'яностих минулого століття і викликали такий суспільний резонанс, що президент Чехії Мілош Земан підписав закон, що дозволяє чеським жінкам відмовитись від означеної фіналі.

В мовознавчих дослідженнях останніх десятиліть йдеться про те, що дослідницьки «дискримінований» мовний образ чоловіка починає активно відвойовувати свої позиції. Про це свідчать, зокрема, два останні збірники матеріалів популярних серед славістів Щецинських конференцій «Slowo. Tekst. Czas». Дослідниця А. Архангельська стверджує про цілковиту можливість системних дослідження man studies у лінгвістиці. Отже, поглиблений аналіз різних аспектів категорії маскуліності, проблем мовної її об'єктивності та формального вираження з урахуванням історичних передумов являє собою широке поле майбутніх лінгвістичних розвідок.

Список використаних джерел:

1. Архангельська А. Маскуліність як аскриптивна категорія у дзеркалі слов'янських мов: бачення «свого» на тлі «чужого». *Język. Człowiek. Dyskurs*: Księga dedykowana prof.zw.dr. hab.Michałowi Aleksiejence z okazji Jubileuszu 65-lecia urodzin. Szczecin, 2007. С. 232–247.
2. Архангельська А. Формальне вираження категорії маскуліності: взаємодія родової ре дистрибуції і родової транспозиції. *Мовознавство*: наук.-теорет.журнал. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Укр. мовно-інформ. фонд Нац. акад. наук України, 2011. № 1. С. 29–42.
3. Булаховський Л. А. Вступ до порівняльної граматики слов'янських мов. Харків, 1927. 564 с.
4. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; [А. Й. Багмут, В. Т. Коломієць, А. П. Критенко та ін.]; за ред. О. С. Мельничука. Київ: Наук. думка, 1966. 594 с.

5. Тараненко О. О. Андроцентризм у системі мовних координат і сучасний гендерний рух. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021. 112 с.
6. Dalewska-Greń H. Języki słowiańskie. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002. 666 s.
7. Klemensiewicz Z. Historia języka polskiego. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002. 830 s.
8. Rospond S. Gramatyka historyczna języka polskiego. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1971. 224 s.

А. О. Івахнюк,
*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультету іноземної філології,
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0009-0000-4889-2130*

НАВЧАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В УКРАЇНІ: ПЛЯХ ДО НОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

У сучасному світі володіння іноземними мовами стало ключовою навичкою, яка відкриває безліч нових можливостей у різних сферах життя. Однією з таких мов є польська, яка набула популярності серед українців не тільки завдяки географічній близькості, але й через економічні та освітні можливості, які вона відкриває.

1. Складність вивчення польської мови для українців: міф чи реальність?

Гасло «JĘZYK POLSKI JEST LATWY!» («Польська мова легка!») може бути використано Школою польської мови та культури Сілезького університету для привертання уваги, але чи відповідає воно дійсності? Це питання не має однозначної відповіді. З одного боку, для українців, які розмовляють українською або російською, польська мова на перший погляд може здаватися зрозумілою. Більшість українців успішно складають державні сертифікаційні іспити з польської мови на рівні B1, і тут труднощі розпочинаються на вищих рівнях – B2, C1, C2.

З іншого боку, кожен, хто опанував польську мову на продвинутому рівні, пам'ятає свої курйозні ситуації на початку навчання. Вирази, що схожі на українські або російські, такі як «pukać» (стукати), «prosto» (просто), «uroda»

(краса), «zaropnieć» (забути), «odduchać» (дихати) і т.д., мають зовсім інше значення в польській мові. Вчителі, які працюють в Польщі в мовних школах, зауважують тенденцію до завищеної самооцінки рівня володіння польською мовою українцями. Найпоширеніший аргумент, який звучить від них, це: «...Але ж пані мене розуміє!».

Зростання популярності польської мови серед українців протягом останніх п'яти років ще більше актуалізує проблему ефективного і якісного навчання цієї мови. «Останні роки свідчать про зростання зацікавленості населення України вивченням іноземних мов, при цьому польська мова визнається однією з найпопулярніших європейських мов, поряд з німецькою, французькою, іспанською та італійською (джерело: «Які іноземні мови знають українці, 2013»). Це соціальне явище породжує питання про якісне навчання іноземних мов в Україні та ставить виклики перед викладачами польської мови. Однак, відповідь на питання, чи можливо навчити всіх, є складною та обговорюваною серед фахівців у галузі. Деякі вважають, що успішність залежить від кваліфікації та методів викладача, включаючи володіння новітніми методами навчання. Вони стверджують, що «немає нездатних учнів, є лише погані вчителі». Інший підхід висуває індивідуальні здібності учня як ключовий фактор у навчанні іноземних мов, включаючи фонетичний слух, пам'ять, логіку та інші аспекти.

Однак, у світі, де розвиток відбувається так швидко та інтенсивно, ці антагоністичні підходи вже не є достатньо актуальними. Сучасне виклик стосовно навчання польської мови спрямовує увагу на підготовку викладачів і їхню готовність працювати з усіма учнями. Чи володіють вони необхідними знаннями, навичками та методами для ефективного навчання?

У цьому контексті, відповідь на запитання «Чи можемо всіх навчити?» звучить так: «На жаль, не завжди, і це залежить від багатьох факторів». Один із таких факторів – «фактор учня». Під ним ми розуміємо:

- 1) мету вивчення польської мови (освіта, робота, проживання);
- 2) мотивацію (особисту та зовнішню);
- 3) індивідуальні здібності (високі, середні, низькі).

Роблячи акцент на індивідуальних особливостях учня, вчителі можуть більш ефективно пристосовувати навчальну програму до потреб кожного учня і створювати мотиваційне середовище для навчання. Динамічне та індивідуалізоване навчання може бути відповіддю на сучасний попит на вивчення іноземних мов в Україні.

2. Як розвивається освітня та кар'єрна культури.

Завдяки широкій мережі мовних курсів та навчальних закладів, які пропонують навчання польської мови, українці мають можливість розвивати свої навички в цьому напрямку. Особливо актуальним стає навчання для студентів, які планують отримати вищу освіту в Польщі. Іноземні студенти можуть обирати із багатьох престижних університетів та фахових спеціальностей. Ця можливість розширює горизонти для майбутньої кар'єри та підвищує конкурентоспроможність на ринку праці.

Молоді люди, які включені в категорію «молодь», різняться за індивідуальними здібностями, мотивацією та віком. Україна має різноманітні школи іноземних мов, які стають основним місцем навчання польській мові для цієї групи людей. Важливо відзначити, що ці школи формують групи відповідно до комерційних потреб, що призводить до принципу "навчаємо всіх, хто може оплатити навчання". Навчання проводиться на різних рівнях, які відповідають програмі державного сертифікаційного іспиту з польської мови як іноземної: рівні A1, A2, B1, B2, C1. Бажаючі мають можливість вибрати групові навчання в невеликих або великих групах, або ж індивідуальні заняття. Також існує можливість обрати інтенсивний графік навчання, який може включати в себе від 2 до 4 годин на тиждень, або більш інтенсивний, з 6 до 10 годин на тиждень. Загальна кількість занять для завершення кожного рівня коливається від 20 до 30 занять.

Отже, в Україні вчителі польської мови нерідко мають справу з групами учнів різного віку та з різними цілями навчання. Важливо відзначити, що вони не мають контролю над формуванням структури учнів у школах, але залишаються в ситуації, де їм доводиться пристосовувати свої методи навчання до різноманітних потреб своїх учнів.

3. Де шукати помислів та матеріалів для підготовки та реалізації цих додаткових лекції для української молоді, яка вчить польську мову для подальшого навчання?

Ми можемо розділити всі джерела на дві категорії: *перша* – це різноманітні матеріали, доступні через Інтернет, і *друга* – друковані підручники, статті та додаткові ресурси.

Група «Інтернет-джерела» є цікавою та корисною для підготовки занять, оскільки вона надає «живу підтримку» викладачам і має постійно оновлюються матеріали. З погляду тематичного підходу, ми рекомендуємо використовувати наступні джерела з цієї категорії:

1. Офіційна веб-сторінка Міністерства освіти Польщі [Ministerstwo Edukacji Narodowej 2019].
2. Веб-сторінки університетів та вищих навчальних закладів Польщі [Uniwersytet Warszawski 2019], [Uniwersytet Jagielloński 2019].
3. Веб-сторінки шкіл польської мови та культури [Szkoła Języka i Kultury Polskiej Uniwersytet Śląski 2019], [Polonicum 2019], [e-polish.eu 2019].

Різні групи полоністів у соціальних мережах та блоги.

Ці джерела можуть бути важливими ресурсами для викладачів польської мови та студентів у підготовці та проведенні занять.

У другій групі друкованих матеріалів для вивчення польської мови як іноземної не всі з них включають інформацію, що стосується вищезазначених проблем. Однак, деякі цікаві матеріали знайдені в підручнику для 11-го класу польської мови, який був виданий у Любліні авторами В. Гузик-Швіці, Г. Пшеходзкі та ін. у 2018 році. В цьому підручнику, використовуючи лексичний та граматичний матеріал, який добре пов'язаний з основною темою – освітою, у першому уроці представлена інформація про випускний іспит (у польській мові – "matura"), традиції випускників та студентів в Польщі. Також є текст для читання про Ягеллонський університет [Język polski bez granic 2018]. Ще одним джерелом є підручник А. Тамбор «(He) звычайна польська мова», який містить цікавий розділ, присвячений освіті. Цей розділ включає необхідний лексичний матеріал, такий як офіційні терміни, що використовуються в академічному середовищі, назви галузей і наукові дисци-

пліни, фразеологізми, пов'язані з навчанням. Підручник також містить вправи на письмо та усне висловлення [Тамбор 2018].

Подібний розділ про освіту, з комунікаційними вправами та завданнями на письмо, також міститься в підручнику П. Гембала, виданому у 2010 році.

Отже, в Україні вчителі польської мови нерідко мають справу з групами учнів різного віку та з різними цілями навчання. Важливо відзначити, що вони не мають контролю над формуванням структури учнів у школах, але залишаються в ситуації, де їм доводиться пристосовувати свої методи навчання до різноманітних потреб своїх учнів. На сьогодні існує значна кількість різноманітних матеріалів, як в мережі Інтернет, так і друкованих, і викладач-полоніста не є в інформаційній пустелі. Проте, аналізуючи весь загал, частина з яких була охарактеризована вище, слід зазначити, що більшість з цих матеріалів, актуальні, цікаві, але потребують адаптації та обробки з врахуванням вказаних чинників – фактор-учень, фактор-викладач, фактор-умови, серед яких останній є дуже значимим в українських реаліях.

Список використаних джерел:

1. Кравчук А., Ковалевський Є. Методика викладання польської мови. Київ, 2017.
2. Які іноземні мови знають українці. 2013. URL: <http://ogo.ua/index.php?url=articles/view/2013-06-15/40906.html>
3. Ministerstwo Edukacji Narodowej. 2019. URL: <https://www.gov.pl/web/edukacja>
4. Uniwersytet Jagielloński. 2019. URL: <https://www.uj.edu.pl22>.
5. Uniwersytet Warszawski. 2019. URL: <https://www.uw.edu.pl>
6. Szkoła Języka i Kultury Polskiej Uniwersytet Śląski. 2019. URL: <http://www.sjikip.us.edu.pl/pl/strona-domowa>.
7. Polonicum. 2019. URL: <http://polonicum.uw.edu.pl>.
8. URL: <https://e-polish.eu/polski-dla-obcokrajowcow>.
9. Guziuk-Świca B., Przechodzka G., Rocznik A., Zielińska M. Język polski bez granic. Podręcznik do nauki języka polskiego jako obcego dla szkół ukraińskich klasa XI. Poziom B2. Lublin, 2018.
10. Tambor A. (Nie) codzienny polski. Katowice, 2018.
11. Gębal P. E. Dydaktyka kultury polskiej jako obcej: od faktogra i do podejścia zadaniowego. Kraków, 2010.

А. О. Кало,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0009-0007-2415-1283

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОГО ДОМАШНЬОГО ЧИТАННЯ ІНШОМОВНИХ ТЕКСТІВ

У сучасному світі серед завдань середньої освіти важливе місце займає розвиток навичок і вмій самоосвіти у підростаючого покоління. Самоосвіта розглядається як необхідна якість творчої особистості, яка здатна активно брати участь у житті суспільства. Тобто, сучасна середня освіта має завдання навчити підлітків самостійно вчитися. Це означає, що вони повинні набути навички самостійно знаходити інформацію, аналізувати її та застосовувати в житті. Зважаючи на важливість самоосвіти для вивчення іноземної мови, особливо актуальною є як теоретична розробка питань самоосвіти, так і практична організація самоосвітньої діяльності учнів у процесі вивчення іноземної мови в середній школі.

Чи є читання іншомовних текстів обов'язковим елементом під час вивчення іноземної мови? Безперечно. Читаючи, учні стикаються з новими словами та виразами в контексті. Це допомагає їм запам'ятати їх значення швидше та ефективніше, ніж просто вивчення їх за списком. Читаючи, учні можуть побачити, як граматичні правила використовуються в реальному житті. Це допомагає їм краще зрозуміти ці правила та застосувати їх у своєму мовленні. Читання також допомагає учням навчитися швидко і точно розуміти головні ідеї тексту. Це важливо для успішного спілкування іноземною мовою в реальному житті. Читаючи, учні вчаться аналізувати і оцінювати інформацію. Це важлива навичка для успішного навчання та роботи. Читання дозволяє учням дізнатися про інші країни, людей і культури. Це допомагає їм краще зрозуміти світ навколо них і стати більш толерантними. Звичайно, можна вивчити іноземну мову без читання. Наприклад, можна вивчати граматику та лексику за допомогою підручників, програм, репетиторів тощо. Однак читання є важливим

компонентом вивчення іноземної мови, оскільки воно дозволяє учням побачити, як мова використовується в реальному житті.

Роль вчителя під час організації такого типу роботи надзвичайно значима. Учитель, як керівник і наставник повинен скерувати таку роботу у правильному напрямку, змотивувати та допомогти за потреби. У сучасній школі цінується той фахівець, який вміє знайти підхід до кожного учня без винятку. Він повинен: зацікавити учнів читанням. Учитель може розповідати учням про цікаві книги та журнали на іноземній мові, а також ділитися своїми власними враженнями від читання; надати учням допомогу у виборі текстів. Найкращий спосіб мотивувати учнів до читання – це запропонувати їм самостійно вибрати тексти для читання вдома. Це дозволить їм читати те, що їм цікаво, і краще зрозуміти матеріал; контролювати процес самостійного домашнього читання. Учитель може проводити перевірку розуміння прочитаного, а також пропонувати учням завдання для самостійного виконання (наприклад, переказ тексту, відповіді на запитання; складання плану тексту; обговорення прочитаного); створити умови для читання в школі. Щоб зацікавити учнів читанням, важливо створити в школі умови для читання вільного часу. Наприклад, можна облаштувати куток, де учні зможуть читати книги та журнали на іноземній мові (польською, наприклад).

Для самостійної роботи щодо засвоєння лексики, яка вивчається, та розвитку навичок усного мовлення можна рекомендувати наступну систему усних та письмових вправ, ефективність яких підтверджується практикою:

- 1) багаторазове читання вголос тексту, що містить лексику, яку учні повинні засвоїти, а також читання раніше опрацьованих розділів з метою повторення;
- 2) складання коротких нескладних речень на польській мові з використанням нових слів (усно та письмово);
- 3) постановка запитань на польській мові за змістом прочитаного тексту з використанням у них слів, які тренуються, відповіді на ці питання (усно та письмово);
- 4) складання на українській мові нескладних речень, які включають слова, що закріплюються, усний чи письмовий переклад цих речень на польську мову в стверджувальній, заперечній та питальній формі (за умови, якщо це можливо по змісту);

5) складання нескладного зв'язного тексту на певну тему з максимальним використанням слів, вивчених у зв'язку із даною темою [3].

Важливо пам'ятати і зважати на такі фактори, як вік і рівень володіння іноземною мовою учнів, щоб вдало обирати необхідні тексти для самостійного опрацювання, адже мета домашнього читання – розкрити потенціал учня в плані самостійно аналізувати інформацію, працювати з незнайомою лексикою, і прокачувати свої навички. Однак, учні можуть і самостійно ініціювати вибір тексту домашнього читання. Це допоможе їм знайти теми, які їх цікавлять найбільше, і охоче підійти до справи. Однак на початку навчання вчителю слід перевіряти, чи відповідають обрані тексти цілям і завданням навчання. Для ефективного навчання самостійному читанню необхідно систематизувати підхід до відбору текстів. Це дозволить учням не тільки оволодіти навичками самостійного читання, але й підвищити рівень володіння іноземною (польською) мовою [2].

Під час самостійного домашнього читання учні мають змогу і повинні використовувати різноманітні допоміжні матеріали. Насамперед, тексти різного типу (літературні тексти, такі як романи, оповідання, вірші; наукові тексти, такі як статті, монографії, доповіді; ділові тексти, такі як контракти, угоди, звіти; публіцистичні тексти, такі як статті в газетах і журналах, новинні репортажі; розмовні тексти, такі як діалоги, інтерв'ю). Словники та граматичні посібники слугують хорошими друзями для того, щоб дізнатися чи перевірити значення незнайомих слів і правил граматики. Інтерактивні ресурси, такі як онлайн-курси, ігри, веб-сайти та програми для комп'ютерів, можуть допомогти учням краще зрозуміти текст і розвинути свої навички читання. Нотування нових чи складних слів у зошит для запам'ятовування і тому подібне.

Учні повинні чітко розуміти мету читання і їхнє завдання. Щоб домашнє читання було ефективним, важливо пояснити учням, що це не просто розважальний захід, а серйозна розумова робота, яка вимагає уваги, концентрації, пам'яті та вольових зусиль. Крім того, необхідно підкреслити, що для того, щоб добре зрозуміти текст, запам'ятати новий мовний матеріал і поповнити словниковий запас, необхідно читати текст не один раз.

Таким чином, можна сказати, що самостійне читання іноземною мовою допомагає вирішити такі завдання:

- Розвивати самостійність і творче мислення. Читаючи самостійно, учні повинні самостійно розуміти текст, знаходити необхідну інформацію, робити висновки.
- Вдосконалювати навички роботи з текстом, словником, довідковою літературою. Читаючи, учні повинні навчитися працювати з текстом, знаходити потрібну інформацію в словнику та довідковій літературі.
- Закріпити граматичні конструкції. Читаючи літературу, учні знайомляться з новими граматичними конструкціями, які часто використовуються.
- Поповнити словниковий запас. Читаючи, учні знайомляться з новими словами та виразами.
- Розвивати навички обробки інформації. Читаючи, учні повинні навчитися виділяти головне та другорядне, робити висновки [1].

Список використаних джерел

1. Івасів Н. С. Формулювання завдань самостійного домашнього читання фахової літератури іноземною мовою. *Педагогічні науки*. Львів, 2010. С. 75–77.
2. Пастушенко О. А. Читання іншомовних текстів як один із засобів формування професійної комунікативної компетенції. *World Science: problems, prospects and innovations; PROCEEDINGS OF VII INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE APRIL 21-23, 2021*. Toronto, 2021. P. 652–656.
3. Токарева Т. С. Організація самостійної роботи учнів при вивченні іноземної мови. *Наукові записки. Серія: філологічні науки*. Кропивницький, 2018. Вип. 165. С. 578–584.

М. Є. Козерацька,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0009-0006-1219-6487

Т. В. Калинюк,
кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри німецької мови
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0000-0001-8696-3286

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В НІМЕЦЬКИХ ГОРОСКОПАХ

Питання фіксованих зв'язків слів активно досліджується в лінгвістиці: науковці аналізують походження фразеологізмів, семантико-структурні особливості, полісемію, їх прагматичні та когнітивні властивості, роль у структурно-семантичній організації тексту, емоційний вплив на читача.

Поняття «фразеологія» досі немає єдиного загальноприйнятого визначення. За В. Фляйшером, фразеологією називається:

- 1) лінгвістична дисципліна, що займається вивченням фразеологізмів;
- 2) запас (інвентар) фразеологізмів у конкретній індивідуальній мові [1].

Тому, ми говоримо про «фразеологію у вузькому розумінні» (її предмет – це лише фразеологізми, тобто сталі сполучення слів, стійкі в ідіоматичному, морфосинтаксичному та лексико-семантичному відношенні, полілексичні й образотворчі) і про «фразеологію в ширшому розумінні» (усі сталі сполучення слів, включаючи вільні словосполучення, прислів'я, цитати, комунікативні формули, кінеграми тощо). На нашу думку, фразеологія – це наука про всі сталі словосполучення, які виконують функції окремих слів (лексем) у системі та реченні й можуть набувати їх значень.

У сучасних наукових дослідженнях використовується нове мультидисциплінарне трактування сталих сполучень [2, с. 63]. Фразеологізм у цьому контексті розглядається

ся як «одиниця медіатексту», яка має обов'язкове оцінне та смислове навантаження [2, с. 60].

Використання фразеологізмів дозволяє:

- посилювати чіткість і образність тексту;
- створити потрібну стилістичну тональність (підвищити чи послабити її);
- чіткіше виявляти ставлення до інформації, передавати почуття й оцінки автора.

Посилити експресивність фразеологізмів можна шляхом їх трансформацій. Х. Бургер визначає «трансформацію» як «творчі зміни в структурі фразеологізму, які не відповідають формі, зафіксованій у словнику» [4, с. 114]. Це поширення, скорочення, заміни компонентів і створення індивідуально-авторських фразеологізмів. Використання таких засобів робить текст виразнішим і більш точним.

Вчений Д. Сизонов обгрунтовано поділяє фразеологічні перетворення на два типи:

- 1) прості (заміна/випуск слова/слів у структурі фразеологізму, що призводить до часткової зміни семантики мовних одиниць);
- 2) аналітичні (зміни у змісті) [3, с. 156].

Особливо яскраві такі трансформації в німецькомовних гороскопах. Матеріалом для нашого дослідження стали німецькі гороскопи з молодіжного журналу «Bravo Girl» (30 текстів), наприклад:

Fische: Alles zu seiner Zeit. Wer ihr Herz erobern möchte, muss sich richtig ins Zeug legen. (Transformation – Alles zu rechter Zeit – 'уському свій час').

Zwillinge: Brücken zu bauen und Farbe in Beziehungen zu bringen. (Transformation – Farbe ins Spiel bringen – 'дати інтриги').

Löwe: Das Glück lenkt Löwen in die richtige Richtung. (Transformation – jemanden / etwas auf die (richtige) Spur bringen) – 'направити на істинний шлях').

Löwe: Mars macht dich stark und lässt dich Hindernisse an diesem Wochenende besonders leicht überwinden. (Transformation – den inneren Schweinehund überwinden – перепероботи власну ліню).

Stier: Ein gestärktes Selbstvertrauen lässt Sie Grenzen überschreiten. (Transformation – den Rubikon überschreiten – 'перейти Рубікон; зробити важливий крок').

Krebs: Wenn Sie andere besser verstehen, finden Sie leichter einen gemeinsamen Nenner. (Transformation – etwas auf einen (gemeinsamen) Nenner bringen – ‘що-н. підвести під спільний знаменник’).

Schütze: Das sind doch faule Kompromisse. (Transformation – Das sind doch faule Fische! – ‘повна брехня’).

Krebs: Lass heute lieber dein Herz entscheiden in welche Richtung es gehen soll. (Transformation – sein Herz sprechen lassen – ‘почуття говорять самі за себе’) – ‘йди за покликом серця’.

Fische: Wer mit ihm Nägel mit Köpfen zu machen versucht, wird ihn vermutlich nicht mehr so schnell zu Gesicht bekommen – der Schütze liebt seine Freiheit! (Transformation – ‘einen Nagel im Kopfe haben’) – 1. бути зарозумілим, пишатим; 2. бути придуркуватим.

Матеріали дослідження свідчать, що частота фразеологічних трансформацій в текстах гороскопів дуже висока. Автори шукають нові шляхи оновлення своїх ідей і посилення виражальних можливостей мови преси.

Список використаних джерел:

1. Калинюк Т. В. Zu ausgewählten Problemen der deutschen Phraseologie: навч.-метод. посібн. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2016. 128 с.
2. Сизонов Д. Ю. Функціонально-стилістична парадигма недійної фразеології. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*: зб. наук. праць. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2017. Вип. XXXV. С. 56–69.
3. Сизонов Д. Ю. Стилістична трансформація фразеологізмів в українських мас-медіа. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. № 37. Т. 3. С. 154–157.
4. Burger H. *Phraseologie*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co., 1998. 224 S.
5. Калинюк Т. В., Коваль І. В. Трансформація фразеологізмів у мові масмедіа (на прикладі німецьких астрологічних прогнозів). *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*: зб. наук. праць. Хмельницький, 2020. № 19. С. 15–20.

К. С. Лабузова,
*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0009-0006-6629-5093*

РОЛЬ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ НА УРОКАХ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

У сучасному світі інноваційні технології навчання мають значну перевагу над традиційними. Все більше педагогів використовують новітні підходи до викладання та пояснення нового матеріалу. Під час вивчення іноземної мови досить важливо, щоб учні не лише запам'ятовували нову лексику та правила з граматики, але й могли застосовувати ці знання на практиці, зокрема при спілкуванні з людьми. Тому головною метою опанування будь-якої іноземної мови – комунікація, яка вимагає володіння мовою на розмовному рівні. Педагоги часто використовують комунікативно-ігровий метод навчання при вивченні іноземної мови.

Використання традиційних підходів до навчання призводить до того, що в учнів зникає інтерес вивчати іноземну мову, діти запам'ятовують лише якусь частину слів та граматичних правил. У результаті виникають проблеми з побудовою речень і зменшується продуктивність роботи на уроці. Тому, щоб зацікавити учнів педагоги використовують дидактичні ігри, які в невимушеній формі допомагають краще опановувати іноземну мову.

Дидактична гра спрямована на розвиток у дитини інтересу до знань, активне вдосконалення пізнавальних умінь і навичок. Це практична колективна вправа, яка передбачає прийняття оптимальних рішень у штучно створених умовах, що імітують реальну ситуацію. Гравець має стимул до успішного виконання визначеної ролі, а система дій у грі стає основною метою для отримання знань та формування свідомості учня [2].

Ігрові методи відрізняються від традиційних за наступними особливостями: наявність ігрових моделей об'єкта, процесу або діяльності; активна участь учнів у навчальному процесі; обов'язкова взаємодія між учнями та вчителем; самостійність у прийнятті рішень; підвищення емоційності

та творчий характер занять; активізація мислення та поведінки учнів [4].

Виокремлюють такі види ігор: ігрові дискусії, ігри-вправи, ігрові ситуації, рольові та ділові навчальні ігри.

Ігрова дискусія передбачає колективне обговорення питання, обмін думками та ідеями, що стимулює учнів критично мислити, висловлювати власну думку та логічно обґрунтовувати позицію.

До ігор-вправ належать вікторини, кросворди, ребуси тощо. Вони передбачають застосування попередньо вивченого матеріалу, допомагають перевірити та закріпити знання. Можуть використовуватися як на уроці так і бути елементом домашнього завдання.

Ігрова ситуація спрямована на активізацію пізнавального інтересу та розумової діяльності учнів. Цей метод заохочує учнів до активності в контексті конкретної ситуації, що ґрунтується на необхідній сукупності знань, умінь і навичок, якими студенти повинні володіти. Ігрова ситуація сприяє посиленню емоційно-психологічного стану та стимулює внутрішні мотиви для навчальної діяльності [3].

Існують два види ігор, які схожі за своєю сутністю, але мають відмінності – симуляція і рольова гра. Симуляція полягає в тому, що учні грають свою природну роль, тобто тихим є вони насправді. Наприклад, роль перехожого або покупця в магазині. А рольові ігри мають значно більше варіацій, адже діти мають можливість грати роль, яку вони не грають в реальному житті. До прикладу, роль вчителя, продавця в магазині, власника компанії, бортпровідника тощо. У рольовій грі учасники обирають ролі згідно зі сценарієм, тоді як у симуляції основний акцент приділяється взаємодії між ролями, а не відтворенню кожної окремої ролі [5].

Рольові ігри є ефективними для вивчення польської мови, вони допомагають учням розвивати комунікативні навички, використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей в різних життєвих ситуаціях, а саме сприяють соціальній взаємодії.

Навчальні ігри покликані розширити кругозір дітей щодо певних тем, ознайомити з поняттями, культурою, посилити розвиток і допомогти їм засвоїти навички під час гри.

Розглянемо детальніше рольові ігри та як їх можна застосувати на уроці польської мови. Цей ігровий метод мо-

жна використовувати для тренування усного мовлення і перевірки засвоєних знань, а також закріплення вивченого матеріалу. Перед проведенням педагог звертає увагу на лексику і граматику, яку потрібно використати. До прикладу учні пройшли граматичну тему: відмінювання іменників у відмінку *Biernik* та вивчили лексику пов'язану з їжею. Учитель дає дітям шаблонні вирази, які вони можуть використовувати (*Czy mogę poprosić... + Biernik? Wolę... + Biernik*) і вони мають будувати свої речення так, щоб ужити лексику пов'язану з продуктами харчування у відмінку *Biernik*. Далі педагог вигадує різні ситуації, що стосуються теми уроку «*Małe zakupy*», наприклад один з учнів продавець, а інші покупці. Завдяки цій грі діти поступово долають мовний бар'єр, навчаються імпровізувати, застосовувати знання на практиці і будуть готові до подібних ситуацій, що можуть трапитися з ними в реальному житті. Також це допоможе їм стати більш впевненими, побороти страх зробити помилку і не розгубитися, якщо вони опиняться закордоном за таких обставин.

Дидактичні ігри активізують учасників, оскільки вони розвивають вміння шукати інформацію та обробляти її, вирішувати проблеми, генерувати ідеї та приймати раціональні рішення. Крім того, вони покращують вміння обговорювати, сперечатися та розвивають навички міркування [1].

Отже, використання дидактичних ігор відіграє важливу роль на уроках польської мови. Вони сприяють прояву інтересу в учнів до вивчення іноземної мови і посиленню емоційно-психологічного стану, розвивають комунікативні навички і критичне мислення. Ігрові методи максимально залучають дітей до навчального процесу, де вони мають змогу проявляти себе і навчатися невимушено, в своє задоволення.

Список використаних джерел:

1. Długosz A. *Rozwijanie aktywności twórczej uczniów poprzez gry dydaktyczne*. Rzeszów: Wydawnictwo UR, 2019. 49 s.
2. Крохмальна Г. І., Ключініська О. Р. Використання ігрового методу на уроках англійської мови у початкових класах. *Молодий вчений*. 2019. Вип. 11 (75). 913 с.
3. Пузан Ю. В. Застосування ігрових технологій на уроках у новій українській школі. *Міжнародний мультидисциплінарний науковий журнал «ЛОГОС. Мистецтво наукової думки»*. 2019. Вип. 6. С. 59–60.

4. Толмачова І. М., Олійник К. О. Змістова характеристика дидактичної гри як методу навчання: *Молодий вчений*. 2016. Вип. 2 (29). 345 с.
5. Ясногурська Л. Роль ігрових освітніх технологій у навчанні іноземних мов. *Інноватика у вихованні*. 2021. Вип. 13. Т. 2. 227 с.

Т. О. Левицька,
*вчителька польської мови ліцею № 14
м. Кам'янець-Подільський*

ВПЛИВ ПОЛЬСЬКИХ РОМАНТИКІВ НА СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДОБИ РОМАНТИЗМУ

В останні десятиліття образ поляка, як Іншого в суспільній свідомості українців, безперечно, змінюється у позитивний бік, але, на жаль, не так радикально, щоб якнайшвидше прийти до розуміння спільності нашої історії, культури, європейського майбутнього.

Ще гірше складалася ситуація на середину ХІХ ст., коли стереотипний імаготип поляка в колективній пам'яті українців, як Чужого у релігійному, соціальному та етнічному сенсах асоціювався з образом загарбника, гнобителя, ворога. Варто зазначити, що цей імаготип, як об'єктивно, так і суб'єктивно сформувався протягом століть і мав глибокі історичні корені.

У своїй науковій розвідці я зупинюся лише на тих позитивних аспектах, які проглядаються у спільному літературному процесі двох братніх літератур доби романтизму.

На слушну думку Й.-В. Гете, світова література – це не стільки сукупність літератур, скільки площина їх взаємних зустрічей [2, с. 146]. Якщо польська література на початку ХІХ ст. вже зазнала глибокого впливу руссо-гердерівських ідей, що націлювало її на пошук визначальних особливостей національного характеру, який проявлявся в місцевій історії, мові, фольклорі, побуті, то в літературі українській все тільки починалося.

Наприкінці ХІХ століття Іван Франко зазначав: «Якби не було збірки пісень Вацлава з Олеська, то не було б і воскресителів народної літератури в Галичині: Шашкевича, Вагилевича, Головацького, Устияновича» [10, с. 467]. До цього франкового переліку з упевненістю можемо додати

українських письменників та поетів з Наддніпрянської України – Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша, Буковини – Юрія Федьковича та багатьох інших. Осип Маковей підрахував, що до цієї збірки польського фольклориста, яка мала назву «*Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego*» увійшло близько 600 українських народних пісень [7, с. 125].

Не буду звертати вашу увагу на безперечні впливи польських «романтиків» на поезії Тараса Шевченка. Це питання блискуче висвітлив у своїх працях Григорій Грабович [1, с. 27]. За браком часу зупинюся лише на Пантелеймоні Кулішу та Юрієві Федьковичу.

Творчість представників польського романтизму особливо глибоко вплинула на «батька» українського історичного роману Пантелеймона Куліша. Ще ні ким не знаному юнаку на початку 40-х років випала щаслива нагода проштудіювати унікальне зібрання книг «Олізарівської бібліотеки», що нараховувала 15 тис. томів рідкісних видань, конфіскованих після Листопадового повстання 1830 р. з польських магнатських маєтків. Фонд бібліотеки був закритий і користуватися ним було суворо заборонено, однак завдяки особливому розпорядженню Михайла Юзефовича, Куліш отримав вільний доступ до нього. Сам письменник зазначав, що праці польських істориків та хронікерів, численні рукописи, історичні книги різного роду, а також романи Вальтера Скотта з фонду бібліотеки справили незабутнє враження на нього [6, с. 27]. Погоджуємося з думкою близького товариша П. Куліша М. Чалого, який згадував: «Ця бібліотека надзвичайно сприяла розширенню кругозору Куліша, та дала йому можливість поповнити прогалини недостатньої освіти» [12, с. 7–8].

Саме виняткова можливість ретельно проштудіювати твори представників польського романтизму, а також твори всесвітньовідомого «батька» історичного роману Вальтера Скотта, дозволила Пантелеймону Олександровичу у майбутньому самому стати «батьком» історичного роману, але вже українського, зазначає український історик Анатолій Заводовський [4, с. 59–60].

Куліша глибоко вразили українознавчі студії поляка Міхала Грабовського. У часописі «Правда» від 1876 року український письменник зазначив: «Михайлу Грабовському я вдячний більше, ніж кому-небудь в тому, що я тепер в

польсько-українському питанні щось розумію» [13, с. 88], а в преамбулі останньої своєї великої праці «История воссоединения Руси», що вийшла друком 1893 року, констатує: «Близько півстоліття тому знайомство з Міхаелом Грабовським, а через нього з К. Свідзинським, Е. Рулікоським, привело мене до документального вивчення нашого українського минулого, без чого я ніколи б не зрікся від наших літописних вигадок, які до кінця днів своїх повторював Костомаров» [13, с. 87].

На літературне кредо найяскравішого митця українського слова з Буковини другої половини XIX століття Юрія Федьковича також досить помітно вплинула творчість представників польського романтизму, а особливо – Міхала Чайковського, Антонія Мальчевського та Генрика Сенкевича. Чи не першим на це звернув увагу Ростислав Заклинський, зазначивши, що у рядках поезії Федьковича «Козак» виразно відчувається наслідування поемі Мальчевського «Марія» [5, с. 13]. Значним був вплив польських романтиків на збірку «Колядник руского народа», підготовлену Федьковичем до друку 1873 року. В ній навіть було вміщено окремий розділ «Коляди під польські голоси», до якого увійшли такі польські колядки як «W żłobie leży», «A wczora z wieczora», «Pasli pasterze woły», «Hej w dzień narodzenia», «Anioł pasterzom mówił, «Nowy rok bieży». У передмові до видання сам упорядник зауважив: «Ляцкі коляди мають дуже красні голоси, до того ж наш нарід дуже похапний їх співати, і с тої причини підробив я кілька коляд під найкращі с тих голосів, щоб на такий спосіб хоть рускі вірші під них підложити» [8, с. 643–644].

Спорідненість мотивів окремих творів Федьковича та польських романтиків проаналізував у своїй студії сучасник буковинця – польський дослідник з Галичини Кастан Абгарович (Абгар-Солтан) [1, с. 17–23]. Згодом український літературознавець Олександр Колесса звернув увагу на те, що Федьковичева «лебедина пісня» – трагедія «Хмельницький», була написана під враженням від популярної повісті Генрика Сенкевича, що побачила світ 1884 року, «Ogniem i mieczem»: «немов апологія українського гетьмана й українського народу перед закидами і чорним, невірним освітленням польського письменника» [7, с. 27].

Іван Франко в одному з своїх некрологів на смерть Федьковича, відверто вказав на «прив'язаність» письменника

«до польської літератури, шляхетні ідеї якої поет зумів тим краще відчути» [10, с. 200].

Свою доповідь я почала з цитати Гете, його ж цитатою її і закінчу: «жодна нація, а тим паче в нашу добу, не може претендувати на абсолютну оригінальність», тому «й німець не повинен соромитися того, що... змушений був черпати свою освіту ззовні, запозичаючи в чужинців, зокрема в царині поезії, не тільки форму, але й зміст». Німець, на думку Гете, допустився б найбільшого безглуздя, коли б, «замкнувшись у своїй далекій від моря країні», «увірував, ніби живиться тільки власними соками», і забув «про те, скільки-то всього заборгував він за останнє півсторіччя іншим народам і ще досі день у день від них щедро черпає» [2, с. 74]. Ця думка великого німецького поета, драматурга, вченого-енциклопедиста стосується і нас, українців.

Мушу констатувати, що питання, підняті мною у доповіді, вимагають подальшого поглибленого вивчення і варті спільного фахового аналізу українських та польських науковців у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Abgar-Soltan. Józef Jerzy Hordyński-Fedkowicz, poeta rusiński na Bukowinie. Kraków, 1892. 32 s.
2. Гете Й.-В. Поезія і правда: збірник / упорядкування, вступ, стаття, пер., комент. та покажч. імен Б. М. Гавришкова. Київ: Мистецтво, 1982. 280 с.
3. Грабович Г. Шевченко як міфотворець. Поет як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка. Київ, 1998. 211 с. та ін. його праці про Т. Шевченка.
4. Заводовський А. А. Вплив М. Максимовича та М. Юзефовича на становлення молодого Пантелеймона Куліша (кінець 30-х – перша половина 40-х рр. XIX ст.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*: зб. за підсумками звіг. наук. конф. викладачів, докторантів і аспірантів. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2022. Вип. 21. Т. 1. С. 58–61.
5. Заклинський Р. [Вступна стаття]. Федькович О. Вибрані твори. Київ: Книгоспілка, 1929. С. 7–14.
6. Куліш П. Шоденник / упоряд., приміт. С. М. Кіржаєва. Київ, 1993. 88 с.
7. Маковой О. Житєпись Осипа Юрія Гординського-Федьковича. Львів: З друк. НТШ, 1911. VI, 591 с.
8. Федькович О. Писаня. Львів: З друк. НТШ, 1918. Т. 3. Ч. 1 «Б» : Драматичні твори / передм. О. Колесси, з автогр. видав О. Колесса. 266 с.

9. Писання Осипа Юрія Федьковича: [в 4 т.] Львів: З друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка, 1902–1910. Т. 1: Поезії / передм. І. Франка; з першодр. і автогр. зібрав, упоряд. і пояснив І. Франко. 495 с.
10. Франко І. Взаємини польської та української літератур. *Додаткові томи до збір. творів у 50 т.* Київ, 2008. Т. 53. С. 465–467.
11. Франко І. Осип-Юрій-Ігор Гординський-Федькович. *Додаткові томи до збір. творів у 50 т.* Київ: Наукова думка, 2008. Т. 53. С. 200–201.
12. Чальый М. Юные годы П. А. Кулиша. Киев, 1898. 78 с.
13. Юровська О. Куліш і Грабовський. *Україна.* 1929. № 5. С. 76–92.

В. Р. Лиськова,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0009-0005-4897-5100

СЛЕНГ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

У світі мова є безперервним процесом, яка змінюється, а разом і з нею з'являються нові явища, наприклад сленг. У цій статті роглянемо тему саме польського сленгу, що відображає не лише мовний колорит країни, а й її культурну та соціальну ідентичність, розкриємо його основні риси та вплив на сучасне мовлення польської молоді.

Сленг (англ., жаргон):

1. Розмовний варіант професіонального мовлення; жаргон.
2. Жаргонні слова або вирази, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних прошарків, які, проникаючи в літературну мову, набувають помітного емоційно-експресивного забарвлення.

Молодь є основним носієм сленгу, яка постійно вводить в мову нові терміни, тим самим забарвлюючи її та переосмислюючи уже існуючі. Цей процес стає своєрідним кодом спілкування для певних груп людей, що дозволяє відчутти настільки динамічна сучасна польська мова. Спостерігаючи за польським сленгом, можна побачити, що він має досить тісний зв'язок з культурою та історією країни. Слова та вирази, однозначно пов'язані з певними подіями і це є частиною національної культурної спадщини.

Молодіжна польська мова існує не тільки у соціальних групах людей, а й у мережі Інтернет, де кожен може черпати та ділитися цікавою інформацією, поповнюючи свій словниковий запас сучасними термінами, які з'являються у теперішньому суспільстві.

Нижче підготовлена інформація актуальних на сьогодні слів а також виразів, які ми можемо чути перебуваючи у польському мовному середовищі.

1. Essa – ура, супер. Зазвичай ми використовуємо це слово, задля того, щоб виразити наші позитивні почуття в певний момент або коли нам вдалося щось зробити.

– Essa! Wreszcie mogę pojechać na wakacje, tylko o tym i marzyłem.

2. Nara – бувай, до зустрічі. Це слово використовується тільки в неформальній формі спілкування, тобто у колі друзів.

– Nara! Zobaczmy się jutro na uniwersytecie.

3. Hajs – гроші. Раніше це слово вживали музиканти у своїх піснях, а також люди, які мали зв'язок з таким видом танцю як «Хіп-хоп».

– Gdzie jest mój hajs?

4. Masakra – жах. Якщо говорити про пряме значення слова, то це означає масові вбивства.

– Ale dzisiaj jest brzydka pogoda.

– Tak, masakra po prostu!

5. Kumpel, kumpela – найкращий друг, подруга

– Ale była fajna wycieczka z kumplem.

6. Kimać – дрімати

– Jestem bardzo zmęczona bo miałam dużo pracy, idę trochę kimać.

7. Tapeta – сильний макіяж. Це слово також означає матеріал для покриття стін будинку, тобто шпалери.

– Ale masz mocny tapet, dlaczego tak pomalowała twarz?

8. Emotki – емоції

– Bardzo lubię używać emotki, ponieważ wyrażają mój stan.

9. Luz – не хвилюйся, спокійно. Вживається у більшості випадках із сарказмом, вимовляється довго «luuuuz», іноді додають ще частинку «blues», наприклад «luz-blues». Вони не мають зв'язку між собою, лише римуються.

– Nie jestem pewna, że wziąłem ze sobą wodę.

– No luz, dam ci swoje.

10. Czaisz, kleisz – rozumieш?

– Jutro o ośmej będę na ciebie czekać u kawiarni, czaisz?
– Okay.

11. Penga – гроші. Skorочення слова «pieniądze».

– Kasiu, masz pengi, bo mnie nie starczy na sok?
– Oczywiście.

12. Pipsztyk – гудзик

– Ojej, zgubiłam pipsztyk od mojego ulubionego swetra.

13. Selfiak, slitfocia – селфі

– Mam nastrój zrobić jakiś selfiak.

14. Wai – чому?

– Nie mogę pójść z tobą do sklepu.
– Wai?

15. Winda – операційна система Windows

– Patryku, wiesz że już jest 11 winda?
– Naprawdę?

16. Relacja – сторіз у Інстаграм

– My z koleżankami lubimy publikować relacji

17. Bez kitu – серйозно

– Bez kitu, ten koncert był naprawdę fajny!

18. Nie ogarniać czegoś – не розуміти

– Nie ogarniam o co chodzi.

19. Beka z czegoś – сміх з чогось.

– Oni mają beka z mojego poczucia humoru.

20. Nie kapuję – не дуже розуміюся у цій ситуації.

– Dużo o tym mówili, ale nic nie kapuję.

21. Bez przesady – без перебільшень

– Ta książka jest bardzo ciekawa, bez przesady!

22. Nie krępuj się – не соромся

– Czy coś chcesz, nie krępuj się zapytać.

23. Iść z buta – йти пішки

– Pojedziesz ze mną samochodem?
– Nie, pójde z buta.

24. Co ma piernik do wiatraka? – який це має

зв'язок

25. Koleś – людина

– Wiesz co to za koleś?
– Nie mam pojęcia.

26. Dobeściak – найкращий

27. Fafik – mały pies, popularne imię psa

28. Małpa – znak «@»

29. Ściema – неправдива історія

30. Fest – круто, класно

Отже, польський сленг не лише відображає мовні особливості, але й колорит та характер національного спілкування. Ця унікальність сленгу свідчить про багатство культурної спадщини та того, як мова може змінюватися та адаптуватися до змін у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. URL: <https://univerpl.com.ua/blog/slengi-frazeologizmi-ta-skorochnyya-v-polskij-movi/>
2. Логінов Я. Практичний підручник польської мови та польського молодіжного сленгу. 2013. 78 с.
3. URL: <http://sum.in.ua/s/slengh>

Я. В. Літинська,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0009-0009-4361-9368*

УКРАЇНІЗМИ В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

У статті досліджено запозичення української лексики та її вплив на формування польської мови. Встановлено значення та роль українізмів зокрема у польській літературній мові. Звернена увага на взаємодію між українською та польською мовами, зокрема у контексті взаємного впливу на лексику та культурні елементи.

Українці і поляки мають чимало спільного в своїх культурних та духовних цінностях. Дані народи напряму контактували та впливали на одне одного протягом своєї історії, тому очевидно, що їхній зв'язок залишив доволі помітний слід для обох сторін, особливо в мовному аспекті. Проте, більш глибоко досліджено питання запозичення з польської до української ніж навпаки. Однак, цей процес не був одностороннім і українська мова також мала в певний період вплив на польську мову, хоч і не такий великий (тому що сама протягом довгого часу була в складі Речі Посполитої і зазнавала утисків). Більш того, з української історії,

мови та фольклору польські письменники черпали нахнення та мовні елементи, що використовували надалі у своїх творах.

Польська мова була протягом довгого часу панівною мовою для українців. Тому враховуючи цей факт, запозичення з української мови є особливо цінними, адже переймання відбувається не з домінантною мови. Українські лексеми проникали до польської мови різними шляхами як і усним(говірки) так і писемним (мова художньої літератури) шляхами.

Українізмами називаємо лексичні запозичення з української мови або запозичення, які проникли до польської мови через українське посередництво [1, с. 191]. Запозичення з української у польську мову почалось в період європейського Бароко. У польській мові XV ст. їх майже немає, а в XVII ст. лексичні елементи вже присутні і навіть звичні в поетичних текстах. Це означає, що польська мова вже опинилася під великим впливом української [2, с. 348].

Наступним періодом активного використання українських лексем вважають добу романтизму. В той час розгорталось таке цікаве явище як «українська школа» польських письменників, які походили з етнічних українських земель, поширювали захоплення українською мовою та культурою. Вихідці цієї школи є з Правобережної України – А. Мальчевський, Б. Залеський, С. Гоциньський, Т. Падура та інші. Подекуди представники цієї школи обирали мову своїх творів українську на противагу польської.(Б. Залеський, Т. Падура). Поети цієї течії писали про побут, звичаї, традиції, фольклор та навіть твори польсько-патріотичного характеру (наприклад, поема М. Попеля «Русин на празнику», вірші Ф. Блажкевича, П. Горбковського, А. Любовича, багатьох анонімних авторів) [3, с. 34]. Творчість польських поетів та письменників українською мовою є доволі захопленим та унікальним явищем як у літературі так і в польсько-українських взаєминах.

Слід зазначити, захоплення українською історичною спадщиною принесло чимало запозичень, що стосувались козацтва: *ataman*, *szumak*, *hajdamaka*, *czambuł*, *orda*, *kindzał* і т. д. Саме в період епохи романтизму лексема *step* набула широкого вжитку серед польських письменників, а саме найінтенсивніше у творах А. Міцкевича, Ю. Словацького, Б. Залеського.

Отже, період польського романтизму можна охарактеризувати як добу з найінтенсивнішим використанням українських не лише мовних, але культурних елементів, що відіграли помітну роль в польській мові та літературі.

Стосовно кількості українізмів в польських словниках, можна зробити висновок, що за різними даними отримуємо різні цифри. У частотному словнику сучасної писемної польської мови (1974–1977 рр.) міститься 162 слова, у тому числі 101 прямого запозичення та 61 похідного утворення, вже похідних з польської мови [4, с. 64]. Трохи більше, 168, лексем українського походження виявив С. Дубіш, який спирався лише на одне лексикографічне джерело, а саме на Універсальний словник польської мови [4, с. 66]. Збірний перелік лексем українського чи східнослов'янського (за участю української мови) походження в статті Адама Фаловського «Скільки запозичених слів українського походження в сучасній загальнопольській мові?» («Ile jest słów pochodzenia Ukraińskiego we współczesnej polszczyźnie ogólnej?») підготовлений на основі п'яти використаних джерел, становить уже доволі значну колекцію, яка нараховує 366 одиниць, але ще далеко не остаточний список.

Для виділення українізмів використовуються такі фонетичні критерії як : повноголосся, розвиток псл. *tort, tolt* в *trat, tlat*, наявність *h*, голосні *у*, а замість носових *а, є*, граматичні критерії: суфікс *-un* тощо, а також семантичний, територіальний, часовий, лексичний критерії [2, с. 349].

З української найбільше запозичається побутової лексики: *bundz, cholodziec, tamatyga, korowaj, kucja, hajdawery, mereżka, hlak, koromyślo, łuczyna, флористичної та анімальної лексики: bakalie, bakun, bodiak, chmyz, dendera, kaczan, kuszcz, chmyz, tabun, derkacz, топонімічних назв: basztan, czahary, halawa, kolbań, lewada* [2, с. 349]. Це може свідчити про спільну господарську діяльність двох народів.

На особливу увагу заслуговують запозичення дієслівної лексики: *bajdykować, borykać się, buszować, czuprzyć się, czwanić się, haratać, hołubić, kałamucić, ochajtnąć, spatki*. Понад 20 українізмів проникло до складу польської дієслівної лексики [1, с. 111]. Звісно, кількість лексем невелика, але незважаючи на цей факт, вони змогли утвердитися у сучасній польській літературній мові. Вплив української на дієслівну лексику вказує на її не останнє місце у формуванні польської мови.

Варто додати, що українізми були адаптовані до норм польської літературної мови: інфінітивний суфікс -ти замінений -ć, ся замінено się. Більшість назв перебуває в активному вжитку. Значення деяких дієслів у польській літературній мові набрало іншого забарвлення, ніж в українській: *hodować*, *hulać* тощо. Дієслово *hulać* «гуляти, веселитися» від української гуляти, яке єдиного пояснення не має. А у польській мові «безтурботно гуляти, веселитися» [1, с.196].

Важливим та цікавим є припущення, прийняте в дослідженні Адама Фаловського: «Похідні слова, утворені за допомогою польських або полонізованих способів словотворення з нуля українського походження, якщо вони не мають чітких етимологічних вказівок, то не розглядаються як українські запозичення» (наприклад, *bohater* є українізмом, а *bohaterka*, *bohaterski*, *bohatersko*, *bohaterstwo* – ні [4, с. 65]). Також слід підкреслити, що українізми складаються не лише зі слів, узятих безпосередньо з української мови, але зі слів, у яких українська була посередником. (грецизми, румунізми тощо) [4, с. 66].

Отже, українська як мова, навіть при відсутності домінуючого впливу, все ж змогла значно вплинути на формування польської мови за допомогою усного мовлення (тобто фольклору) та культури, якою захоплювались та цікавились польські письменники. Дане питання не є вичерпним до кінця і розгортає довкола себе широкий спектр для майбутніх досліджень як і польських так і українських дослідників.

Список використаних джерел:

1. Совтис Н. М. Запозичення з української мови в польській дієслівній лексиці: *Наукові записки. Серія філологічна: матеріали міжн. «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість»*. Острог, 2010. Вип. 14. С. 119, 191, 196.
2. Совтис Н. Вплив української мови на формування лексичного складу польської мови XIX ст. *Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія»*. Серія філол. Острог, 2011. Вип. 19. С. 348–349.
3. Українською музою натхненні / за ред. М. П. Бажана. *Радянський письменник*. 1971. С. 33–34.
4. Fałowski A. *Pe jest słów pochodzenia Ukraińskiego we współczesnej polszczyźnie ogólnej*. Kraków, 2023. S. 64–66.

М. П. Мартинов,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0009-0007-8457-6398

МАГІЯ У ПОЛЬСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРИ: ВІД СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ДО СУЧАСНОСТІ

У сучасному світі, де технологічний прогрес невпинно штовхає нас вперед, магія залишається надзвичайно актуальною та цікавою темою, особливо коли мова йде про польський фольклор. Сучасні тенденції виявляють несподівані виміри цього віковичного явища.

Магія в польській усній народній творчості має надзвичайно глибоке коріння та багатий розвиток. Саме завдяки вивченню її ролі в культурному та лінгвокраїнознавчому аспекті ми можемо більше дізнатися про вірування поляків в надприродні сили та явища.

Досліджуючи проблематику народних молитв у сучасних славістичних дослідженнях польських вчених І. Гунчик говорить про те, що «релігія та магія є одним із найбільш неординарних та актуальних проблем для дослідження багатьох лінгвістів та культурологів» [1, с. 87].

Означена тема привертала та привертає увагу багатьох дослідників, зокрема про важливість магічних ритуалів та такого явища як «відьомство» згадується у працях багатьох дослідників: Я. Конєва, О.В. Тищенко, Д. Шейко та ін.

Вивчення магії в польському фольклорі розкриває нам глибину і багатство культурної спадщини цього народу. Коріння польської магії можна простежити до самого початку існування племен, що займали долину Вісли, як стверджує відома етнологиня Я. Конєва: «вони вірили в силу природи, віддавали шану деревам, річковим богиням та вогню. З цих переживань виросла система вірувань, де магія відігравала центральну роль» [2, с. 18].

Одним із ключових аспектів польської магії, як стверджує Д. Шейко, є: «взаємодія з природними силами. Ліси, річки та гори були сповнені для польського народу життям та сили. Вони надіяли природні об'єкти та явища власними духами та істотами. З цією вірою взаємозв'язку з природою пов'язані численні обряди та ритуали» [4, с. 143].

У процесі історичного розвитку польська магія зазнала впливу християнства та інших культур. Християнські обряди із часом вплелися в магічну практику, створюючи унікальну синкретичну систему вірувань. У цій системі існують язичницькі обряди та християнські святині.

Однак не дивлячись на вплив християнства, польська магія зберегла свою унікальну специфіку. Вона і досі відображає духовну глибину та традиційні цінності польського народу. Магічні практики та вірування є важливою частиною культурного спадщини Польщі, яка продовжує жити в сучасному світі.

Польська магія сьогодні переживає новий етап розвитку. З одного боку, це пов'язано зі зростанням інтересу до традицій та культурної спадщини. Сучасна молодь виявляє великий інтерес до старовинних обрядів та вірувань, бачачи у них спосіб з'єднати минуле та сучасність.

З іншого боку, сучасна польська магія адаптується до викликів сучасного світу. Це, як зауважує тандем дослідниць П. Кравченко та А. Голощапова: «виявляється в популярності езотеричних практик та альтернативних методів самовдосконалення. Від практик медитації до вивчення енергетики – сучасна польська магія відкриває нові можливості для розвитку людського потенціалу» [3, с. 47].

Поле дослідження цієї проблематики також включає в себе вивчення магічних традицій різних регіонів Польщі. Кожен регіон має свої унікальні особливості та традиції, які формують особливий ландшафт магічних практик.

Слід зазначити, що магія в сучасному польському фольклорі відіграє не тільки роль духовного дослідження, а й стає важливим чинником культурного відродження. Вона допомагає зберегти та оживити традиції, які можуть бути втрачені у сучасному шумному світі.

Отже, сучасні тенденції у розвитку польської магії свідчать про глибокий інтерес до культурної спадщини та потреби сучасного суспільства у духовному розвитку. Магія залишається важливим чинником об'єднання минулого та сучасного в унікальній спільноті культурного самовизначення.

Список використаних джерел:

1. Гунчик І. Між релігією та магією слова: народні молитви у сучасних славістичних дослідженнях польських учених. *Слово і час*. 2015. № 1. С. 87–93.

2. Конєва Я. Погляд польських етнологів ХХ – початку ХХІ ст. на магiчне мислення. *Етнічна історія народів Європи*. 2004. № 17. С. 16–20.
3. Кравченко П., Голощапєва А. Магія у свідомості сучасної людини. *Філософські обрії*. 2023. № 46. С. 40–49.
4. Шейко Д. Відьомство, магiчні ритуали та чарівники ХVІІІ століття: Особливості українських фольклорних і судових ілюстрацій. *Збірник матеріалів ХХVІ наукової конференції здобувачів вищої освіти факультету історії та географії. Квітень 2023 року*. Полтава: ІВЦ ПНПУ, 2023. С. 143.

М. І. Масловська,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0009-0009-6895-2984*

ПОЛЬСЬКА МОВА ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ

У цій статті ми розглянемо ключові аспекти вивчення польської мови для іноземців. Дізнаємось про основні граматичні правила, та розглянемо поради щодо швидкого вивчення мови й розширення свого словникового запасу.

Вивчення польської мови для іноземців – це захоплююча подорож у світ багатий культурою, цікавою історією та непередбачуваною мовною структурою, де кожна буква та слово несуть в собі частинку багатозначної спадщини. Польща, з її власною унікальною мовою, відзначається багатством виразності та виткана відомими традиціями. Вивчення цієї мови відкриває нові можливості для розуміння не лише лінгвістичних нюансів, а й глибокого бачення в культурний контекст, де кожен рядок стає можливістю зануритися в неповторний світ польського спілкування та взаємодії.

У своєму вивченні польської мови іноземці зазнають викликів, що стають своєрідними каміннями випробувань на шляху до володіння цим слов'янським мовним різноманітством. Фонетичні особливості, включаючи унікальні приголосні звуки та різноманітні інтонації, можуть виглядати дещо заплутано, а граматичні нюанси вимагають уваги до деталей. Лексичний аспект також приносить свої труднощі, оскільки багато слів мають свої аналоги україн-

ської чи російської мов, але вони можуть мати зовсім інше значення.

Оскільки польська мова належить до слов'янських мов, безумовно, саме представникам слов'янської гілки буде набагато простіше вивчати дану мову, ніж у порівнянні, для прикладу, носіям германських мов (англійська, німецька, шведська, нідерландська, данська, норвезька, ісландська тощо), романських мов (французька, італійська, іспанська, португальська тощо) чи балтійських мов (литовська, латвійська тощо). Варто теж, зазначити, що слов'янська мовна група поділена на три гілки: східна (українська, білоруська, російська), західна (польська, чеська, словацька), південна (сербська, болгарська, хорватська, словенська тощо), відштовхуючись від того, можемо говорити про певну подібність та близькість мов у цих підгрупах, а значить про легше вивчення тої чи іншої мови носіями з однієї підгрупи.

Польська мова – змінна. Це особливо важко для тих людей, які раніше не мали нічого спільного з цією мовою. Це – по-перше. А по-друге, це винятки. Система винятків у польській мові може здатися плутаною і вимагати додаткового часу та уважності.

У даній мові є відмінки і їх, в залежності від того, як рахувати, є шість або сім. Різні граматичні концепції порізнному це трактують. За відмінками відмінюється практично кожен іменник. Також іменники мають число. А відмінювання за відмінками спричинює те, що практично кожен іменник має 14 форм, які треба запам'ятати. 14 форм, які представляють один зміст, одну думку. Це – дуже і дуже складно. При вивченні й використанні дієслів, іноземці потрапляють у пастку граматики. Дієслова відмінюються за часами, числами, родами, за способами. Можна назвати ще декілька категорій. А це говорить про те, що ми маємо справу з кількома десятками форм, які представляють одне дієслово.

Синтаксична система польської мови є багата на приклади відмінювання або синтаксичних конструкцій. І ця величина справляє враження, що є мало правил, мало систем, а є багато речей, так би мовити, другорядних, між іншим, виняткових, які треба запам'ятати.

До прикладу візьмемо декілька дієслів і подивимось, як і з чим вони поєднуються.

1. Używać (Використовувати):

- Używam telefonu. (Використовую телефон.) – родовий відмінок (czego? – чого?).
- Używam nowego пристroju. (Використовую новий пристрій.) – родовий відмінок (czego? – чого?).

2. Stosować (Застосовувати):

- Stosujemy nowe technologie. (Застосовуємо нові технології.) – знахідний відмінок (coś? – щось).
- Stosuje ten metod. (Застосовую цей метод.) – знахідний відмінок (coś? – щось).

3. Korzystać (Користуватися):

- Korzystam z tej mozliwosci. (Користуюся цією можливістю.) – родовий відмінок (czego? – чого?).
- Korzystamy z nowego obladnannia. (Користуємося новим обладнанням.) – родовий відмінок (czego? – чого?).

4. Rozważać (Розглядати):

- Rozważam propozycje. (Розглядаю пропозицію.) – знахідний відмінок (coś? – щось).
- Rozważamy różne warianty. (Розглядаємо різні варіанти.) – знахідний відмінок (coś? – щось).

5. Organizować (Організовувати):

- Organizuje spotkanie. (Організую зустріч.) – знахідний відмінок (coś? – щось).
- Organizujemy wielki zachod. (Організуємо великий захід.) – знахідний відмінок (coś? – щось).

6. Dokładny (Точний):

- Dokładam zuscil. (Додаю зусиль.) – знахідний відмінок (coś? – щось).
- Dokładne wjasnennia. (Точні пояснення.) – родовий відмінок (czego? – чого?).

Специфічною рисою польської фонетичної системи є наявність низки палатальних (м'яких, середньоязикових) приголосних – [ś], [ź], [ć], [dź], [ń]. При їх утворенні основною дією артикуляційного апарату є піднесення середньої частини спинки язика до твердого піднебіння: при вимові [ś] та [ź] середня частина спинки язика підіймається, але не доторкається до твердого піднебіння, а при вимові [ć] та [dź] се-

редня частина спинки язика спочатку доторкається до твердого піднебіння, а потім відхиляється, щоб пропустити повітря. Артикулювати ці звуки слід дуже м'яко [8, с. 27]. Носові приголосні, такі як «ą» та «ę», що роблять польську мову більш мелодійною, також призводять до труднощів у розрізненні та правильній вимові для іноземців.

Такі слова як «książka», «czekolada», «miękki», «trzeci», «maż», «język», «ręka», «śnieg», «góra», «kwiat», «dzień», «rano.», що містять м'які приголосні, подвійні та носові звуки, можуть становити виклик для іноземців у процесі вивчення польської мови через їхню специфічну фонетику та вимову.

Підбиваючи підсумки, варто наголосити, що кожен, хто має намір до вивчення нової для нього мов, повинен багато часу приділяти самостійній роботі. Водночас важливе значення має свідомо мотивація. Тільки за умови наполегливої праці та контролю досвідченого педагога можна досягти справжнього прогресу.

Так, розширити свій словниковий запас до 2500 слів можна вже за 2–3 місяці інтенсивних занять. Щоб навчання з репетитором чи на курсах принесло максимальну користь, його слід доповнювати власною практикою читання, слухання та говоріння. Аби заговорити, слід не боятися вступати у діалог. Ви можете розширити свої можливості у вивченні польської за допомогою:

- 1) освітніх сайтів та платформ, на яких міститься теоретичний матеріал, завдання, інтерактивні вправи;
- 2) віртуальних словників;
- 3) додатків з цікавими вправами та мовними іграми;
- 4) інтерактивних тестів, вікторин, квестів онлайн;
- 5) традиційних підручників і граматики;
- 6) щоденного прослуховування підкастів, радіопередач польською;
- 7) переписування та спілкування з поляками по відеозв'язку;
- 8) ведення рукописного словника.

Підсумовуючи вище сказане, ми можемо підкреслити, що вивчення польської мови для іноземців – це завдання, яке вимагає певного зусилля та наполегливості. Граматичні правила можуть виявитися викликом для багатьох, оскільки польська відрізняється своєю структурою від інших мов. Проте, дотримуючись конкретних порад та викорис-

товуючи різноманітні методи, вивчення може стати цікавим та досяжним завданням.

Список використаних джерел:

1. Мирошніченко І. М. М. Практична фонетика польської мови з елементами правопису: навчальний посібник. Київ, 2020. 62 с.
2. URL: <https://www.polskieradio.pl/398/8227/artukul/-2350915,чи-польська-мова-складна>
3. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/iak-vivchiti-pols-ku-movu-poradi-vid-repetitora-pols-koyi-movi>

Н. Є. Міненкова,

*кандидат історичних наук, доцент
Київського національного лінгвістичного університету*

М. А. Бабич,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Київського національного лінгвістичного університету*

КОНКУРС НА МОЛОДІЖНЕ СЛОВО 2022 РОКУ В ПОЛЬЩІ (в перекладі українською)

Młodzieżowe Słowo Roku – це конкурс, який щорічно організовує Wydawnictwo Naukowe PWN у співпраці з Варшавським університетом. Його мета – визначити найпопулярніші слова, терміни чи вирази серед молоді в певному році. У голосуванні за Молодіжне слово 2022 року взяли участь понад 250 тисяч осіб («Essa» Młodzieżowym Słowem Roku 2022). З усіх варіантів журі виділило 10 найчастіше вживаних слів, а саме: *essa*, *betoniarz*, *baza*, *odklejka*, *krindź*, *łymun*, *NPC*, *opuca*, *robi wrażenie* та *slay*. З них довго та наполегливо обирали переможне слово, і все ж зупинилися на слові *essa*. Воно і отримало титул найбільш вживаного молодіжного слова 2022 року.

Розбір слів та пошуки їх відповідників в українській мові.

Essa – це те, що дається легко, використовується для вираження позитивних емоцій. Українська молодь використовує слово *ізі*, яке, з якогось боку, трішки схоже на польське *essa*. З англійської перекладається як «легко».

Betoniarz – в сленгу це означає людину, яка каже дурниці. На нашу думку, в українській мові більш схожим бу-

де слово *додік*. Позначає так само людину, яка поводить дивно і верзе нісенітницю.

Baza – вияв схвалення когось/чогось, використовується як загальне вираження позитивного ставлення до чогось. В українському сленгу теж є слово *база*. Його використовують так само для підтримки думки.

Odklejka – стан відірваності від реальності, або людина, яка не розуміє що відбувається, відсутня в думках, поводить неадекватно. В українському молодіжному сленгу використовується слово *токсік*.

Krindz (cringe) – позначає збентеження або сором. В Україні також використовують це слово і воно означає те саме що і в Польщі. Також українська молодь може використовувати слово *зашквар*, але воно вже застаріло.

Лутун – жартівливий термін для жінок, які поводяться нерационально. Це калька з мему англійською мовою. Таке ж саме слово використовують в Україні, і теж залишили таку саму вимову як і в англійській мові *вумен*.

NPC – людина, яка поводить та одягається як інші та ніяк не виділяється в натовпі. Це слово теж використовують в Україні з тим самим значенням, але дуже рідко.

Опуса – союзник Росії у війні з Україною, особа, яка виправдовує дії агресора. Українці на позначення таких нелюдів використовують слово *колаборант*.

Robi wrazenie – іронічний спосіб вираження подиву чи захоплення. Українська молодь на позначення піднесення, завзяття використовує вираз *я тащусь*.

Slay – використовується, коли нам щось подобається або чимось задоволені. В українському молодіжному сленгу вживається вираз *топчик*. Він також означає, що нам щось сподобалось.

Оскільки українська та польська мова дуже близькі, то і молодіжні сленги сильно схожі. Є чимало однакових слів, які підлітки використовують в обох країнах, але також існує і багато лексем які відомі тільки в одній країні. Молодіжний сленг у кожній мові розвивається дуже швидко, майже кожного дня можуть з'являтися нові слова, іноді вони здаються користувачам дуже дивними, смішними і просто непередбачуваними. Вважаємо, що сленг додає мові певну «родзинку», але її треба вміти використовувати. Як в Польщі, так і в Україні молодь обох країн створювати і

вживати в своєму лексиконі якісь нові слова, який допомагають їй самовиражатися.

Список використаних джерел:

1. «Essa» Młodzieżowym Słowem Roku 2022. URL: <https://www.uw.edu.pl/essa-mlodziejowym-slowem-roku-2022/>

Д. Місюра,
*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0009-0006-0461-9064*

НАЦІОНАЛЬНІ, КУЛЬТУРНІ ТА ІСТОРИЧНІ ВЕКТОРИ СУЧАСНОГО ЛІНГВІСТИЧНОГО ПРОСТОРУ

Сучасний лінгвістичний простір став предметом вивчення та обговорення через його важливість у формуванні суспільства та культурного середовища. Вивчення національних, культурних та історичних векторів сучасного лінгвістичного простору є вкрай актуальним для того, щоб розуміти, як мова формує суспільство, а також визначає індивідуальні та колективні ідентичності в умовах глобалізації та технологічного прогресу.

Національні, культурні та історичні вектори у контексті основи для формування концепту досліджували такі науковці, як Н. Ф. Алефіренко, О. П. Воробйова, І. О. Голубовська, А. М. Приходько, А. А. Фурс, Г. Г. Слишкін, Є. Ю. Пономарева, М. В. Піменова.

Мова, як ключовий компонент культурного і соціального життя, визначає національну ідентичність та взаємодіє з різними сферами суспільства. Державна мова є основою національної комунікації та єднанням різноманітних етнічних та культурних груп. Мовна політика регулює використання та розвиток державної мови, а також визначає статус та права інших мовних спільнот у країні. Вона має важливе значення для формування лінгвістичних навичок та забезпечення мовної різноманітності.

Історичні події та культурні символи формують мовну пам'ять, відображаючи досвід та цінності нації. Вони ста-

ють основою для творення мовної ідентичності та формування національного характеру.

Національні вектори у лінгвістичному просторі є ключовими для розуміння та збереження культурної ідентичності. Збалансована мовна політика, увага до мовної освіти та захист менших мовних спільнот є важливими кроками для забезпечення національної лінгвістичної стійкості та розмаїття.

Культурний простір є базисом для формування культурних концептів, які, в свою чергу, репрезентують особливості культури, на основі якої вони утворені. Культурний концепт, будучи культурним утворенням, пов'язує ментальність людини з культурою, позаяк сам по собі є репрезентантом мовної та культурної картини світу людини.

Культурні цінності – культурно значуще ставлення людини до світу, ціннісні орієнтири людини, які утворюють систему, що зумовлює поведінку людини. Культурні цінності знаходять відображення у мові, вони виражені концептами – культурними домінантами, за допомогою яких можна пояснити особливості та специфіку етнічного менталітету, особливості світосприйняття мовної особистості. Культурні домінанти можуть проявлятися як в якості культурних, так і індивідуальних концептів [3, с. 37].

Відомий антрополог Леві-Стросс говорив про «мовну діалектику» – взаємодію мов у культурному контексті. Сьогодні, з розвитком комунікаційних технологій, ми спостерігаємо новий рівень цієї діалектики, де глобальне зміщується з локальним, але історія надає нам контекст для розуміння цього процесу.

Історичні вектори сучасного лінгвістичного простору відкривають перед нами багатопланову картину, яка об'єднує минуле і теперішнє. Розуміння історії мови є ключем до розкриття та усвідомлення мовної динаміки в сучасному суспільстві, яке дозволяє нам розкривати спадщину та досліджувати не лише культурний вектор, а й національний.

Через призму історичного вектору мова стає не лише інструментом спілкування, але й вираженням світогляду та традицій.

Розуміння національних, культурних та історичних векторів формування мови є необхідним елементом для повноцінного вивчення сучасного лінгвістичного простору. Саме розуміння вказаних векторів дозволяє зрозуміти кон-

текст для тлумачення складних явищ, формує усвідомлення сучасних лінгвістичних викликів та відкриває перед дослідниками ворота до розуміння мовної динаміки в сучасному суспільстві.

Отже, сучасний лінгвістичний простір є динамічним і постійно змінюється під впливом різних факторів. Взаємодія національних, культурних і історичних векторів формує багатий і різноманітний лінгвістичний пейзаж в. Загалом сучасний лінгвістичний простір – це складна мозаїка, де взаємодія національних, культурних та історичних факторів формує унікальність мовного середовища.

Список використаних джерел:

1. Голубовська І. О. Мовна картина світу як об'єкт лінгвістичного вивчення. *Наукова спадщина професора С. В. Семчинського і сучасна філологія*: зб. наук. праць: у 2 ч. / упоряд. В. Ф. Чемес. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. Ч. 1. С. 35–36.
2. Гриценко О. Теоретичне осмислення культурного простору: попередні підсумки та прагматичні висновки щодо національного культурного простору України. *Культурологічна думка. Щорічник наук. праць*. Київ: ІК НАМ України, 2017. № 12. С. 30–55.
3. Гриценко О. Цілісність / єдність національного культурного простору: питома риса чи бажана мета? *Культурологічна думка. Щорічник наук. праць*. Київ: ІК НАМ України, 2016. № 10. С. 13–24.
4. Щербина В. Концептуалізації цілісності національної культури в умовах комунікативного поліонтичного суспільства. *Національна культура: єдність у різноманітті*: збірник наук. праць. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2012. С. 11–36.

С. О. Нетеча,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0009-0002-6663-958X

О. В. Галайбіда,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0000-0002-3622-9857

DESCRIPTIVE LANGUAGE OF HISTORICAL NOVEL «THE WHITE QUEEN» BY PHILIPPA GREGORY

Historical novels serve as a portal through time, allowing readers to cross the boundaries of eras and learn new things. These literary works are not just records of events but linguistically rich texts, employing imagery and effective language tools to transport readers into the heart of a different age. «The White Queen» by Philippa Gregory, a celebrated author in the realm of historical fiction, exemplifies this historical accuracy and language abundance, describing the events in their finest details.

In the book, Gregory portrays the main heroine Elizabeth Woodville, the widow who married King of England Edward IV. The newly ordained queen had to face conflict, betrayal, and murder to defend her family and the throne of England. The story's vivid imagery and compelling cast of characters come from the author's distinctive storytelling approach. In this paper, we will analyse how Philippa Gregory uses language to evoke imagery in «The White Queen».

The study of linguistic and stylistic tools in historical novels is a rich field of research, and many scholars have explored this topic. For instance, Linda Hutcheon, a prominent figure in the field of narrative theory and postmodern literature, examines narrative techniques and stylistic elements in historical and postmodern novels. Linda Hutcheon, Hayden White, and Linda Woodbridge's research works often delve into the linguistic and stylistic features of historical narratives [3, 4].

The analysis of Gregory's narrative shows that she, being a historian chooses a first-person viewpoint (Elizabeth Wood-

ville) and tells a story entirely from her perspective. The present tense gives the text a sense of relentless drive, as events unfold before the eyes of the readers. It's also reminiscent of how history books are written, which helps ground the reader in the factual elements of the novel [3]. The author uses descriptive language to paint a realistic picture of the settings, characters, and events in the novel. She provides detailed descriptions of the clothing, landscapes, and historical context, allowing readers to immerse themselves in the world of the Wars of the Roses: *It sounds like the patter of rain at first, and then in a moment a rumble like thunder. The jingle of the harness and the flutter of the standards, the chink of the chain mail, and the blowing of the horses...* [2, p. 5]. Phrases «rumble like thunder», «jingle of the harness», «flutter of the standards», «chink of the chain mail», and «blowing of the horses» create vivid sound images for the reader. Onomatopoeic words like «patter», «rumble», «jingle», «flutter», «chink», and «blowing» imitate or mimic the sound being described. To create visualized images, convey the feelings of the characters or give the readers a hint about their features, Philippa Gregory uses similes *his eyes were as cold as ice* [2, p. 117] or *her heart raced like a wild horse* [2, p. 26]. They help readers visualize and feel the emotions of the characters. Figurative language, which consists mostly of words or phrases that compare one object to another, is used extensively in the text. This peculiarity gives the reader a Medieval atmosphere. Therefore, similes are often used in Gregory's writing to help accurately portray characters, objects, and emotions for the reader in a descriptive and figurative manner.

Lexical repetitions and parallel structures in self-evaluating descriptions of the main character, the Queen, foreground her independent and strong character: *I am an independent, courageous woman* [2, p. 62]; *I am a woman with water in her veins and power in her breeding* [2, p. 25]. The mentioning of «power in her breeding» might be a form of synecdoche. Synecdoche is a figure of speech in which a part of something is used to represent the whole or vice versa. In this case, «breeding» might be used to represent the overall lineage, implying that her power is derived from her family background. These stylistic devices help to create explicit imagery and make abstract concepts more tangible. Together, these tropes

contribute to a metaphorical description and evaluation of the character's speech, emphasizing both her intrinsic nature and the source of her power. Metahoric symbol of the English power «lion» (in the novel «Lioness») serves as a denotation of the captured queen full of ambition and constrained by the situation, *lionesses in the Tower* [2, p. 309]. This metaphor implies qualities such as strength, ferocity, and a sense of captivity or confinement.

Syntactic stylistic devices of asyndeton, lexical parallelism, and ellipsis add descriptive character to the narration: *thick golden mane* [2, p. 22]; *they arouse in themselves a wild vicious hunger more like animals than men* [2, p. 185]. The absence of conjunctions in the example creates a sense of immediacy and adds to the rhythmic flow of the sentence. It contributes to an evocative description, creating a strong image and conveying a sense of power, wildness, and a departure from human conventions. The sentences use ellipsis in the fragment «more like animals than men». Ellipsis involves the omission of words that are understood in the context. In this case, the omission of a verb (e.g., «are») after «than men» doesn't disrupt the understanding of the sentence. Apart from that, this metaphorical comparison accentuates the primal and instinctual nature of their hunger, emphasizing ferocity and lack of control. The author attributes human-like qualities, specifically a «wild vicious hunger», to the lions (or the individuals being metaphorically referred to as lions), emphasizing a primal and animalistic aspect of their nature.

So, «The White Queen» by Philippa Gregory is a historical novel which employs various linguistic and stylistic tools to create vivid and evocative descriptions. Gregory uses descriptive language to immerse the reader in the setting of that time. However, the specific type of narration from the first viewpoint set in the present tense brings subjectivity controversial for a historical novel. Linguistic devices and stylistic tools are aimed at triggering emotional perception of the novel.

Список використаних джерел:

1. Martirosyan A. The Literary Merits of Philippa Gregory's «The White Queen»: *HuffPost*. June 10, 2013. URL: <https://www.huffingtonpost.co.uk/annie-martirosyan/white-queen- b 3055908.html>
2. Gregory P. *The White Queen*: UK Simon & Schuster. 2013, 455 p.

3. White H. Interpretation in History. *New Literary History: The Johns Hopkins University Press*. 1973. Vol. 4. No2. P. 281–314. URL: <https://www.jstor.org/stable/468478>
4. Woodbridge L. *Women and the English Renaissance: Literature and the Nature of Womankind, 1540–1620. Renaissance Quarterly*: Cambridge University Press. 1985. Vol. 38. No 2. P. 358–361. URL: <https://www.jstor.org/stable/2861687>

I. В. Охоцька,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0009-0008-1287-9506*

ТЕСТУВАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ У НАВЧАННІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

Ефективний спосіб організації навчання іноземної мови полягає у використанні тестування. У журналі «Іноземні мови в школі» звертається увага на численні публікації, присвячені використанню тестів. Тестовий контроль може успішно забезпечити досягнення навчальних цілей та функцій контролю, а також відповідати вимогам щодо якості контролю. Термін «тестовий контроль» або «тестування» у вузькому розумінні вказує на проведення тестів, а у широкому сенсі включає в себе планування, створення, проведення, обробку і інтерпретацію результатів тестування [3, с. 271].

Дотепер у шкільній практиці для оцінки здібностей учнів використовуються дві основні форми контролю: усне опитування і письмова робота. Кожна з них, маючи свої позитивні аспекти, також має свої важливі недоліки. Наприклад, усне опитування є обмеженою за обсягом і вибірковою формою контролю знань окремих учнів, яке може забирати значний час на уроці. Письмова робота, незважаючи на свої переваги, є дуже трудомісткою та не завжди може бути проведена оперативно. Часто вчителі, не маючи можливості перевірити всі роботи учнів, переходять до наступного уроку без належної інформації про те, які розділи попереднього матеріалу не були засвоєні учнями в повній мірі [2, с. 62].

Елементи керування у стилі тестування не мають цих недоліків. Завдання можна успішно використовувати для

поточної перевірки знань та вмінь. Тоді, вчасно перевіряючи домашнє завдання, вчитель може своєчасно підготувати матеріал до наступного уроку та провести контрольні завдання. Можливість проведення контрольних завдань, дозволяє проводити їх достатньо часто, надаючи учням враження повного контролю над рівнем своїх знань.

Тестування є важливим інструментом для стимулювання пізнавальної активності учнів, для поліпшення, закріплення та практичного застосування їхніх знань, вмінь і навичок. Це невід'ємна частина загального процесу навчання, що сприяє формуванню стійких та свідомих знань, дозволяючи кожному учневі працювати у власному темпі і поступово переходити від одного рівня розвитку знань до іншого. Таким чином, завдання в тестах розробляються з урахуванням різного рівня підготовки учнів.

Тестовий контроль з польської мови враховує системний підхід до організації та охоплює чотири основні форми контролю: поточний, тематичний, рубіжний і підсумковий. Кожна з них має свої переваги та недоліки, та оцінює рівень знань за конкретний період чи тему вивченого матеріалу. Вчитель отримує інформацію про якість освоєння навчального матеріалу з польської мови на основі результатів тестування. Це надає можливість своєчасно адаптувати процес навчання та сприяє його оптимізації та ефективності [4, с. 284].

У процесі навчання іноземних мов використовується лінгводидактичне тестування. Лінгводидактичний тест – це набір завдань, які були підготовлені вчителем відповідно до певних вимог, які попередньо випробовувалися для встановлення їх якості. Такі тести призначені для визначення рівня лінгвістичної та комунікативної компетенції учасників тестування, а також, для оцінки результатів тестування з використанням заздалегідь встановлених критеріїв.

Основними показниками якості лінгводидактичного тесту вважаються: валідність, надійність, диференційна здатність, практичність та економічність. Валідність вказує на те, наскільки ефективно тест вимірює рівень володіння певними іншомовними мовленнєвими навичками та вміннями. Надійність визначається стабільністю функціонування тесту як інструмента вимірювання. Надійний тест дає приблизно однакові результати при повторному вико-

ристанні. Диференційна здатність вказує на те, наскільки тест здатний виявляти відмінності між особами з високим і низьким рівнем володіння іншомовними навичками та вміннями, тобто між успішними та менш успішними тестуваннями. Практичність означає:

- а) Чи зрозумілі та доступні інструкції тесту та завдання для тих, хто виконує тест.
- б) Як легко можливо організувати процедуру тестування в різних умовах.
- в) Спрощення у перевірці відповідей, визначенні результатів та оцінці.

Економічність передбачає мінімальні витрати часу, зусиль і коштів, потрібних для підготовки тесту, включаючи всі етапи від планування до видання.

Лінгводидактичні тести поділяються на стандартизовані і нестандартизовані. Стандартизований тест – це той, який пройшов попереднє випробування на великій кількості тестованих і має об'єктивні кількісні критерії якості. Розробка такого тесту вимагає інтенсивної роботи та значного часу. Нестандартизований тест – це той, який створюється вчителем для власних студентів. Ці тести розробляються для конкретної теми з метою перевірки рівня сформованості певних навичок або вмінь.

Нестандартизовані тести використовуються для проведення поточного контролю в процесі навчання іноземної мови з метою отримання зворотного зв'язку. При цьому не обов'язково визначати всі кількісні критерії якості. Однак доцільно виділити в такому тесті надто складні та надто прості завдання і замінити їх більш доцільні. Для визначення рівня складності або легкості завдань застосовується наступний підхід: розраховується відсоток тестованих, які успішно виконали завдання. Якщо менше ніж 15% тестованих відповідають правильно, завдання вважається складним. Якщо 85% тестованих успішно справляються із завданням, воно вважається легким.

Для проведення поточного, рубіжного або підсумкового контролю використовуються тести навчальних досягнень. Основною метою цих тестів є визначення рівня студентських навчальних досягнень у володінні іншомовною мовленнєвою діяльністю на конкретному етапі навчання. Такий тест складається з набору тестових завдань, які об'єд-

нуються в субтести. Кожний субтест містить тестові завдання, спрямовані на оцінку конкретного аспекту навчання, такі як вимовні, граматичні або лексичні навички, аудіювання, читання, говоріння або письмо.

Для визначення рівня навченості використовуються різні види тестів, які відрізняються залежно від характеру навчального матеріалу. Дослідники тестової методики для читання іншомовних текстів підтвердили, що тести є не лише ефективним інструментом контролю, але і засобом адаптації [1, с. 11].

В процесі контролю розуміння читання застосовуються різні види тестів: тести на вибір правильної відповіді з двох запропонованих варіантів; тести на вибір правильної відповіді з декількох запропонованих варіантів; тести на угруповання фактів.

Серед цих видів тестів найбільш популярними є тести на вибір правильної відповіді з декількох варіантів. Такі тести включають правильний варіант відповіді та декілька неправильних альтернатив, що спонукає читача до аналізу і обдумування, стимулюючи при цьому необхідні розумові операції.

Отже, можна зробити висновок, що тестові завдання дають можливість повністю оцінити рівень усвідомлення знань, набуття навичок і умінь. Тестовий контроль сприяє підвищенню мотивації до вивчення іноземної мови, надаючи стимул для подальшого навчання. У цьому контексті він відіграє важливу роль у стимулюванні учнів, розкриває їхні можливості для успіху, підтримує позитивний емоційний настрій, спонукає до бажання вчитися та сприяє формуванню адекватної самооцінки власних досягнень.

Список використаних джерел:

1. Брейгина М. Є. Контроль базового рівня навчання. *Іноземні мови у школі*. 1991. № 2. С. 11–18.
2. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. 2-е вид., випр. і перероблене/ Кол. авторів під керівництвом С. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2007. 328 с.
3. Ніколаєва С. Ю. Практикум з методики тестування іншомовної лексичної компетенції. Москва: ІЗМН, 1996. 321 с.
4. Lipińska E. Z zagadanień dydaktyki języka polskiego jako obcego. Kraków: UNIVERSITAS, 2006. 340 s.

Д. Р. Писклицевъ,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0009-0005-1044-6748

ПРОЕКТНА РОБОТА УЧНІВ НА УРОКАХ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

Сучасна методика викладання польської мови приділяє багато уваги проектним роботам, які розвивають дитячу креативність, самостійність і надають їм можливість використати свою творчу діяльність як на уроках так і вдома. Завдяки ним дитина може сама вибрати джерело з якого вона буде брати інформацію та спосіб її представлення, зовнішній вигляд презентації і розмір матеріалу, який буде вміщено в неї. Також важливо зазначити, що кожен учень може вибрати певну тему, яка його зацікавила або сподобалася найбільше і самостійно над нею працювати розвиваючи мотивацію і креативне мислення. Кожен учень сам обирає де, як і яким чином знаходити інформацію для своєї роботи. Хтось може обмежитись тільки підручником з певного предмету, інший піде в бібліотеку по потрібну літературу, а ще дехто використовуватиме статті і інформацію з інтернету. Застосування саме такої форми навчання дає можливість як дітям так і викладачеві розширити свої творчі межі і ознайомитись з різними можливостями ефективної роботи і її застосуванням [1, с. 145–147].

В теперішньому світі є потреба в творчих, добре мислячих, обдарованих і просто креативних людях які розвивали б суспільство. Саме для цього викладач повинен створити необхідні для дитини умови в навчальному закладі, під час яких вона повністю розкриється як самостійна і творча особистість. Сьогодні важливим стала не наявність певного багажу знань у учня, індивідуальних навичок чи здібностей, а його спроможність застосувати певні компетентності в житті. Головна мета, яку поставило суспільство перед викладачем є навчити дітей використовувати іноземну мову як засіб спілкування з іноземцями в культурному діалозі.

Багато хто вважає, що зараз дітей потрібно виховувати так, щоб вони могли самостійно вчитися, а потім самі ж

могли працювати і жити творчо. Найпершою річчю, якої потрібно навчити учня це самостійне формування мети і знаходження її шляхів за допомогою яких вона може цього досягти. Дехто каже, що цього навчитися дуже важко не те, що в дитячому, а й в дорослому віці, тому потрібно дуже сильно постаратися для засвоєння цієї навички. Вчителі та керівники шкіл визнають, що навчитися самостійно формувати мету буває набагато важче ніж навчитися читати, лічити або ж писати

В даній час методика виконання групових проектів є дуже популярною серед методик навчання польської мови в світі. Це все через те, що вона дозволяє інтегрувати всі знання учнів для вирішення однієї конкретно поставленої практичної проблеми, при цьому розвиваючи їхнє творчі здібності учня. Сам проект виникає через виникає через розв'язання конкретної ситуації, а сама ситуація виникає під час процесу виконання роботи над певною темою, аналізом якогось тексту або ж його обговоренням [2, с. 118–120].

Перед педагогом ж стоїть завдання: перенести усю увагу учнів з виконання певних вправ на творчу самостійну діяльність. За допомогою методу проектів він перетворює урок на дискусійний або ж дослідницький клуб під час якого учні вирішують цікаві або ж важливі для них проблеми. Під час їх вирішення важливо звернути увагу на особливості культури країни проблему якої вони вирішують, тому що під час міжкультурної взаємодії може виникнути конфлікт між сторонами.

Для того щоб виховати творчу особистість потрібно навчити її креативно підходити до розв'язання будь яких проблем та навчатися протягом усього свого життя. Проект ж допомагає учням набути досвіду роботи в групі і соціумі, розподілити обов'язки так, щоб сильніший допомагав слабшому, балакун-мовчазному, а керівник проекту контролював всі процеси. Вибір тематики проектів є дуже важливою його складовою, оскільки він базується на програмному матеріалі будь-якої з тем яку учні вивчали і враховують значущість її для вивчення дітей, а головним завданням є формування проблеми, над якою учні будуть старанно працювати під час роботи [1, с. 154–155].

Під час навчання також виникає ряд проблем, які потрібно вирішити, такі як низька мотивація, нерівномірні

знання в учнів в певному предметі і кількість їхньої загальної підготовки. Їх можна подолати за допомогою залучення до якоїсь активної діяльності замість виучування або ж ви зубрювання матеріалу та постановкою проблеми, яку потрібно вирішити діючи разом. Саме цей метод групових проєктів допомагає перейти від етапу засвоєння вже готових знань до їхнього усвідомлення і набуття. Під час нього учні самі контролюють зміст спілкування, тип викладу інформації та її правильне представлення починаючи з найпершої їхньої зустрічі і аж до завершення роботи.

Для того щоб вирішити поставлену проблему учні повинні використовувати різні методи і навчальні засоби, інтегрувати свої знання та уміння з абсолютно різних галузей як в науці так і в техніці, технології та інших творчих областях. Також вони повинні вільно володіти певною лексикою і граматику для розробки цього проєкту і якісного його обговорення, яке не буде затягуватися і заважати праці. Це все їм надає учитель, який також повинен по максимуму забезпечити прояв активності та самостійності в учнів, поважати їхні інтереси і не тиснути на них, розвивати їхню творчість, правильний пошук певної інформації та навчати успіху. Обов'язковою роботою вчителя є розробка плану проєктної роботи та певних вправ з комунікації, які допоможуть учням під час роботи, додадуть їм впевненості та будуть відповідні їхньому рівню мови. Це може бути вправа за умовою якої учень має виявити проблему, подумати і правильно представити свою думку що до її вирішення, правильно сформулювати відповідь та відповісти на ці проблемні запитання. Саме під час от такої от вправи учні всі разом обговорюють характер та зміст проєкту, створюють групи урахувавши інтереси один одного, сумісність, рівень володіння мовою, лідерських та творчих здібностей. Також вони вирішують яким чином будуть збирати інформацію, з яких джерел, в якому обсязі, як буде виглядати презентація та хто буде її виголошувати [1, с. 167–169].

Для ефективного виконання цієї роботи учні повинні знати про країну, мовою якої буде підготовлений і виголошений проєкт. Ці знання допомагають учням сформулювати їхню творчу особистість, вдосконалити компетенцію за допомогою висловлення власних думок, яку вони будуть використовувати в майбутньому. Окрім того, нестандартне

бачення дуже сильно допомагає у формуванні творчої особистості, а використання інших галузей, які не пов'язані з польською мовою, удосконалює аналітичне мислення в учнів. А от здатність спілкування розвивається розвивається під час виконання мінімуму для реалізації проекту. Вона явно стане у пригоді кожному учневі в його майбутній професії і діяльності [5, с. 7–10].

Як і в кожного методу в проектній роботі є дві сторони хороша і погана, тобто тут присутні як плюси так і мінуси. З одного боку це дуже цікава подія для дітей, яка несе за собою масу вражень, інтересу і творчості, підвищення мотивації, розвиток навичок роботи у групі створення комфортного для себе середовища для навчання, а от з іншого великі витрати в часі для виконання цього проекту, виснаженість, робота з надто великою кількістю інформації, переоцінення своїх можливостей і неможливість вкластися у строки. Проте не зважаючи на всі ці фактори, учні надають перевагу саме цьому методу роботи. Зазвичай це відбувається тому, що під час неї вони вільно висловлюють свої думки, експериментують, креативно мислять і самостійно обирають в якому напрямку їм рухатися для досягнення своєї цілі [1, с. 220–222].

Отже, у підсумку можна сказати, що проектна діяльність дозволяє учням розвивати багато навичок, виступати в ролі авторів власного проекту, підвищує творчий потенціал, розширює знання про мову та знання про оточуюче середовище, формує навички самостійної роботи, відповідальності і ініціативи. Це як реальна можливість використати знання, отримані на інших уроках і інтерпретувати їх в польську мову. Саме цей метод забезпечує учня усім, що йому знадобиться в майбутньому: партнерство і співпраця, усвідомлений і вільний вибір ідей, рішень, повага до вибору інших людей, взаєморозуміння, терпеливість і конструктивність. Ця методика завжди буде популярною, не зважаючи на зміни в суспільстві і часі.

Список використаних джерел:

1. Сікорська О. І., Слюсарчук О. В., Зінченко І. М. Методика викладання польської мови як іноземної. 2-е вид., випр. і доп. Київ: Лань, 2022. С. 10–11, 145–147, 154–155, 167–169, 220–222.
2. Гуцал Н. В. Креативність у навчанні іноземних мов. Київ: Навчальна книга – Богдан, 2022. С. 118–120.

3. Бегьом Ф. Проект на уроці іноземної мови. Київ: Основа, 2007. 45 с.
4. Купрікова С. В. Шляхи реалізації проектної методики при навчанні іноземної мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 4 (30).
5. Дьоміна О. Метод проектів як засіб розвитку творчої особистості та ефективної співпраці учнів та вчителя. *Англійська мова та література*. 2012. № 3. С. 7–10.
6. Душеїна Т. В. Проектна методика на уроках іноземної мови. *ІМвНЗ*. 2008. № 5.

А. П. Расевич,

*кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри історії української літератури
та компаративістики Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка*

ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕРМІНОЛЕКСЕМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЖАНРУ ПОСТМОДЕРНОГО ІСТОРИЧНОГО ДЕТЕКТИВУ В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

Сучасне українське літературознавство, на наше переконання, наразі вкрай потребує щонайменше термінологічної інтеграції зі світовою парадигмою філологічного наукового дискурсу. Надто на хвилі наскрізних глобалізаційних процесів, зокрема й у сфері науки: вітчизняні студії про літературу, зрештою, мають позбутись і тут колоніалізму, замкнутості в пострадянському методологічному літературознавчому полі (щоб мати уявлення про цю замкнутість, досить проглянути списки використаних праць у більшості фахових та апробаційних статтях, особливо періоду до повномасштабної російсько-української війни) й вийти на широкі світові орбіти. Для цього вже чимало працюють імениті українські письменники й критики, інтегруючи український літературний дискурс у Європу й далеке зарубіжжя.

У поточній розвідці зосереджено увагу на доцільності терміна «ретродетектив» [1; 5], що доволі часто використовується синонімічно до «історичний детектив» [10]. Це зручний варіант перекладу англійського терміна «*historiographic detective metafiction*» – історіософський детективний метароман, як це засвідчує у своїх дослідженнях Г. Кляйко [5, с. 88]. Варто звернути увагу на неточність перекладу,

пропонованого Г. Кляйком, який використовує знов-таки містечковий (за визначенням К. Кислюка [4, с. 14]) термін «історіософський», етимологічно взятий з обігу історичної, філософської, публіцистичної та суспільно-політичної думки української діаспори. Утім, який не кодифікується в іноземних загальних чи спеціалізованих довідкових виданнях і не є предметом термінологічних розвідок, які б мотивували його доцільність та визначили сутнісні його ознаки. Тому глибше дослідження генези й актуальний літературознавчий контекст вказують також і на невдалість термінологічного прикметника «історіософський» – краще використовувати саме дослівний варіант перекладу – «історіографічний». Або ж послуговуватись, замість означника «історіософський», термінологічними аналогами, визнаними західною інтелектуальною традицією: «метаісторичний» або стосовний до «спекулятивної філософії історії» / «субстанційної філософії історії» [4, с. 15]. *Metafiction* у такому разі апелюватиме до того романного жанру, що в праці Вернера Вольфа проаналізовано як *non-critical metafiction*: вона не критикує та не підриває штучність чи вигаданість тексту і може, наприклад, використовуватися, щоб «припустити, що історія, яку читають, є автентичною» [16, с. 48]. Обидва ці терміни – *metahistoric* та *metafiction* трапляються в колективній монографії з передмовою Анни Хейлманн та Марка Левеліна *Metafiction and Metahistory in Contemporary Women's Writing* («Металітература та метаісторія в сучасному жіночому письменстві» – переклад наш) [11]. Однак у позначенні жанру сучасних детективних романів з історичним підґрунтям тавтологічна сполука на кшталт «метаісторична металітература» (оскільки *fiction* – це і є художня література) не видається доречною. Метароман у сполуці з прикметником «метаісторичний» є термінологічним маркером тексту, що підкреслює його вигаданість, сконструйованість (зробленість, деяку штучність на противагу істинно історичному документалізму), оголюючи «текстуальність тексту» [5, с. 89]. Так, у «Віллі Деккера» Ю. Винничука органічно співіснує історія та вигадка: історично достовірні особи на кшталт Лева Чубатого, Макса Вамбека, Людвіка Вольфа, партійні організації *Jungdeutsche Partei in Polen*, *Der Deutsche Volksverband in Polen* тощо є патернами реально-історичної основи роману. Тоді як головні його персо-

нажі (Цинамоновий маніяк, Марко Крилович, Ірма Краузе, Роман Обух). В одному з інтерв'ю про взаємодію історії та фікції (авторської уяви) під час творення детективу на історичну тематику сказав сам Юрій Винничук: «Коли починаю писати, насамперед вибираю епоху. А вже вона диктує мені, як має розгортатися сюжет. Не буду жодних планів, не маю синопсису. Не знаю, що утнуть мої герої. Та й з'являються вони якось незалежно від мене. <...> Закінчення настає саме тоді, коли цього вимагає сюжет. Воно мусить стати несподіваним і для мене. Якщо я не буду злегка ошелешений, то й читач цього не відчує» [7]. Щодо циклу детективів про нічного репортера, то Ю. Винничук диференціює: «Головні герої не мають прототипів. А от епізодичні персонажі часто реальні» [7]. Принцип, почасти зворотний до хрестоматійного, Кулішевого, способу конструювання історичної дійсності, коли якраз ключові діячі і є вигаданими (як і надалі в О. Назарука, Р. Іваничука, П. Загребельного та ін.). Отож про історичну достовірність не йдеться, натомість автор засвідчує свою медіумну роль, що ставить його наче збоку від тексту й утврджує на думці про металітературу: головний персонаж тут, як не парадоксально, що є, на думку Р. Семківа, самою суттю постмодернізму [8].

Натомість у сучасному літературознавстві *historiographic metafiction* (за визначенням Лінди Хатчеон [12; 13]) – це умовна термінолексема, якою позначають історичні романи, створені під впливом філософсько-естетичних особливостей постмодернізму. Історіографічний – дослівно «той, що пише історію». Тут ідеться не тільки про достовірні історичні факти, а про їхню інтерпретацію в конкретний текст із специфічно детермінованими аксіологічними маркерами. Мета історіографії (прикметно, що категоризується історіографія як допоміжна літературознавча, а не історична дисципліна) – витлумачити те, як потрібно ту чи ту історію розуміти, ввести історичний об'єктивний факт у дискурс про нього ж. В *Encyclopedia Britannica* натрапляємо на трактування історіографії як процесу написання історії, що ґрунтується на відборі окремих деталей з автентичних матеріалів і синтезі цих деталей в оповідь [15]. Дедалі чіткіше терміни «історія» та «історіографія» диференціюються в сучасній науці. Історіографія відповідає використанню історичного тла в художній літературі – з претен-

зіями на загальну відповідність історичній методології, але без претензій на фактографізм. К. Кислюк визначає наслідком «вибуху» історичних досліджень, які здійснюються різними авторами, появу «історії в уламках» [4, с. 16]. За міркуваннями постмодерних мислителів це є причиною надвиробництва у сфері історичних знань, внаслідок чого втрачається безпосередній зв'язок із фактографічним минулим: мовляв, у сучасній епосі в нас більше не залишилось ані текстів, ані минулого – натомість є лише їх потрактування [4, с. 17]. Отже, метаісторія є своєрідною спрощеною варіацією філософії історії. Метаісторія викликана самою дискурсивною природою сьогочасної історіографії. Задля уникнення тавтології можна використовувати терміносплуки *метаісторичний детектив* або *історіографічна детективна металітература* (у конкретній жанровій дефініції – *роман*).

В естетиці постмодернізму історіографія сходить до метаісторизму. Це радше симулякризація історії – за бодріярівським визначенням симулякру як «дійсності, яка приховує той факт, що її немає» [2]. Використання історії в постмодерному детективі вдало корелює також із тим, що В. Ковчак називає «реконструкцією суб'єкта в просторі соціальних комунікацій», оскільки художня література є теж варіантом асинхронної соціальної комунікації [6, с. 182]. З огляду на 5 визначених Ж. Бодріаром стадій симулякризації це буде, з одного боку, стадія перша, найближча до правдивого відображення дійсності [2, с. 27]. З іншого боку, оскільки система образів детективного твору зазвичай вигадана, а реально-історичним є лише загальний контекст хронотопу, природа історіографії тут тяжіє до четвертої стадії – удаваної дійсності [2, с. 145]. Так, скажімо, у «Віллі Деккера» Ю. Винничука, романі, що цілком підпадає під визначення метаісторичного, детективна історія розгортається на тлі початку Другої світової війни. Історичний фактаж зазнає метаісторизації: *«Польська влада знайшла крайніх у поразках на фронті. Ними виявилися українці. Арешти, які почалися ще перед війною, продовжилися, сотні безпідставно звинувачених у зраді помандрували до концтабору в Березі Картузькій»* [3, с. 290].

На наш погляд, виявлена термінологічна невідповідність щодо фігурування в працях про детектив, дія якого

розгортається на тлі історичних подій, а сам він написаний в епоху постмодернізму (чи вже метамодернізму), поняття ретродетектив та історіософський детективний метароман суттєво шкодить українському літературознавству, замикаючи його в колі пострадянської науки про літературу. На доказ цього варто на сервісі Crossref ввести в пошук ключове слово *retrodetective* й отримати у відповідь нуль джерел, у яких ця термінологічна трапляється. Натомість запит *historiographic detective metafiction* станом на початок листопада поточного року дає 6597 результатів. Це лише один із численних прикладів вакуумного стану, у якому в термінологічному сенсі перебуває українська наука про літературу. Тому зручний термін «ретродетектив» надалі має бути або переконливо обґрунтований в працях, які публікуються також за кордоном, або ж видучений із українського літературознавчого вжитку, оскільки він аж ніяк не сприяє досягненню впорядкованості української літературознавчої терміносистеми. І тут не йдеться про уникнення небажаного надмірного використання запозичених найменувань, оскільки термін «ретродетектив» також складається із запозичених компонентів. Термінологічний безлад також гальмує скоординованість української науки про літературу з визнаними всім світом термінами. До того ж стосовно терміна «ретродетектив» ситуація ще ускладнюється помилковим сплутуванням із терміном «історичний детектив» [5, с. 90] – останній не може стосуватись постмодерністських текстів, а історія в ньому є лише загальним антуражем для розгортання сюжетів та розкриття системи образів.

У подальших розвідках планується також дослідити доцільність використання відповідників терміна історіографічна детективна металітература, а саме: *retro crime fiction* [14, с. 2], та *retro-style detective fiction* [9, с. 154], – поширених, наприклад, у польському літературознавстві.

Список використаних джерел:

1. Арсенюк О. Жанрово-стилістична природа ретро-детективів. *Український світ у наукових парадигмах*: зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. 2022. Вип. 9. С. 150–152.
2. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція. Київ: Основи, 2004. 231 с.
3. Винничук Ю. Вілла Деккера. Роман. Харків: ВД «Фабула», 2021. 304 с.
4. Кислюк К. Це зручне поняття «історіософія». *Наукові записки НАУКМА. Філософія та релігієзнавство*: наук. журн. Київ, 2004. Т. 25. С. 14–18.

5. Ключко Г. С. Трансформація детективних конвенцій у романі О. Гавроша «Капітан Алоїз». *Література в контексті культури*. 2014. Вип. 24 (1). С. 88–93.
6. Ковчак В. О. Соціально-філософські аспекти симуляції суспільної активності та суспільної дійсності. *Глея. Науковий вісник*. Дніпро, 2015. Т. 95. С. 182–185.
7. Кокора А.-Л. «На плечах українського письменника – важлива місія: відвоювати власну історію». URL: <https://localhistory.org.ua/-texts/statti/na-plechakh-ukrayinskogo-pismennika-vazhliva-misiia-vidvoiuвати-vlasnu-istoriiu/> (дата звернення: 14.11.2023)
8. Семків Р. Як читати класиків. Київ: Пабулум, 2019. 288 с.
9. Antoniuk J. Retro-style detective fiction: a postmodern incarnation of traditional crime fiction. *CURRENTS. A journal of young English Philology Thought and Review*. 2017. Vol. 3. P. 154–168.
10. Dickinson D. «Historical Detective Fiction». *Make-Believe: God in 21st Century Novels*. Cambridge: The Lutterworth Press, 2020. P. 100–109.
11. Heilmann A., Llewellyn M. Introduction. In: Heilmann, A., Llewellyn, M. (eds) *Metafiction and Metahistory in Contemporary Women's Writing*. Palgrave Macmillan, London, 2007. URL: https://doi.org/10.1057/9780230206281_1
12. Hutcheon L. *A Poetics of Postmodernism. History, theory, fiction*. New-York: Routledge, 2004. 288 p.
13. Hutcheon L. (). Postmodernism. In *The Routledge Companion to Critical and Cultural Theory*. 2013. P. 136–146.
14. Mazurkiewicz A. Polish Crime Literature After 1989. *Belphégor. Littérature populaire et culture médiatique*. 2022. Vol. 20-1. P. 1–24.
15. Vann R. T. «Historiography». *Encyclopedia Britannica*, 31 Oct. 2023. URL: <https://www.britannica.com/topic/historiography> (date of access: 20.11.2023)
16. Wolf W. Metareference across media: The concept, its transmedial potentials and problems, main forms and functions. In *Metareference across media: Theory and case studies* (pp. ix-85). Leiden: Brill, 2009.

Є. А. Реутов,
старший викладач кафедри східної і слов'янської філології
Київського національного лінгвістичного університету

ІНДО-СЛОВ'ЯНСЬКІ ПАРАЛЕЛІ В КОНТЕКСТІ КОГНІТИВНОГО ЛІНГВОКОМПАРАТИВІЗМУ І ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНОГО ВИВЧЕННЯ МОВ

Проблематика індо-слов'янських паралелей у царині лінгвістики або в історично-культурологічній, етнографічній галузі вже давно стала темою як численних наукових розвідок, так і безлічі навколо-наукових або і цілком ненаукових вигадок, домислів, фантазій та інсинуацій. Спробуємо навести ще один власний приклад таких збігів/паралелей між індійською та українською культурами, взявши за основу беззаперечні факти, але, звичайно, кожний має право самостійно визначати рівень науковості пропонованої інтерпретації і зроблених висновків.

Широко відомим є той факт, що поштовхом до виникнення порівняльно-історичного методу в мовознавстві було відкриття Європою санскриту і його зіставлення зі стародавніми, мертвими, а також і сучасними європейськими мовами. Взявши за основу цей новий підхід, було поставлено за мету відкриття законів, за якими розвивалися і розвиваються мови, а одним із завдань стає відтворення гіпотетичної моделі прамови, її реконструкція, розкриття закономірностей її подальшого розвитку і членування на окремі мови (теорія родового дерева Августа Шлейхера (1821–1868)). Паралельно набувають популярності різноманітні гіпотези щодо первинної локалізації, тобто географічного розташування гіпотетичної прабатьківщини індоєвропейців або індоаріїв. Балканська, прикаспійська, наддніпрянська, зрештою арктична теорія – кожна серед них має своїх прихильників і переконливу аргументацію.

Ефективність порівняльно-історичного методу полягає в тому, що дані кількох споріднених мов щодо якогось певного мовного явища в сукупності виявляються багатшими і повнішими аніж свідчення кожної з цих мов окремо. Втрачене однією мовою може зберегтися в інших. Звичайно, цей метод можна застосовувати лише тоді, коли є надійний матеріал і застави порівнянь. Отже, якщо слов'янське «два» відповідає латинському «*duo*», а в мові гінді – числівнику *दो* – *do* (в санскриті – *द्वि* – *dvī*), то помічаємо, що в цих сло-

вах є певна і безсумнівна звукова закономірність. Цю закономірність підтверджує і числівник «десять», якому відповідає санскритський варіант «*даша*» («*дас*» – гінді), «*дека*» в грецькій і «*децен*» в латинській мовах. В білоруській і польській мовах, відповідно до фонетичних особливостей цих мов, наявний варіант «*дзе*». Такі закономірності свідчать про генетичну тотожність зіставляваних слів, взятих із різних мов, і виключають випадковість збігу. По-справжньому дивує кількість несподіваних лексичних збігів, з якою стикаєшся в процесі викладання, між українською мовою і гінді, особливо в тій частині її лексичного складу, який визначається індійськими мовознавцями як категорія *тамсама* (तत्सम – *tatsam*), тобто та сама лексика санскритського походження, яка не зазнала в процесі засвоєння мовою гінді звукових або графічних змін.

Але порівняльно-історичний метод – лише інструмент, який поряд з іншими прийомами входить до складної системи порівняльно-історичного вивчення мов. Порівняльно-історичне вивчення мов ставить значно ширші та різноманітніші завдання. Само по собі відновлення мовних фактів минулого за допомогою порівняльно-історичного методу відіграє лише допоміжну роль у розв'язанні більш складних завдань, таких як з'ясування походження мов і етносів, їхніх історичних взаємозв'язків, специфічних особливостей і спільних рис їхнього розвитку в загальноісторичній перспективі. У свою чергу питання когнітивного лінгвокомпаративізму, дослідження архетипових структур свідомості у зв'язку з міфологічним архаїчним мисленням, дедалі більше актуалізуються запитом часу. Питання збереження національної ідентичності стає визначальним при виборі шляхів подальшого розвитку і трансформації суспільства. Повертаючись до прийомів, які застосовує порівняльно-історичне вивчення мов, треба згадати і такі, що виходять за межі мовознавства, як наприклад використання даних історії, археології, етнографії тощо. Спробуємо залучити принципи наведених вище порівнянь і до культурологічних розвідок в історико-етнографічній сфері, а саме – в галузі календарної обрядовості.

Старий Новий Рік. Здається, що це проблема лише адаптації менталітету східно-слов'янського типу до загальноприйнятих європейських норм і стандартів. Мова йде про те, що так званий григоріанський календар, створення якого було ініційоване римським папою Григорієм XIII (1502–1585 рр.) є більш сучасним, модернізованим і укладеним з урахуванням

різноманітних нюансів астрономічних спостережень. Проте, як зараз пишуть, і він теж, у свою чергу, не є ідеальним, але містить різноманітні недоліки і неточності. Разом з цим, несподівано виявляється, що саме тоді, коли відповідно до нашого, так званого «старого стилю» святкується «старий» Новий Рік, в Індії теж споконвіку відзначалося і відзначається зараз велике і дуже значуще за місцевими уявленнями свято, яке має назву *Макар Санкранті*.

Сама ця назва пов'язана з астрологічними термінами, які вказують на перехід Сонця в сузір'я Козерога. Слід зауважити, що в Індії всі традиційні свята визначаються за місячним календарем, тобто вони не мають щорічної фіксованої дати. Лише одне єдине серед індуїстських свят *Макар Санкранті* святкується щороку саме 14-го (інколи 15-го) січня і знаменує собою саме зимовий сонцеворот за індійськими астрологічними розрахунками, які, хоч і мають у своїй основі Зодіакальний цикл, але відрізняються від європейських. Тобто – закінчення періоду найкоротших днів зимового сонцестояння і початок зростання, збільшення світлового дня. Таким чином бачимо, що воно і за своєю датою, і за змістом, за наповненням, абсолютно збігається з нашим старим Новим Роком, святкування якого за стародавніми уявленнями вважається переходом до весняного календарного циклу. Цікаво відзначити і те, що коли наші діти бігають на щедрівки (а за старовинною традицією їх починають співати саме в цей день, а точніше, в ніч на 14 січня, і не раніше), то вже не з зіркою, як це відбувається на колядки, а саме з зображенням Сонця на передньому плані, і крім того, як це не дивно – Кози (Козерога?!) Найбільш живо ця традиція підтримується і зберігається, мабуть, саме на Україні.

Напрощується висновок, що в календарній плутанині (юліанський чи григоріанський стиль) справа не лише у відмінностях щодо обчислення календарних дат, а в більш глибокій цивілізаційній єдності, яка давно вже почала втрачатися в західній культурі, але все ще зберігається в деяких формах на нашій території, у східнослов'янському ареалі. Хоча вже і мало усвідомлюваній самими носіями цих форм під впливом інших нашарувань. Не зовсім зрозумілими є тут пояснення щодо ролі в цьому дійстві (якщо розглядати його під християнським кутом зору) Маланки, Василя, а тим більше кози, яка начебто є символом родю-

чості і тотемною твариною на Прикарпатті. Цілком можливо, що ці ритуально-карнавальні хороводи можуть виявитися не просто вкрапленнями дохристиянських вірувань у структурі християнського святкового календаря (про що, мабуть, вже багато сказано), а проявом ще більш ранішніх, архаїчних спільних праслов'янсько-арійських уявлень.

У цьому контексті не можна не зауважити, що беззастережне прийняття пропозиції святкування Різдва, а відповідно й інших свят Різдвяного циклу, разом з Європою, збіднить і вихолостить ці свята для українців, позбавляючи національно-культурної самобутності й унікальної історичної ідентичності. Будучи (цілком можливо) доцільним з політичної точки зору, цей заклик в черговий раз рубить під корінь багаті традиції старовинної культури, чимало елементів якої збереглося і понині. Попри всі ідеологізовані міркування, що протягом різних історичних епох неодноразово намагалися обґрунтувати такий, м'яко кажучи, необережний підхід до культурно-історичної спадщини.

Не виникає сумнівів, що така цікава, загадкова і, безсумнівно, актуальна тема нескінченного міжцивілізаційного діалогу і кроскультурних паралелей на протослов'янському ґрунті безперечно потребує поглиблення, нових розвідок а, можливо, більшого і подальшого наукового обґрунтування.

В. В. Ринда,
*асистент кафедри слов'янської філології
та загального мовознавства
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
ORCID: 0000-0003-3883-7984*

КАТЕГОРІЯ РЕТРОСПЕКТИВНОСТІ В ОПОВІДАННЯХ І ГАВЕНДАХ АНТОНІЯ РОЛЛЕ

Постійним предметом наукового осмислення є жанрова ідентифікація, стильова приналежність та споріднені із даною проблематикою питання. Адже в історичних, ліро-епічних, художньо-документальних творах почасти варто пам'ятати про історіософську позицію автора, екзистенційного сенсу національного буття і про художнє осмислення феномену історії та подій. Використання опосередкованих суб'єктних та позасуб'єктних форм в текстах письменника, на нашу думку, за посередництва аналітичного інструментарію наратології: визначити чий дискурс, перспектива домінує в художньому тексті, з'ясувати роль нарато-

ра відповідно до наративної ситуації. Варто також простежити співвідношення епічного, ліричного й драматичного (засобу), аспектів оповідді (діалогів, монологів, невласне прямого мовлення, розповідді).

Адже вербалізація думок персонажів відбувається завдяки реалізації різних типів дискурсу. Автор, переповідаючи історію, використовує певний дискурсний час. Послідовність опису подій може не співпадати з їхньою хронологією. Оповідач часто починає розповідь з її кульмінаційного моменту, звертається до минулого та майбутнього, опис подій відбувається непослідовно, застосовує так звані «аналептичні» елементи. Скеровує думку читача таким чином, що адресат мимоволі пов'язує події, які відбулись у минулому з подіями сьогодення, тобто формується закономірність між причиною і наслідком. Такі засоби дозволяють подивитись на поведінкову лінію та подію збоку, більш об'єктивно сприйняти персонаж, зрозуміти його внутрішній діалог, заглибитись у внутрішні конфлікти, зрозуміти мотиви дій персонажа. Так побудована оповідь може «випереджати події», «пророкувати» те, що може статись згодом. Такі засоби називаємо також «пролептичними» [2, с. 278].

Ґавендяри використовують з цією метою так званий «включений наратив». Це такий тип нарації в якій між двома епізодами події розміщується наративна інстанція, надаючи додаткову інформацію про персонажів. На думку видатного українського письменника, журналіста, лауреата Шевченківської премії Андріяшика Романа Васильовича, «... роман добре ілюструє справу присутності або відсутності наратора (суб'єкта літературного твору, автора) в розповіді, який стає наочним, то ховається вміло за уявним світом. Присутність автора означає, що в читацькій уяві поряд з дією, про яку розповідається, конкретизується також сам розповідач і процес розповідання. У такому випадку, як правило, домінує реляційний спосіб розповіді...»¹

Так, до прикладу відомий Ґавендярь Поділля Антоній Ролле, Dr Antoni J.(Rolle) в творі «Dyzma Bończa Tomaszewski», подібно як і в інших його творах саме наратор уявнює переживання внутрішнього світу головного пе-

---

¹ URL: <https://md-eksperiment.org/post/20170510-ukrayina-v-narativnij-perspektivi-za-poltvoyu-r-andriyashika>

персонажа, цитуючи його самого: «*Są takiego rodzaju udręczenia (mówi na jednym miejscu), w których ani skarg, ani łez nie masz; i takowe boleści, które zupełnie od społeczeństwa z resztą świata odrywają człowieka. I w innym ustępie: Są uściski, których i sen osłodzić nie może, są one częścią nas samych, dręcząc i rozdzierając aż do tchu ostatniego; gdy człowiek śpi, myśli nie zna, skąd ucisk pochodzi, ale serse, dokąd tylko może, czuje go zawsze i przestać nie może cierpieć, aż dokąd żyć nie rzestanie*» [4, с. 220].

Треба зазначити, що актуальність структури наративу підтверджується науковими дослідженнями Л. Мацевко-Бекерської, М. Ткачука, В. Поліщук, Ю. Осадчої, П. Білоуса, Н. Мафтин, В. Сірук та ін.. Загалом, дослідники вказують, що систему «автор–текст–читач» варто осмислювати в єдності спрямованої на процес створення і виокремлення сенсу в художньому творі. Адже, на думку літературознавців, текст залежить від творчої активності автора та читача, який реконструює текст та виокремлює сенс написаного. Юлія Осадча у своїх дослідженнях вказує також на те, що наратив має містити так звану «передмову» та «післямову», як форми коментарів до основного тексту. Звертаючись до творів Антонія Ролле, варто процитувати закінчення однієї з його гавенд. Наратор вказує на висновки, які він зробив мало не з цілого життя персонажа: «*Więc było zadośćuczynienie – i żal głęboki, i rozpacz niewysłowiona, niema, nie skarżąca się przed ludźmi; toteż słowem przebaczenia zamykamy to wspomnienie: niech ono będzie wonnym kwiatem, rzuconym na owe dwie pokrewne i bliskie, takim jednak obszarem świata oodalone.....*» [4, с. 225].

Варто зауважити, що Антоній Ролле, вивчаючи історію Поділля, намагався висвітлювати події більш хронологічно, інколи навіть з нотками гумору. Припускаємо, що саме така «форма» його літературних творів відігравала роль для легкого сприйняття читачем. Адже відомо, що саме форма літературного твору відіграє важливу роль, як один з компонентів сприйняття художнього тексту, що в результаті дає прогнозований результат. Треба також брати під увагу те, що автор часто розсікає сюжетне теперішнє, створюючи таким чином часово–просторовий коридор для зображення подій минулого, в якому вміщена основа конфлікту, розкривається характер головного персонажа, тема моральних цінностей.

Така логіка викладу і опису подій передбачає проникнення в підтекст твору, на думку літературознавців, осмислення двоєдиності образу художньої літератури як форми ідеї і змісту слова. Образ є визначальним критерієм специфіки художньої літератури і відповідно шляхи аналізу [3]. Зазвичай дослідження функціонування ретроспекції, авторської позиції, має роль сюжетоутворюючого фактору. З огляду на вищевказане, обрамлення для кумулятивної ретроспекції включає в себе низку інших видів ретроспекції (ремінісцентної, інтродуктивної, інклюзивної). Саме через таке ретроспективне оцінювання відбувається формування реалізації зовнішнього та внутрішнього психологічних конфліктів, встановлюються причиново-наслідкові зв'язки. Варто зазначити, що така ретроспективна позиція автора дозволяє на об'єктивне оцінювання ситуації та на зосередженні на поведінці та психології головних персонажів. Ретроспекція відіграє роль при передачі концептуальної інформації, забезпечуючи неповторність стилю, багатогранність висвітлення теми твору, відтворення образу. Варто звернути увагу на те, що саме образ визначає особливості сприймання. Вдалий образ є тим «мостом», за допомогою якого письменник відкриває ті сторони дійсності, які можна досягнути за допомогою слуху, дотику, нюху, уяви. «*Wojna domowa, jak zmora pierś jej uściskała, bliższe i dalsze wpływy zewnętrzne podniecały nienawiść stron zwaśnionych – o zgodzie nie było już mowy...*» [4, с. 85]. Так, про Польщу пише А. Ролле. постає перед читачем втомленою, сповненою люти і розгубленості одночасно. Автор може передати образ словом, реченням, розділом. Очевидно, що межі і структура образу можуть бути різними: від декількох речень до реалізації композиції цілого оповідання. Напевно варто наголосити, що з усіх образів присутніх у тексті, важливим є образи персонажів. Саме персонаж виступає як суб'єкт художньої дії, як незалежний співучасник діалогу автора та читача, сприйняття якого сприймається як взаємодія між персонажами.

Зважаючи на наше коротке дослідження функціонування ретроспекції, художнього образу, специфіки наративності у гавендах, нарисах на рівні авторської позиції та зображення героїв уявлює, що ретроспекція в цих творах має роль теж сюжетотворчу. Більш широке вживання різ-

них видів ретроспекцій відіграє роль у передачі змістової, сенсовної і концептуальної інформації, забезпечуючи цим оригінальність стилю творів, які називаємо гавендою. Вважаємо, що спроба проведеного дослідження виявляє необхідність подальшого і більш суттєвого опрацювання в напрямку специфіки ретроспекцій в гавендах, нарисах, оповіданнях.

Список використаних джерел:

1. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. 2-е вид. доп. Львів, 2001. 832 с.
2. Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: [лекції]. Житомир, 2009. 336 с.
3. Гром'як Р. Історія літературної критики (від початків до кін. ХІХ ст.): посіб. для студ. вищих навч. закладів. Тернопіль, 1999. 224 с.
4. Dr Antoni J (Rolle). Wybór pism. Gawędy historyczne. Dyzma Bończa Tomaszewski. T.II. Kraków, 1966. 417 s.

Н. О. Стахнюк,

*кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри слов'янської філології
та загального мовознавства Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0000-0001-9078-9444*

NACECHOWANIE STYLISTYCZNE POLSKICH MEMÓW INTERNETOWYCH

Integralną częścią współczesnego społeczeństwa jest komunikacja masowa, która obejmuje wszystkie sfery działalności człowieka, a także międzynarodowe, międzygrupowe i relacje międzyludzkie. Technologie internetowe stają się coraz popularniejsze i bardziej dostępne, przyczyniają się do pojawienia się nowych możliwości i metod komunikacji. Tworzą się nowe sfery oddziaływania informacyjnego, nowe typy stosunków społecznych.

W nowym społeczeństwie komunikacja i komunikacja internetowa stały się nierozłączne: nie chodzi o to, że jesteśmy stale online, nawet komunikując się w realnym świecie. Najczęściej prawdziwa komunikacja przenosi się do przestrzeni Internetu, jednak istnieje zjawisko, które przenika

z komunikacji internetowej do naszej codzienności – są to memy internetowe.

O specyfice komunikacji internetowej decyduje globalna skala i możliwość niemal natychmiastowej, bezpłatnej dystrybucji dowolnej informacji. Ta otwarta przestrzeń komunikacyjna jest niemal idealnym środowiskiem dla istnienia i rozwoju żywiołu śmiechu.

W szerokim znaczeniu termin „mem” może odnosić się do dowolnego pomysłu, symbolu, sposobu lub wzoru działania przekazywanego czasami z osoby na osobę nieświadomie, poprzez mowę, listy, wideo, audio i nie tylko. Od samego początku, w chwili, kiedy dopiero zaczynała się kształtować świadomość ludzka, powstawanie memów budowało się na podstawie żywotnych, instynktownych popędów, takich jak walka, ratunek poprzez ucieczkę, jedzenie, reprodukcja itp, dzięki czemu łatwo i szybko zapadały w pamięć i rozpowszechniały się. Należy również zauważyć, że „mem” składa się głównie z materiału audiowizualnego lub tekstu, który został przekształcony, modyfikowany, czasami pozostawiając jedynie koncepcję z wersji pierwotnej. W kulturze internetowej, memy pełnią także rolę środka komunikacji.

Aby lepiej zrozumieć zjawisko memów internetowych, należy uważnie przyjrzeć się jego głównym cechom klasyfikacyjnym:

- wirusowość – zdolność do szybkiego rozprzestrzeniania się i replikacji dużej liczby egzemplarzy wśród internautów;
- emocjonalność – zdolność do przekazywania i wywoływania emocji. Memy z reguły wywołują radość, podziw, zaskoczenie, ale jednocześnie są też smutne memy, które odwołują się do rozczarowania i smutku. Emocjonalność jest jedną z głównych cech mema internetowego i jego przekazywanie od jednego użytkownika Internetu do drugiego odbywa się zwykle w określonym celu, czyli chęć dzielenia się określoną emocją;
- seryjność – możliwość tworzenia serii podobnych jednostek. Te rzędy łączy wspólna idea, temat i podobny design. Ale warto pamiętać, że nie wszystkie memy tworzą serie, ta funkcja jest raczej opcjonalna, ale niemniej jednak seryjność jest główną cechą mema internetowego, ponieważ odzwierciedla tak ważne jego cechy, jak powtarzalność i masowość;

- minimalizm formy – mem internetowy jest minimalistyczny w formie, ale jednocześnie jest to znak samowystarczalny, który nie zawsze ma głębokie znaczenie. Minimalizm formy jest ważną cechą mema internetowego, ponieważ jest zwięzła forma ułatwia proces upowszechnienia mema w Internecie, zrozumienie, rozszyfrowanie znaczenia mema przez internautę, czyli odpowiada koncepcji zrozumiałego, dostępnego produktu internetowego, zorientowanego na przeciętnego użytkownika Internetu;
- trafność czyli zaangażowanie w konkretną społeczność i kontekst kulturowy, powszechność memów internetowych tłumaczy się tym, że pełnią funkcję platformy bezpłatnego, anonimowego wyrażania opinii. Internauta może zatem pokazać swoją postawę (zarówno pozytywne, jak i negatywne) do pewnych zjawisk życia poprzez użycie mema internetowego, także w szorstkiej, obscenicznej formie;
- humor – humorystyczny nacisk jest jednym z kluczowych aspektów mema internetowego i tłumaczy się funkcjonalnością należącą do gatunku zrozumiałego i przystępnego humoru sieciowego. W memach używa się różne środki w celu uzyskania efektu humorystycznego, wśród których metafory, porównania, epitety i inne. Najczęściej humor opiera się na efekcie złudzeń, czyli na nieprzewidywalność, nieoczekiwanie. Grafika jest również aktywnie wykorzystywane narzędzia (śmieszny obrazek, kadry ze znanych filmów, program PhotoShop i inne).

Jednocześnie należy zauważyć, że istnieją memy internetowe pozbawione elementu humorystycznego, odwołujące się do takich emocji jak smutek, tęsknota itp. Określona cecha mema odzwierciedla złożoność, złożoność i niejednoznaczność jego natury.

Analiza emocjonalnego i ekspresyjnego aspektu słownictwa polskojęzycznego mema internetowego pozwala stwierdzić, że tego typu tekst reprezentowany jest przez różne sposoby wyrazu (środki stylistyczne). Wśród nich często można znaleźć:

- metafora, zgodnie z definicją, jest to przeniesienie nazwy, działania lub znaku z jednego obiektu na drugi w oparciu o ich podobieństwo. W memach internetowych metafory wykorzystywane są w celu stworzenia triku ukrytego porównania, a także uzyskania efektu komicznego;

- antytezę wykorzystuje się także w memach internetowych, gdyż jest to dość prosta i skuteczna technika tworzenia efektu komicznego. W słowniku literatury antyteza jest definiowana jako figura stylistyczna, zestawienie przeciwstawnych zjawisk, obrazów i pojęć. Antytezy często opierają się na antonimach;
- gra słów to specjalne użycie formy dźwiękowej, leksykalnej lub gramatycznej słów, a także części słów, jednostek frazeologicznych, konstrukcji składniowych w celu stworzenia określonych fonetycznych i zjawiska semantyczne i stylistyczne, które opierają się na porównaniu, odtwarzanie blisko brzmiących lub monofonicznych jednostek mowy o różnych znaczeniach;
- porównanie. Autorzy polskich memów internetowych często sięgają po porównania. Porównanie to jeden ze środków stylistycznych, za pomocą którego porównuje się jeden przedmiot, wydarzenie, osobę z innymi, w którym cechy te są ostro i żywo ujawniane. Porównania pełnią rolę opisową i emocjonalno-oceniającą;
- uosobienie. Jest to przeniesienie właściwości i znaczeń osób żywych na obiekt nieożywiony;
- rymy. Wykorzystanie rymów także w tworzeniu memów internetowych jest częstym zabiegiem. Rym służy do tworzenia komiksu czterowiersze. Z reguły pierwsza część tekstu pozostaje oryginalna, a druga różni się w zależności od intencji twórczej autora i sytuacji językowej.

Więc po przeanalizowaniu środków stylistycznych realizacji komiksu w memach internetowych, można stwierdzić, że środki, do których najczęściej sięgają autorzy jest gra językowa, czyli: fonetyczna i morfologiczna. Jeśli chodzi o emocjonalny i ekspresyjny aspekt kompozycji leksykalnej mema internetowego, najczęstszą metodą stosowaną przez autorów jest porównanie, metafora, hiperbola, antyteza, personifikacja, rymowanie.

Memy przekazują światopogląd autorów innym użytkownikom (funkcja transmisji ideologii). Za pomocą mema autor dokonuje interpretacji lub oceny ukazanej fabuły (wiadomości, idei czy praktyk). Obiekt ze światopoglądem zawartym w nim poprzez mem jest postrzegany bezkrytycznie ze względu na humorystyczny nastrój, jednakże jego częste powtarzanie uczestniczy w kształtowaniu się obrazu

rzeczywistości w oczach użytkowników. Ta właściwość memów jest często wykorzystywana w celach reklamowych.

Należy również zauważyć, że językowa kultura Internetu jest tworzona i odtwarzana przez każdego użytkownika przy każdym działaniu w sieci. Stają się zarówno twórcą, jak i wytworem kultury internetowej. Współczesne procesy globalizacji i integracji wywierają ogromny wpływ na życie ludzi, w szczególności młodzieży. Młodzi ludzie szybciej opanowują nowe gadżety niż osoby starszego pokolenia, co pozwala im szybciej angażować się w komunikację internetową. Młodzi ludzie mają więcej zasobów czasu wolnego, który mogą przeznaczyć na życie w Internecie – korespondencje, komentowanie, konsumpcję informacji, tworzenie nowych memów internetowych. Wśród młodych ludzi wyróżniają się memy «lokalne», które dystrybuowane w małych i średnich grupach i stosowane w codziennej komunikacji między ludźmi, połączona wspólnym doświadczeniem i «wspólnymi» memami, które rozprzestrzeniły się w reprezentacji myśli i idei.

Obecność memów w obrębie grupy społecznej świadczy o tym, że ma ona za sobą etap integracji jej członków i warunkuje pomyślną komunikację jednostek. Same memy można łatwo przekazywać w grupie. Dzięki prawidłowemu dekodowaniu i reprodukcji mema osoba potwierdza przynależność do grupy społecznej. Jeśli pomyślimy analogicznie, to powinna to zrobić osoba, która niedawno dołączyła do grupy lub dopiero chce do niej dołączyć rozszyfrować, zrozumieć lokalne memy i zintegrować się z nowym społeczeństwem.

Dzięki nowym sposobom komunikowania powstają więc różne jednostki językowe, których znajomość jest niezbędna, aby w pełni komunikować się z innymi użytkownikami sieci nie tylko bezpośrednio w Internecie, ale także poza nim.

Список використаних джерел:

1. Денисюк Ж. З. Інтернет-меми як засіб постфольклорної комунікації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2017. № 2. С. 29–35.
2. Жулінська М. Інтернет-меми як одиниці інформації у кіберпросторі. *Актуальні питання іноземної філології*. 2016. № 2. С. 66–71.
3. Jankowska A. Memy, czyli poezja internetu, «Wprost». 2014. Nr 2. URL: <http://www.wprost.pl/ar/431226/Memy-czyli-poezja-internetu/>.

4. Burkacka I. Intertekstualność współczesnej komunikacji. Memy a teksty kultury. *Poznańskie Studia Językoznawcze*. 2016. T. 32: Kultura Komunikacji Językowej 4. Kultura komunikacji w językach słowiańskich – co nas łączy, co różni, co dziwi. S. 75–91.
5. Grzenia J. Komunikacja językowa w Internecie, 2007, Warszawa.
6. Kamińska M. Niecne memy. Dwanaście wykładów o kulturze internetu. Poznań, 2011,
7. Kępa-Figura D. Mem (internetowy) jako nośnik narracji o świecie. Dyskursologiczne tezy i syntezy język – kultura – media prace ofiarowane prof. dr. hab. Maciejowi Kawce / red. P. Planeta, R. Filas. Kraków, 2019. S. 171–188.

A. Stolarczyk,

*doktor nauk humanistycznych nauczyciel
języka polskiego, lektor języka polskiego jako obcego,
wychowawca Toruńskie Technikum Informatyczne*

NIE TAKA POEZJA STRASZNA, JAK JĄ MALUJĄ – SPOSOBY NA LIRYKĘ W NAUCZANIU JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO

Anna Jellonek i Katarzyna Wyzga pisząc o tym, jak wygląda i czym jest komunikacja, sprecyzowały *implicite* cele aktu porozumiewania się w sytuacji szkolnego spotkania z dziełem sztuki:

Komunikacja na pierwszym poziomie może być przekazem jakiejś wiadomości, rozkazu, informacji i potwierdzeniem, że się odebrało tę informację. Na następnym [...] to rozmowa angażująca tylko niektóre obszary psychiki jednostki. Na trzecim poziomie komunikacja może być wieloaspektowym spotkaniem [...]. Jest to doświadczenie partnera, które zaczyna się od obcości, a prowadzi do bliskości [1, s. 129].

Poezja to **też** (podkreśl. A.S.) komunikat: niekiedy nieprecyzyjny, innym razem oryginalny, czasami po prostu trudny, bo leksykalne i językowe wykładniki obrazowania mogą ograniczać percepcję i recepcję utworu. Ewentualne bariery odbioru liryki nie mogą jednak przyczynić się do zaniechania jej czytania.

W niniejszym artykule prezentuję autorskie sposoby pracy z utworem wierszowanym. Wszystkie łączy cel nadrzędny: uwrażliwienie młodzieży na problem obecności (trwałości, *continuum*) problemów podejmowanych w poezji w

ich «tu i teraz». Każdą z omawianych tu propozycji uzupełniam o studium przypadku. Staram się bowiem pokazać praktyczne wdrożenie sugerowanych rozwiązań. Pragnę przy tej okazji podkreślić, że o ile wskazane poniżej utwory w nauczaniu języka polskiego jako obcego można wykorzystać na poziomie średniozaawansowanym, o tyle sama forma pracy z tekstem (ale o niższym stopniu trudności) sprawdzi się już w grupach podstawowych.

RAZ, DWA, TRZY... SZUKAM! I ZNAJDUJĘ

Proces poszukiwania jest żmudny i naznaczony wieloma przeciwnościami – w przypadku liryki to zarówno utrudnienia semantyczne (znaczeń – treści), jak i formy (język, także – struktura wypowiedzi, układ graficzny). Warto więc bliskie spotkanie z liryką zorganizować tak, aby ująć je w ramy trzech pytań:

- 1) «co widzisz?»,
- 2) «co czujesz?»,
- 3) «czego chciałabyś/chciałbyś się dowiedzieć?».

To, jak można je wykorzystać, omówię na przykładzie *Campo di Fiori* Czesława Miłosza [2].

Pierwsze pytanie odnosi się do sytuacji lirycznej – odbiorca maluje ją... słowami. Niektórym może pomóc naskicowanie tego, co dostrzegają – wtedy „widzą” słowa, które w opisie sytuacji powinny się pojawić (tu: przypisują je do obrazu):

Campo di Fiori → [Widzę:] plac z kwiatami, plac włoski, plac w Rzymie, getto, coś złego, ogień, płomień, stos, karuzelę, ludzi (którzy są szczęśliwi, bawią się, słuchają muzyki), śmierć (pojęcie abstrakcyjne, ale czytelniczki / czytelnicy widzą, że na tym planie ktoś krzyczy, ktoś strzela).
[wybór]

Pytanie «co widzisz?» pozwala odbiorcom odnieść się do utworu, przywołać (zacytować) frazę potwierdzającą słusność ich spostrzeżeń, wskazać i wyjaśnić przesłanki do ujrzenia konkretnego elementu sytuacji lirycznej.

Określenie i nazwanie emocji to ważny element (samo)identyfikacji społecznej, kulturowej. Formułowanie subiektywnych opinii – a dzieje się tak, gdy pytam: «co czujesz?» – to też dobra okazja do ćwiczeń utrwalających różnice semantyczne między emocjami (i uczuciami – m.in.

granicę między radością a szczęściem, lękiem a niepokojem i in.), wyrażania myśli (także na forum zespołu), kształtowania uważności na słowo (bo to ono jest źródłem konkretnej emocji), uzasadniania trafności swoich przeżyć:

Campo di Fiori → [Czuję:] niepewność (uczeń nie wie, czy obok siebie istnieją śmiech i śmierć), trwogę (wywołaną ogniem – na stosie płonie Giordano Bruno, w getcie giną niewinni ludzie) zaciekawienie (uczeń zastanawia się, czym jest Campo di Fiori, waha się – to plac handlowy czy plac egzekucji?), złość (na obojętność ludzi). [wybór]

«Czego chciałabyś/chciałbyś się dowiedzieć?» – pytam na koniec, by wyzwolić w swoich podopiecznych wolę dociekania, potrzebę nazwania swoich wątpliwości. Tak oto młody adept słowa poetyckiego staje się aktywnym uczestnikiem dialogu z utworem lirycznym, bo proces analityczno-interpretacyjny zostaje tu pośrednio włączony w konwersację na temat treści wiersza, środków językowych, sensów linearnych i głębokich, motywacji autora (w tym: geneza utworu), kreacji «ja» mówiącego, bohaterów lirycznych. Odbiorca formułuje pytanie, poszukuje odpowiedzi (sięga do źródeł, selekcjonuje informacje, szuka potwierdzenia w tekście), dokonuje wartościowania:

Campo di Fiori → [Chciałabym/Chciałbym zapytać:] kim był Giordano Bruno?, czy autor był na Campo di Fiori?, do której godziny trwa tam handel/czy codziennie?, kto był na karuzeli?, czy ktoś z getta przeżył?, dlaczego ludzie na karuzeli nie zareagowali? [wybór]

POEZJA W TERENIE

Czytana i zauważana – ma charakter literackiej gry, do której zapraszam uczniów i... Marię Pawlikowską-Jasnorzewską oraz Kazimierę Iłakowiczównę. Prace moich podopiecznych dotyczą jednej ze wskazanych wyżej poetek, gdyż zadanie-grę proponuję w cyklu zajęć poświęconych poezji skamandryckiej, a autorki są satelitkami tej grupy literackiej. Jest jeszcze jeden bohater tego zadania – jeszcze bliżej nieokreślony w dniu, w którym o ćwiczeniu rozmawiam z uczniami. To bohater kadru – fotografii wykonanej przez młodzież. Ta gra jest bowiem grą terenową – uczeń przemierza ulice swojej «małej ojczyzny» w poszukiwaniu takiego ujęcia, które – jego zdaniem – stanowi współczesny (graficzny) komentarz do wiersza wybranej autorki.

Zasady gry warto przedstawić w formie karty pracy. Jej uzupełnienie przez ucznia stanowi integralną część ćwiczenia.

zadanie: Proszę wybrać dowolny liryk Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej lub Kazimierzy Iłłakowiczówny, a następnie wykonać autorskie zdjęcie stanowiące komentarz do utworu.

etapy:

1. Proszę zapisać kursywą tytuł wybranego utworu:
2. Proszę w tym miejscu wkleić fotografię:
  - a) autor;
  - b) data wykonania;
  - c) co przedstawia;
  - d) co łączy wybrany utwór z wykonanym i dołączonym zdjęciem (należy wskazać i opisać podobieństwo).
3. Jaki problem porusza wybrany przez Ciebie utwór? Proszę odpowiedzieć pełnym zdaniem.
4. Kto jeszcze w literaturze poruszał ten problem? Proszę podać imię i nazwisko autora oraz zapisać tytuł kursywą.
5. Czy oba utwory (ten wybrany przez Ciebie i ten z pytania 4) prezentują problem tak samo? Proszę uzasadnić w 60 słowach. [limit słów można zmienić]

warunki sklasyfikowania: Ocenie podlega poprawność merytoryczna, językowa i estetyka pracy.

Przykład 1.

Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *Czas krawiec kulawy* [4]

autor: Jakub B. (klasa III inf)

data wykonania: 24 kwietnia 2023 r.

Wybrany przeze mnie utwór z dołączonym zdjęciem łączy przemijanie czasu. Na fotografii widzimy kontrast pomiędzy ścianą zniszczoną a nową. Można to porównać do ludzkiego życia, ponieważ rodzimy się z czystą kartą, jak ta biała ściana, a wraz z upływem czasu starzejemy się i przeżywamy różne sytuacje, które mają wpływ na nas. Porozrzucane rzeczy przed budynkiem symbolizują chwile smutne, a wyrastająca zieleń daje nam nadzieje i radość. Każda cegła widoczna na ścianie jest jak przeżycia, które budują człowieka.

Utwór *Czas krawiec kulawy* również opiera się na upływie czasu w kontekście ludzkiego życia. Pojawiają się w nim skrawki materiałów – symbole emocji, a sam czas przedstawiany jest jako dokładny, kulawy krawiec.

DWIE MINUTY O... SUSZARCE?

Często to, co bliskie, pozostaje niezauważone: sytuacja zmienia się, gdy nagle tego brakuje:

Ta rola rzeczy codziennego użytku nie jest dostrzeżona dopóki są one sprawne i użytkowane zgodnie z przeznaczeniem. Dopiero gdy psują się i dysfunkcjonują [sic!], ich służebno-władczy stosunek do człowieka w pełni wychodzi na jaw, a naturalność i neutralność okazują się iluzją [3, s. 184].

Poeta-lingwista Miron Białoszewski to poeta – przy pierwszej lekturze – trudny. Przestaje taki być i zyskuje sympatie czytelniczek/czytelników, gdy spotkanie z jego wierszami zostaje przeze mnie poprzedzone ćwiczeniem zatytułowanym «2 minuty o...». Wypowiedź dotyczy jednej z wylosowanej rzeczy. Na liście przedmiotów codziennego użytku, czyli rzeczy drobnych są m.in.: telefon komórkowy, blender, pendrive, pralka, zmywarka. Najpierw moi uczniowie są trochę wystraszeni. Patrzą z niedowierzaniem, a z nieco zalęknionego spojrzenia wyziera pytanie: «Czy o suszarce można mówić aż dwie minuty?». Po chwili namysłu, skupienia, skorzystania z sugestii kolegi/koleżanki (jeśli suszarka, to nie tylko do włosów), ochoczo przystępują do pracy i formułuj plan wypowiedzi. Porządkuje on wystąpienie, sprawia, że autor apoteozy rzeczy drobnej – w przytłaczająco szybko umykającym czasie stu dwudziestu sekund – nie zapomina o sprawach, które chce podjąć. Wchodzi w rolę stand-upera, także – marketera: trochę zabawia słuchaczy, trochę hiperbolizuje – wszak chce podkreślić atrakcyjność zachwalanego produktu, ale – co najważniejsze – świadomie eksponuje jego walory, rozumiejąc tym samym wartość rzeczy w prozaicznych czynnościach (domowych, zawodowych).

W ocenie wypowiedzi, dokonywanej wspólnie z uczniami, należy uwzględnić poprawność merytoryczną wystąpienia (czy jest na temat, czy ma charakter pochwalny), językową (z ustaloną liczbą dopuszczalnych uchybień), kreatywność (sposób przedstawienia przedmiotu), kontakt z publicznością (w tym: wzrokowy).

Zaprezentowane ćwiczenie to udany wstęp do lektury poezji lingwistycznej, ale nie tylko. Istota zadania polega bowiem na tym, aby przed lekturą utworów wierszowych ich odbiorca zatrzymał się przy rzeczach (problemach) sobie bliskich, znanych, lokalnych. To pierwszy krok w stronę odważnego czytania poezji i odkrywania jej wartości, także – inspiracja do własnych twórczych rozwiązań.

ZAMIAST ZAKOŃCZENIA

Wiersz autorstwa mojego ucznia – Szanowna Czytelniczko/Szanowny Czytelniku! Który sposób na lekturę tej poezji wybierzesz?

Przykład 1. (propozycja Arkadiusza)

P Z R W N WYRAZ

CIĄGŁY WYRAZ

Z G A O A Y WYRAZ

GRUBY WYRAZ

mały WYRAZ

DUŻY WYRAZ

Przykład 2. (propozycja Dariusza)

```

                drzewo drzewo
              drzewo drzewo
            drzewo drzewo
          drzewo drzewo
        drzewo drzewo
      drzewo drzewo
    drzewo drzewo
  drzewo drzewo
drzewo drzewo
drzewo
drzewo
drzewo
drzewo
drzewo drzewo

```


Bibliografia:

1. Jellonek A., Wyzga K. Komunikowanie się jako spotkanie osób. *Człowiek, kultura, edukacja* / pod red. M. Reut. Wrocław, 1995. T. 2.
2. Miłosz Cz. Campo di Fiori. URL: <https://polska-poezja.pl/lista-wierszy/256-czeslaw-milosz-campo-di-fiori>, dostęp 20 października 2023 r.
3. Nycz R. Szare eminencje zachwytu. Miejsce epifanii w poetyce Mirona Białoszewskiego. *Pisanie Białoszewskiego. Szkice* / pod red. M. Głowińskiego i Z. Łapińskiego, Warszawa 1993.
4. Pawlikowska-Jasnorzewska M. Czas krawiec kulawy. URL: https://poezja.org/wz/Maria_Pawlikowska-Jasnorzewska/25335/Czas_krawiec_kulawy, dostęp 20 października 2023 r.

М. Ю. Чікарькова,
*професор кафедри філософії та культурології
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

ФЕНОМЕН ЦИФРОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ЧИ ВТРАТА СУТНОСТІ?

Важко назвати нині хоч одну сферу, яка би не знаходилася під впливом цифрових технологій. Цифровізація охопила усі аспекти нашого життя, і, звісно, не оминула літературно-мистецьку сферу. Сучасний французький мистецтвознавець Ф. Поппер слушно зауважує, що взаємодія мистецтва та технологій у ХХ столітті вже носить незворотній характер [7]. Подивимося на те, як технології вплинули на розвиток літератури та її трансформацію.

Предметом нашого дослідження виступатиме цифрова література. Одразу ж зауважимо, що тут важливо розрізняти два подібних поняття – цифрова література та цифровізація літератури. У першому випадку мова йде про літературні тексти, що не можуть існувати поза онлайн-реальністю, у другому – про перевід у цифровий формат створених раніше на папері текстів.

Справа ускладнюється тим, що існують численні варіанти термінів для позначення феномену літератури, що не може існувати поза онлайн-світом: цифрова література [4], електронна література [5], мережева література [1], Інтернет-література [3]. У західних дослідження частіше за все

використовують термін «цифрова література», у вітчизняних – «мережева».

Ще у середині ХХ століття з'являється (і реалізується) ідея, що література може бути інтерактивною. Читач є не просто пасивним реципієнтом, але активним «учасником» сюжету. Класика цього жанру – серія «Choose Your Own Adventure», що вийшла вже понад півстоліття тому, але користується популярністю і донині. Окрім талановитих ілюстрацій (які є фірмовим знаком видавництва Usborne), увагу привертає те, що чи не на кожній сторінці читач, аби просунути по сюжету далі, повинен розв'язати певний пазл – знайти вихід у лабіринті, окреслити траєкторію польоту ракети, розгадати код тощо.

Отже, літературні твори почали уподібнюватися комп'ютерній грі з нелінійним сюжетом і різними фіналами. Спочатку подібного роду твори реалізувалися у паперовому варіанті, коли читач у певній ситуації повинен був зробити вибір між двома чи більше варіаціями розвитку сюжету – у залежності від його вибору він переміщувався на різні сторінки, і кожна колізія могла далі розвиватися у свій спосіб. Нині книги подібного типу, що передбачають нелінійний сюжет та/або розв'язання певних задач називають книгами-квестами, і їх може доповнювати певний тематичний інструментарій, що сприяє у розв'язуванні загадок – лупа, ручка-шпигун, кепка детектива тощо.

Ця гіпертекстовість, реалізована у рамках звичної нам літератури, пізніше призвела до появи текстових квестів, які користуються популярністю і зараз. Текстові квести – жанр, що існує на межі між літературою та комп'ютерними іграми – адже основа увага тут приділена сюжету й безпосередньо тексту, а візуальна складова або відсутня зовсім, або грає другорядну роль. Це актуалізує дискусії про природу такого роду мистецьких експериментів. До якого виду мистецтва логічніше їх віднести? До відеоігор (з акцентом на текстовій складовій) чи до літератури (з акцентом на існуванні геймплею)? Утім, подібні питання є доволі типовими, коли ми говоримо про цифрове мистецтво. Тут нерідко немає однозначних відповідей.

Згодом інтерактивність призведе до ідеї включення у літературний текст мультимедійного контенту. Література набуває нових форм – виникає феномен цифрової літератури,

яка має певні переваги у порівнянні з традиційною (наявність гіперпосилань, мультимедійного контенту тощо). Це відзначалося вже десятиліття тому М. Хеймом, автором роботи по віртуальній реальності, що сьогодні вважається класикою, – «Метафізика віртуальної реальності»: література, переходячи від письмової форми до електронної, змінюється, постаючи нелімітованою системою перехресних посилань, і текст може тепер включати гіперпосилання на фільми, музику тощо; так, подібного нового прочитання з широкими коментарями заслуговують Джойсівські «Поминки за Фіннеганом» [6, с. 8]. Дійсно, складні літературні твори завдяки системі гіперпосилань (які можуть виступати своєрідними цифровими коментарями та роз'ясненнями) краще розуміються – це може стати однією з реалізацій герменевтичного методу. Крім того, завдяки гіперпосиланням можливою стає реалізація нелінійного сюжету, коли читач сам обирає, в якому напрямку йому рухатися по тексту.

В останні десятиліття цифрова література насамперед розвивається у напрямку інтеграції її у віртуальну реальність (доповнену реальність). Технології дозволяють «оживити» персонажів, які можуть переміщуватися, наприклад, по твоїй власній кімнаті або вулиці, нерідко ними можна керувати, а також зробити спільну світліну з улюбленим героєм. Ці технології вже стали доволі доступними за ціною, і відрадно, що вітчизняні книгозбірні тепер містять великі колекції подібних цифрових книг. Так, у популярному в Україні інтернет-магазині «Розетка» асортимент подібних цифрових енциклопедій складає кілька десятків позицій. І те, що тут лідирує саме навчально-освітня література, – не випадково: адже казкові персонажі набагато більше мотивують до навчання, аніж сухі правила, а анатомічні посібники з 3D-картинками набагато краще сформують уявлення про будову людського тіла, ніж класичні ілюстрації тощо. Цікаві приклади (як закордонні, так і вітчизняні) використання доповненої реальності наводить Н. Гончарова у статті «Технологія доповненої реальності у підручниках нового покоління» [2], але ми не заглиблюватимемося у цю тему, оскільки вона виходить за межі заявленої нами проблематики.

Є приклади створення зовсім незвичних цифрових книг, які взагалі неможливо прочитати без веб-камери.

Наприклад, А. Борсук і Б. Баус (A. Borsuk, B. Bouse) створили історію кохання двох сусідніх літер абетки – Р і S (мова, звісно, про англійську абетку), втілену у книзі «Between page and screen». Назва точно відображає сутність цього незвичного експерименту: текст як такий у книзі відсутній, на сторінках можна побачити лише якісь незрозумілі графічні знаки, але вони «оживають» завдяки веб-камері, і сюжет починає розгортатися на екрані.

Отже, як бачимо, сучасна література також не лишається осторонь тих процесів, що відбуваються у цифровому середовищі. Певною мірою це призводить до втрати самої природи літератури: адже, як ми вже зазначали, гіперпосилання, використання різного роду відео- та аудіоконтенту наближає літературу до відеогри, і постає питання про межі між різними видами мистецтва. Утім, постмодерністська естетика, як відомо, і будується на стиранні меж не лише між різними жанрами, але навіть між видами мистецтва. Які тенденції стануть провідними у майбутньому – покаже лише час, але навряд чи вже література колись продовжить існувати лише у традиційному паперовому форматі.

Список використаних джерел:

1. Герасименко Н. Мережева література: нова форма чи зміст? *Слово і час*. 2010. № 1. С. 64–71.
2. Гончарова Н. Технологія доповненої реальності в підручниках нового покоління. 2019 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/-/716685/1/9c8b6a35b1ea5b7130c1ae9942824e97.pdf> (дата звернення 27.10.2023).
3. Чередник Л. А. Інтернет-література як феномен XXI століття. *Інформація та соціум: м-ли II Міжнар. наук.-практ. конф.* Вінниця: ДонНУ, 2017. С. 32–34.
4. Bouchardon S. Digital Literature and the Digital Journal of Writing in Creative Practice (JWCP). Vol. 4. № 1. P. 65–78.
5. Brain S. Electronic literature. *American Literature in Transition*. 2017. № 1. P. 193–210.
6. Heim M. *The Metaphysics of Virtual Reality*. NY., Oxford: Oxford University Press. 1993 200 p.
7. Popper F. *From Technological to Virtual Art*. Cambridge-London: MIT Press (Leonardo), 2007 471 p.

О.Г. Шаповал,
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри
германських мов і зарубіжної літератури
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID: 0000-0003-0191-3154

КОНЦЕПЦІЯ ІСТОРІЇ В РОМАНІ В. ГОЛДІНГА «СПАДКОЄМЦІ»

Рух від модернізму до постмодернізму, характерний для літературного процесу другої половини ХХ століття, певним чином відобразився у спробах художньо переосмислити традиційні поняття «історична реальність» та «історична правда». Для британського письменника Вільяма Голдінга ці поняття нерозривно пов'язані із проблемами людини і цивілізації, співвідношення добра й зла у природі людини. Пережитий досвід безпосередньої участі у Другій світовій війні змусив письменника по-іншому поглянути і на сутність людської природи і на зв'язок між цивілізаційним та моральним розвитком. Коментуючи загальний намір, покладений в основу створення його першого роману «Володар мух» («Lord of the Flies», 1954 р.), Голдінг писав: «До Другої світової війни я вірив у здатність соціального індивіда до вдосконалення, в те, що правильна побудова суспільства принесе добру волю, а тому всі суспільні лиха можна вилікувати реорганізацією суспільства (...) але після війни я не міг у таке вірити. Я відкрив, що одна людина може зробити іншій. (...) Я думаю про звірство, для якого немає слів, котре рік за роком чинилось в тоталітарних державах (...) Я мушу сказати, що кожен, хто пережив ті роки, не збагнувши, що людина продукує зло, як бджола мед, мабуть, сліпий або розумово ушкоджений» [цит. за: 1, с. 41]. Це переосмислення змусило письменника поглянути під іншим кутом зору і на традиційні наративи, в основі яких лежала віра в «добру волю», можливість «вилікувати» суспільство, загальний прогресивний розвиток людства. Для першого роману – «Володар мух» – ґрунтом для переосмислення став пригодницький роман письменника вікторіанської доби Р. М. Баллантайна «Кораловий острів».

У своєму другому романі, «Спадкоємці» («The Inheritors», 1955 р.), Голдінг полемізує з концепцією історії

Герберта Веллса, викладеною у його «Нарисі історії» (1920 р.) [5], твором, який багато років знаходився у списку бестселерів та сутнісно вплинув на формування загального уявлення про історичний розвиток. Ще тісніші паралелі простежуються між «Спадкoємцями» та оповіданням Веллса 1921 року «The Grisly Folk» («Волохаті люди») [4], де письменник художньо зобразив теорію витиснення неандертальців людьми сучасного типу. Симпатії Веллса на боці «нових людей», які втілюють людяність, інтелект, прогрес. Його неандертальці – жорстокі й тупі монстри, які не здатні на мирне співіснування. Вони нападають на безвинних людей, викрадають та їдять їхніх дітей. Нові люди змушені протистояти своїм звіроподібним попередникам, і, маючи більш розвинутий інтелект, знищують жорстоких супротивників. Веллс виправдовує дії нових людей, адже неандертальці знаходяться на нижчій сходинці еволюційного розвитку, їхній час скінчився, і вони повинні звільнити місце сучасній людині. Нові люди сильніші, розумніші, соціально організовані, мають свої закони й традиції, а неандерталець так і залишається низьколобою, нерозвинутою істотою. Іншими словами, піднімаючись вгору у розумовому розвитку, людина зростає й морально – ось основна думка, представлена Веллсом у цьому короткому оповіданні. Вільям Голдінг неодноразово говорив про своє неприйняття веллсівського «спрощеного погляду на історію, на природу людини» [2, с. 138]. У романі «Спадкoємці» Голдінг ставить під сумнів наївну віру в те, що науково-технічний прогрес автоматично призводить до прогресу морального. Проте проблематика «Спадкoємців» виявилась набагато ширшою за літературну полеміку з Гербертом Веллсом. Критика поглядів автора «Нарису історії» та «Волохатих людей» переросла у глибокі роздуми Голдінга про здатність людини до морального вдосконалення, про співвідношення еволюції свідомості з еволюцією моралі, про те, які жорстокі втрати несе з собою розвиток цивілізації.

В короткому оповіданні Веллса розповідь ведеться крізь призму сприйняття нових людей. В романі «Спадкoємці» Голдінг пропонує читачу подивитись на зіткнення первісних племен з різних точок зору. З цим пов'язана незвична композиція роману. У перших десяти розділах автор показує світ таким, яким його могла б сприймати доло-

гічна, первісна свідомість неандертальця, в одинадцятому розділі перспектива несподівано змінюється на гранично об'єктивний погляд наратора-науковця, а у дванадцятому події передаються точною зору одного з нових людей. Така незвична структура робить роман багатоголосим, змушує побачити те, що відбулось, з різних боків, оцінити складність взаємозв'язків у наративі. Через зіставлення цих точок зору в романі формується авторська концепція історії.

Представляючи свій погляд на історію, Голдінг зображає неандертальців нерозвинутими, але зворушливими, невинними, люблячими створіннями. В експозиції роману, до появи нових людей, автор представляє групу неандертальців (яку називає просто «the people» – «люди»), яка складається з трьох чоловіків, трьох жінок, маленької дівчинки та немовляти. Головним героєм у першій частині роману постає Лок – наймолодший серед чоловіків-неандертальців: «... він менше за всіх бачив усередині голови» [3, с. 33]. І хоча Лок уже вийшов із хлопчачого віку, він поводить як дитина: радіє життю, намагається розсмішити інших, полюбає похвалу, у всіх рішеннях покладається на дорослих, він – втілення первісної невинності й безпосереднього, спонтанного сприйняття світу.

Низький інтелектуальний та мовленнєвий розвиток неандертальцев компенсується добре розвинутими відчуттями та інстинктами. Вони чудово бачать уночі, мають гострий нюх, здатний розрізнити тисячі відтінків запаху. Голдінг зображає життя неандертальців хоч і важким, але сповненим миру, гармонії та добра. Основу гармонії складає, по-перше, родина. Зв'язки між членами групи порівнюються з нитками, які «... були не прикрасою життя, а її сутністю. Якби вони розірвались, людина б відразу померла» [3, с. 211]. По-друге, основу гармонійного життя неандертальців складає єдність з природою, від якої вони себе не відокремлюють. Є у них і зародки первинної релігії. Неандертальці вклоняються матері-землі Оа, дотримуються певних традицій та ритуалів (наприклад, ритуал повідомлення міфу про створення світу, ритуал поховання, тощо).

На противагу цьому, «нові люди» не мають спорідненості, стабільності, відчуття природи. Гармонійне співіснування неандертальців протиставляється жорстокості стосунків у племені «нових людей». Невелика група, змушена покинути

рідне плем'я через злочин, скоєний їх лідером, спрямовує свої каное проти природної течії річки, дорогою розбиває тимчасовий табір й проводить магичні ритуали та жертвоприношення, щоб зменшити свою провину перед людьми і природою. В їхньому таборі панує розбрат, страх, насилля.

В одинадцятому розділі, коли читач вже встиг зануритись у світ первісної свідомості, дізнатись, що неандерталець здатний мислити, відчувати радість і біль, зрозуміти, якою трагедією для Лока була втрата його родини, перспектива оповіді різко змінюється. Вона стає гранично об'єктивною. Автор вже не називає героя-неандертальця на ім'я, а говорить про нього як про «руду істоту» й використовує стосовно нього займенник «воно» («it»). Вперше зустрічаємо опис зовнішності неандертальця: «Це була дивна істота, невисока, з тудубом, нахиленим уперед. (...) Рот був великим із широкими губами, а над кучерями на верхній губі великі ніздрі тріпотіли, як пташині крила. Плавного переходу до носу не було, кінчик його стирчав прямо з-під надбрів'їв, що нависали» [3, с. 223]. Об'єктивна, підкреслено безпристрасна оповідь одинадцятого розділу відсилає нас до епіграфу твору. Саме такою низьколобою, нерозвинутою істотою, «... потворною на вигляд чи навіть мерзеною в своєму незвичному для нас вигляді» [3, с. 5] постає неандерталець у «Нарисі історії» Г. Веллса. Перегукування об'єктивно-безпристрасної оповіді в одинадцятому розділі з епіграфом роману дозволяє автору передати обмеженість суто раціонального, наукового погляду на світ, який залишає поза увагою духовний бік життя.

В останньому розділі перспектива знову міняється: події передаються свідомістю одного з нових людей – Туамі, чийі думки легко пов'язують минуле з теперішнім і можливим майбутнім. Його нічна сторожа на човні, поки інші сплять, мотивується боязню лісів і «демонів», від яких вони втекли, і страхом перед поверненням, «якщо течія переможе вітер» [3, с. 85]. Розум Туамі, який поєднує інтелект і творчість є таким подібним до свідомості сучасної людини, і наповнює читача розумінням, що саме він і є спадкоємцем «нових людей», які так жорстоко знищили беззахисну расу, і навіть гірше, з'їли їхню дитину. Це страшне усвідомлення, а також невтішний контраст між невинністю неандертальців і розумом Homo sapiens, повністю руйнує оп-

тимістичну віру у прогресивний розвиток людини, водночас, риси подібності між двома племенами дозволяють певним чином розвіяти цей песимістичний висновок.

Таким чином, в романі «Спадкoємці» знаходить своє відображення авторська концепція історичного розвитку, в якому розвиток цивілізації нерозривно пов'язаний із моральними втратами.

Список використаних джерел:

1. Павличко С. Д. Вільям Голдінг і криза раціоналізму. *Лабіринти мислення. Інтелектуальний роман сучасної Великобританії*. Київ: Наукова думка, 1993. С. 40–58.
2. Baker J. R. An Interview with William Golding. *Twentieth Century Literature: A Scholarly and Critical Journal*. 1982. Vol. 28(2). P. 130–169.
3. Golding W. *The Inheritors*. London: Faber & Faber, 2005. 240 p.
4. Wells H.G. *The Grisly Folk*. A Project Gutenberg of Australia eBook. URL: <https://gutenberg.net.au/ebooks06/0602061h.html> (дата звернення: 20.11.2023)
5. Wells H.G. *The Outline of History*. URL: https://www.ibiblio.org/pub/docs/books/sherwood/Wells-Outline/Outline_of_History.htm (дата звернення: 20.11.2023)

А. Д. Шаповалова,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
ORCID 0009-0000-4652-6428

ПЕРІОДИЗАЦІЯ В ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

З. Клеменсевич, Т. Лер-Сплавінський та С. Урбаньчик визначають п'ять етапів в розвитку польської мови.

Етап до появи писемних джерел: від моменту визначення польської мови окремо від інших груп до 1136 року. В цей рік датується перший писемний документ латинською мовою з використанням польських слів – «Гнездовська булла».

Етап давньопольської мови (або старопольської) – від 1136 року до початку XVI століття. Цей період пов'язаний із появою перших писемних пам'яток, що були написані

польською мовою, перенесенням столиці до Кракова, розвитком книгодрукування та з'явленням перших книг у польській мові.

Середньопольський період – від початку XVI століття до середини XVII століття. Саме в цей час літературна польська мова почала розвиватися.

Новопольський період, який розпочався з середини XVII століття, відрізнявся подальшим розвитком літературної мови [1, с. 165].

С. Слонський запропонував своє розуміння історії польської мови, поділивши її на два періоди: дописемний та писемний. Перший період – до початку створення перших писемних пам'яток (до початку XIV століття). В цей період він виділив:

- 1) перший дописемний період – до кінця XI століття (відсутність писемних пам'яток взагалі);
- 2) другий дописемний період – з XII по XV століття (з'явилися перші писемні джерела латинською мовою з польськими глосами).

Щодо писемного періоду, який на думку С. Слонського триває з IX по XIV століття, його поділі збігаються з періодизацією З. Клеменевича, Т. Лера-Сплавінського та С. Урбанчика [2, с. 344].

Пам'ятки та інші джерела історії польської мови.

Вивчення історії польської мови обумовлюється різними джерелами. Пам'ятки давньопольського періоду поділяються на дві категорії: перші, що були написані латинською мовою з окремими польськими словами (глосами), які містять власні імена, географічні та гідрографічні назви. Ці джерела дозволяють здійснити дослідження у фонетиці, лексикології та частково словотворі. До них відносяться, наприклад: «Kronika Geografa Bawarskiego» (IX ст.), де згадуються назви польських племен, «Kronika Tytmajera» (X–IX ст.), яка містить назви польських міст та дати, а також «Bulla gnieźnieńska» (1136 р.) та «Bulla wroclawska» (1155 р.), що містять легенди та привілеї [3, с. 283].

В польській мові маємо релігійні та світські пам'ятки, які можна поділити за змістом. Серед найдавніших релігійних творів знаходимо «Bogurodzica», «Kazania świętokrzyskie», «Psalterz floriański», «Psalterz puławski», «Kazania gnieźnieńskie» і інші. Вивчення мови цих релігій-

них творів свідчить про те, що їхня мова більш архаїчна, ніж мова XIV століття, якій вони датуються. Це свідчить про те, що ці твори можуть бути копіями ще давніших оригіналів XII–XIII століть. Одним з найвидатніших релігійних пам'яток XV століття є «Біблія королеви Софії» («Шарошпа-тацька біблія») [10, с. 374].

На кінець XIV століття датуються твори, такі як «Żywot św-Błażeja», молитви «Ojczy nasz», «Zdrowaś Maria», «Wierze», «Książeczka Nawojki». Популярними поезійними творами релігійного змісту є «Пісня про великдень», «Пісня про народження Господа» та «Пісня-легенда про святого Дорота». Серед світських творів XIV–XV століть зокрема зустрічаємо збірник статутів під назвою «Kodeks Świątosława» (переклад з латинської), «Kodeks Starodomskiego» та епістолярні твори, наприклад, любовні листи тощо[4, с. 579].

У 1472 році Я. Станько випустив перший польський ботаніко-зоологічний словник. У 1440 році з'явився перший орфографічний трактат Якуба Паркоша, а в 1518 році – орфографічний трактат С. Заборовського [5, с. 144].

Джерела середньопольського періоду. Перші текстові матеріали середньопольського періоду можна віднести до друкованих видань краківських першодрукарів. Для дослідження середньопольського періоду дуже важливими джерелами є граматики польської мови, такі як граматика П. Статоріуса-Стоєнського, М. Фолькмара, Ф. Менье-Менінського та Я. К. Войни.

Перша граматика польської мови, опублікована у Кракові у 1568 році, належить П. Статоріусу-Стоєнському. Він вивчав твори видатних польських авторів того часу, таких як М. Рей та Я. Кохановський, а також розмовну мову [6, с. 827].

Також значними словниками польської мови середньопольського періоду є перший великий словник Я. Мончинського, виданий у 1565 році, який подає польські еквіваленти латинським словам, а також словник Г. Кнапського, опублікований у 1621 році [7, с. 318].

У матеріалах новопольського періоду значна кількість літературних творів є джерелами для дослідження. Це роботи письменників епохи Відродження, класицизму, романтизму, а також прозаїчні роботи XIX століття. До цих матеріалів належать твори С. Трембецького, І. Красицького, С. Гощинського, А. Міцкевича, Ю. Словацького, Г. Сенкевича, Б. Пруса, Е. Ожежко, С. Жеромського та інших [8, с. 222].

Для дослідження цього періоду також використовуються матеріали словників та граматик, таких як «Gramatyka dla szkół narodowych» О. Копчинського, «Pierwsze zasady gramatyki języka polskiego» Ю. Мрозинського, «Gramatyka języka polskiego» А. Кринського [9, с. 67].

Список використаних джерел:

1. Bajerowa I. Zarys historii języka polskiego 1939–2000. Warszawa 2003. 165 s.
2. Borawski S. Wybór tekstów do historii języka polskiego. Warszawa 2003. 344 s.
3. Dejna K. Dialekty polskie. Wrocław. Warszawa. Kraków, 1993. 283 s.
4. Długosz-Kurczabowa K., Dubisz S. Gramatyka historyczna języka polskiego. Warszawa, 2006. 579 s.
5. Karaś H. Gramatyka historyczna języka polskiego. Materiały do ćwiczeń. Seria druga. Warszawa, 1994.
6. Klemensiewicz Z. Historia języka polskiego. 1-3, Warszawa 2002. 827 s.
7. Podlawska D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego. Słupsk, 2003. 318 s.
8. Rospond S. Gramatyka historyczna języka polskiego z ćwiczeniami. Warszawa, 2003. 222 s.
9. Strutyński J. Elementy gramatyki historycznej języka polskiego. Kraków, 2002.
10. Urbańczyk S. Zarys dialektologii polskiej. Warszawa, 1984.

Н. О. Щербій,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри слов'янських мов
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

КАТЕГОРІЯ СТАНУ ГІБРИДНИХ ФОРМ ДІЄСЛОВА У СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ

Одним з найбільш дискусійних у сучасному мовознавстві є дослідження міжкатегоріальних зв'язків на тлі кількох споріднених мов. Таким багатоаспектним мовним явищем є віддієслівні утворення, т. зв. «гібридні форми дієслова» (дісприкетники, дісприслівники, віддієслівні іменники, форми на *-но*, *-то*), які знаходяться на межі кількох частин

мови, виявляючи синкретизм на морфологічному та семантико-синтаксичному рівнях [19].

В основі «гібридності» лежить теорія мішаних частин мови О. Пешковського, яка полягає у формуванні частин мови, що поєднують у собі категорії, характерні різним класам слів, як наприклад, стану, часу, зворотності, відмінка, числа. Усі названі змішані частини мови об'єднує категорія виду, яка передусім належить дієслову, тому й досліджувати ці частини мови потрібно на ґрунті дієслова [10, с. 104].

Грамматичні категорії мають здатність по-своєму відображати перебіг дій, процесів та перебування в станах. Досліджуючи гібридні форми дієслова передусім варто звернути увагу на можливість вираження ними граматичних категорій – значеннєвих, синтаксичних та трансформаційних. Наявність тої чи іншої категорії виражає дієслівний чи іменний характер цих форм. Порівняно з іменником, дієслово має значно більше граматичних категорій.

Значеннєві категорії дієслова – це час, спосіб та вид, оскільки вони семантично мотивовані і у своїх внутрішніх межах безпосередньо орієнтовані на відображення позамовної дійсності. Час і спосіб є центральними власне-дієслівними категоріями, оскільки найповніше відображають дієслівну семантико-граматичну природу, а вид щодо них виступає периферійною категорією. Невласне-дієслівні синтаксичні категорії – це особа, число та рід, оскільки їхнє функціонування залежить від зв'язків і відношень з іншими словами, зокрема зумовлені відповідними категоріями іменника [3, с. 89]. Категорія особи є змішаною категорією, значеннєво-синтаксичною, оскільки 1 і 2 особи однини і множини може виражати сама форма дієслова. Категорія стану є трансформаційно-значеннєвою, оскільки зміна підмета і прямого додатка не впливає на значення конструкції.

Віддієслівні іменники. Прийнято вважати, що категорія стану не властива віддієслівним іменникам. Однак згідно з генеративно-трансформаційною граматикою віддієслівні іменники можуть бути парафразами речень з присудками як в активному, так і пасивному станах. Віддієслівні іменники в діахронному аспекті є трансформаціями пасивного стану, про що свідчить не тільки морфологічна будова віддієслівного іменника дії, словотвірною основою для якого становить пасивний дієприкметник, а й

аналогічна форма аґенса в обох конструкціях. Наприклад: *Słotki, starannie myte przez aseptyczną ciotkę Mirosławę, ujawniały swe sekrety* (Jacek Dehnel) – конструкції в пасивному стані, ужиті з іменником у Знахідному відмінку і прийменником *przez*. *Do snujących się dźwięków dołączył brzęk talerzy i sztućców, niesionych do **mycia przez Lidkę*** (Robert Urbański; Jacek Kondracki) – конструкція з віддієслівним іменником дії з аґенсом у Знахідному відмінку і прийменником *przez*.

Проте в українській мові конструкції з віддієслівним іменником дії вживаються з аґенсом у формі Орудного відмінка, що властиво відповідно пасивним конструкціям чи дієприкметникам: *Мокрі, липкі від поту люди зринали і не могли зринути з сонного очманіння, борсалися в тяжкій атмосфері, як на дні моря, наснаженій тухлим смородом, надміром вуглекисню, терпкими випарами давно не **митого милом** тіла...* (Софія Андрухович) – дієприкметниковий зворот. *Після **миття шампунем** машина набуде свого натурального кольору, тобто білого* (Віктор Савченко) – конструкція з віддієслівним іменником.

Серед слов'янських мов сучасна польська мова вирізняється збереженням зворотного форманту *się* при віддієслівних іменниках категорійного типу. У чеській і словацькій мовах ця тенденція також зберігається, але в меншій мірі: напр.: словацьк. *rozbiehať sa* (розбігатися) – *rozbehnúť sa* (розбігтися) → *rozbiehanie sa* – *rozbehnutie sa* (розбір); чеськ. *dočasně zakrývat* – *zakryt* (тимчасово закривати – закрити) → *dočasně zakrývání* – *zakrytí* (тимчасове закриття). Щодо споріднених східнослов'янських форм подібне трактування є навряд чи застосовним або зовсім неможливим, пор.: укр. *закривання* – *закриття*, але *витурання* – ?; рос. *разбегание* (*ся) – ? Аналогічна ситуація спостерігається також у південнослов'янських мовах [13, с. 259-260]. Зворотність у чеських віддієслівних іменниках є периферійною і факультативною, а словники взагалі можуть не фіксувати зворотних форм дієслівних іменників, оскільки вони призначені для практичного користування, як наприклад: *A pak přišlo **učení se** fotografie – malířství – umění* (Jaroslav Němec). Причиною цього, як вважає Н. Safarewiczowa [18, с. 332], є те, що в польській та чеській мові, на відміну від української та російської, зворотний займенник не злився з

дієсловом, а вільно функціонує в реченні, хоча для нього характерне явище десемантизації як займенника: *Zmuszają do **obejrzenia się**, nawet do **podążenia się** za kobietą, które ich używa* (Janusz Leon Wiśniewski).

Однак збереження зворотного форманта при дієслівних іменниках ще не свідчить про наявність зворотного стану, оскільки зворотний формант може виражати різні значення, зокрема:

- 1) власне зворотне, на кшталт: *mycie się, ubieranie się, czesanie się, golenie się: Chłopiec wciąga szorty, wsuwa nogi w trepy, machnięcie ręką po włosach zastępuje **czesanie*** (Irena Jurgielewiczowa);
- 2) взаємне [15, с. 184]: *całowanie się* – całować wzajemnie jeden drugiego; *kąsanie się* – dokuczać sobie, dręczyć się wzajemnie; *bić się* – bić jeden drugiego;
- 3) середнє (медіальне), де зворотний формант не виконує самостійної функції, а становить з іменником невіддільну єдність і є складником непостійної дієслівної лексеми, виступає як фактично функціонально пустий складник: *banie się, wstyżenie się, zakochanie się, odstrzeliwanie się, borykanie się, chęłpienie się, dodzwonienie się, brzydzenie się, dotaganie się, upatrywanie się, rozejście się, podobanie się*;
- 4) термінативне, де дієслівні іменники виражають високий ступінь інтенсивності, граничну межу чи досягнення результату виконаної дії: *przyglądanie się, przypatrywanie się, nasłuchanie się, wdawanie się, przysłużenie się, uganianie się*;
- 5) декаузативне – віддієслівні іменники описують ситуації, які виникають спонтанно, несвідомо: *krzewienie się, aglutynowanie się, otorbienie się, dializowanie się, gnojenie się, obieranie się*.

Дієприкметники. Категорія стану є одним із кваліфікаційних чинників поділу дієприкметників на активні й пасивні. Вважається, що ця категорія виразніше виявлена в дієприкметниках, оскільки відношення активність – пасивність у дієприкметників має формальні, морфологічні показники, на відміну від дієслів. Думки науковців щодо кількості станів у дієсловах розходяться, проте дієприкметники чітко розподіляють на активні та пасивні.

Українські активні дієприкметники теперішнього і минулого часу успадковані з давньоруської мови. Активні

дієприкметники є в російській, білоруській та польській мовах, які межують з українською і можуть впливати на частотність цих форм у регіонах.

У дієприкметниках української мови показники активного й пасивного станів досить виразні, хоча у формах пасивного стану простежується певне перехрещення з активним станом. Показниками активного стану дієприкметників української мови визначаються суфікси *-ч* і *-л*, пасивного *-н (-ен)* і *-т*. В українській мові певну тенденцію становить утворення пасивних дієприкметників на *-ний (-ений)*, *-тий* від неперехідних основ, зокрема дієслів на *-тися*. Виділяють три підгрупи таких дієслів залежно від співвіднесеності з мотивувальними дієсловами [5, с. 91–92]:

- 1) дієприкметники, що співвідносяться з неперехідними дієсловами на *-тися*, хоч у мові є парні їм перехідні дієслова однієї основи на *-ти*, з якими їх пов'язують. Наприклад: *заглиблений у думки (заглибився у думки)* – *заглиблений у землю (заглибили у землю)*; *нахилена над коліскою (мати нахилилася над коліскою)* – *нахилене вітром дерево (вітер нахилив дерево)*. Їх називають двостановими. Наявність перехідних дієслів зменшує виразність станових відношень, які виявляються тільки в контексті, хоча в певних контекстуальних умовах не вдається визначити стан. Це виникає тоді, коли ознака, виражена дієприкметником, може стосуватися особи чи істоти, здатної бути й об'єктом, і суб'єктом дії. Наприклад: *поголений чоловік* – чоловік міг поголитися сам чи в перукаря. На перший план виступає результат дії без указівки на діяча. Проте коли такі дієприкметники сполучаються з іменником на позначення предмета чи частини тіла, то пасивний стан і співвіднесеність з перехідним дієсловом не викликають сумніву;
- 2) дієприкметники, що співвідносяться з неперехідними дієсловами на *-тися* і при наявності в мові неперехідними на *-ти* (як їх варіантами) виражають ознаку, зумовлену активною дією або станом: *вистаний хлопець* – *вистатися*;
- 3) дієприкметники, що співвідносяться з неперехідними дієсловами на *-ти*, виявляють тільки активність ознаки стану: *підпитий чоловік* – чоловік підпив.

Система польських дієприкметників більш розвинена як в українській мові, однак менш розвинена, ніж система

дієприкметників у російській мові. У польській мові *imiesłów przymiotnikowy czynny* (активний дієприкметник теперішнього часу) утворюється за допомогою афікса *-ąc* (*pracujący, piszący*), і не має активних дієприкметників минулого часу, а *bierny* (пасивний дієприкметник минулого часу) *-ny, -ony, -ty*. Дієприкметники не мають часової характеристики, утворюють з особовою формою допоміжного дієслова *być* пасивний стан у минулому (*był czytany*) і в теперішньому (*jest czytany*) часі. У цьому полягає зв'язок із вербальними категоріями, а саме стану. Це пояснюється також переходом дієприкметників від активного до пасивного значення, тобто ті самі форми дієприкметника можуть уживатися як з перехідними дієсловами (*Jan czyta książkę – Książka jest czytana*), які відносяться до прямого додатка, так і зі зворотними дієсловами, які означають уподібнення підмета й додатка (*Jan się uczesał – Jan jest uczesany*). У слов'янських мовах зник «medium», значення якого перейняли дієприкметники на *-n-, -t-* (*Jan się spocił – Jan jest spocony*).

У білоруській мові активні дієприкметники утворюються передусім від дієслів доконаного виду за допомогою суфікса *-л* (*завянуць – завялы*). Також вживаються дієприкметники з суфіксами *-ўш, -ш* (закіпець – закіпеўшы), рідше – з суфіксами *-уч/-юч, -ач/-яч* (типу *накіроўваючы*).

Російська мова відзначається більшою подвійною кількістю утворення дієприкметників, зокрема існують розрізнення за станом: активні і пасивні, а також за часом. Дійсні дієприкметники, які представляють активну ознаку, можуть бути утворені від дієслів недоконаного і доконаного видів. Дійсні дієприкметники теперішнього часу утворюються від дієслів недоконаного виду (хоча можна спостерегти утворення також від дієслів доконаного виду, які є відхиленням від літературної норми) за допомогою суфіксів *-ущ/-ющ, -ащ/-ящ* (*пишущий, играющий, лежащий, парящий*). Дійсні дієприкметники минулого часу утворюються від дієслів обох видів за допомогою суфіксів *-ш, -вш* (*оглохший, белевший*). У сучасній російській мові дієприкметники вживаються практично без обмежень, здебільшого в науковому, офіційно-діловому, публіцистичному стилях, однак можна знайти значну кількість дійсних дієприкметників також і в усному корпусі російської мови, хоча частотність їх тут значно менша,

ніж у загальному корпусі, який складається з письмових текстів (близько тисячі дійсних дієприкметників на мільйон словоформ в усному, близько 8 тисяч – у загальному, за даними корпусів НКРМ) [14, с. 341].

В українському мовознавстві немає єдиної точки зору щодо статусу активних дієприкметників. Частина дослідників вважають, що активні дієприкметники майже зовсім відсутні в українській мові. Така концепція з'явилася в період українізації в 20-тих рр. у працях видатних мовознавців, які займалися нормуванням української мови, спираючись зокрема на матеріали етнографічних, діалектних досліджень, фольклорні та усні тексти як на джерело матеріалу для формування літературних норм [9, с. 18; 12, с. 95–96].

За даними Генерального регіонально анотованого корпусу української мови серед найчастотніших активних дієприкметників теперішнього часу виділяються:

- 1) такі, що вживаються переважно у значенні іменників: *працюючі, віруючі, бажуючі, оточуючі, голодуючі, відпочиваючі; командуючий, завідуючий, головуючий, керуючий;*
- 2) такі, що вживаються переважно у значенні прикметників: *існуючий, пануючий, домінуючий, переважаючий, контролюючий, перебуваючий, сяючий, палаючий, літаючий, вражаючий, хвилюючий, захоплюючий, наростаючий, вмираючий, воюючі, ворогуючі;*
- 3) такі, що вживаються у складі сталих висловів: *голос волаючого в пустелі, потопаючий хапається за соломину; термінів: трасуючі кулі, діючий вулкан* тощо.

Однак чимало поширених активних дієприкметників уживаються в українській мові під впливом російської, тому, на думку мовознавців, варто замінити їх на інші більш природні форми для української мови.

Варто відзначити, що білоруська мова в цьому питанні близька до української, оскільки, на думку багатьох лінгвістів, активні дієприкметники, особливо утворення на *-уч-, -ач-*, є чужими для мовної культури, яка спирається на традиції усного народного мовлення, вони зустрічають опір з боку наявної граматичної традиції [2, с. 132–133; 11, с. 228–229; 8, с. 230–231] і з точки зору культури мовлення їх вживання є неприпустимим [1, с. 113].

У польській мові давніші граматики не подають прикладів дієприкметників та дієприслівників зі зворотним фо-

рмантом. С. Йодловський у своїх роздумах над частинами мови наводить такі приклади: *zeleniacy się, zeleniac się, zazieleniwszy się* [17, с. 81], проте в жодній із граматик не наводиться пояснення такого утворення та вживання. Натомість, дослідивши сучасні монографії про дієприкметники та дієприслівники [16], можна зробити висновок, що в польській мові розвивається тенденція до збільшення вживання зворотного займенника.

Форми на -но, -то. До пасивних дієприкметників української мови прилягають і предикативні форми на *-но, -то*, які передають значення результативного стану як наслідку виконаної дії. Безособові конструкції на *-но, -то* найбільшого поширення набули в польській і українській мовах.

Характерною особливістю предикативних форм на *-но, -то* є їхня здатність керувати лише знахідним відмінком прямого об'єкта результативного стану. Введення до складу пасивних конструкцій із цими предикативними формами суб'єктного компонента у формі орудного відмінка, як це нерідко трапляється тепер в мовній практиці за зразком трикомпонентних пасивних конструкцій (пор. *Закон прийнято Верховною Радою*), є позанормативним, бо «українській мові не властиві конструкції з інструменталем дієвої особи», він тут неможливий з логічних причин, адже в цих граматично безпідметових конструкціях взагалі немає дієвої особи, тому що форми на *-но, -то* (в О. Курило – це пасивні дієприслівники на *-но, -то*), передають поняття «хтось зробив» [9, с. 43–44]. У таких речення «чинність бере гору над чинною дієвою особою». Деякі мовознавці вважають, що вживання орудного суб'єкта з предикативними формами на *-но, -то* відзеркалює одну з рис пасивних конструкцій. Інші пояснюють використання такого орудного потребою акцентувати на виконавцеві дії, щоб він опинився в комунікативному фокусі [20, с. 52]. Справді, орудний відмінок є формою вираження логічного суб'єкта в пасивних конструкціях, що властиві слов'янським мовам. Але не можна ігнорувати того, що в сучасній українській мові в ланцюжку пасивних конструкцій речення з предикативними формами на *-но, -то* є завершальною ланкою в процесі нейтралізації суб'єкта – виконавця дії, тому що в структурі цих незмінних предикативних форм немає будь-яких

граматичних афіксів, які б указували на особу виконавця дії [7, с. 92]. Речення, до складу яких входять предикативні форми на *-no*, *-to*, що співвідносяться з неперехідними дієсловами недоконаного та доконаного виду, не належать до парадигми синтаксичних конструкцій пасивного стану. Вони перебувають поза становими відношеннями з активними особовими конструкціями [4, с. 242–246].

Польські перфектні форми на *-no*, *-to*, мотивовані без обмежень усіма рефлексивами, в тому числі реципроками і *reflexiva tantum*, зберігають формант *się* [20, с. 58], на відміну від української мови: *troszczono się, odżywiano się, bawiono się, zamykano się*, що становить унікальність таких форм у польській мові.

Отже, категорія стану найбільше представлена в дієприкметниках, однак в тій чи іншій мірі виражена також і в формах на *-no*, *-to* та віддієслівних іменниках, хоча в останніх в трансформаціях пасивного стану.

Список використаних джерел:

1. Аляксандраў С. Э., Мыцьк Г.В. Гавары са мной па-беларуску: Гутарковая мова ў штодзённым ужытку. Москва, 2008. 280 с.
2. Кривицкий А. А., Михневич А. Е., Подлужный А. И. Белорусский язык для небелорусов. Минск, 1973. 271 с.
3. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. Київ, 1988. 256 с.
4. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. грамат. укр. мови. Київ, 2004. 398 с.
5. Гнатюк Г. М. Дієприкметник у сучасній українській літературній мові. Київ, 1982. 248 с.
6. ГРАК, Генеральний регіональний анотований корпус української мови. URL: https://parasol.vmguest.uni-jena.de/grac_crystal/#concordance
7. Городенська К. Г. Дери́вація синтаксичних одиниць. Київ, 1991. 192 с.
8. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія / навук. рэд. А. А. Лукашанец. Мінск, 2007. 351 с.
9. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. Київ, 2008. 303 с.
10. Пешковский А. Русский синтаксис в научном освещении. 8-е изд., доп. Москва. 2001. 544 с.
11. Плотнікаў Б. А., Антанюк Л. А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мінск, 2003. 672 с.
12. Синявський О. Норми української літературної мови. Львів, 1941. 363 с.

13. Скоплев А. Дві іпостасі західнослов'янського дієслівного іменника (на матеріалі чеської мови). *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2018. № 1 (15). С. 259–270.
14. Шведова М. О. Активні дієприкметники в українській мові: корпусний аналіз. *Галактика Слова: збірник на пошану Галини Макарівни Гнатюк*. Київ, 2020. С. 339–352.
15. Щербій Н. Категорія зворотності в українській і польській мовах. *Зіставно-типологічні студії: українська мова на тлі споріднених мов: монографія / за ред. акад. НАПН України В. І. Кононенка*. Київ; Івано-Франківськ; Варшава. 2015. С. 180–200.
16. Bojałkowska K. Opis składniowy imiesłowów przysłówkowych we współczesnym języku polskim. Toruń, 2010. 252 s.
17. Jodłowski S. Studia nad częściami mowy. Warszawa, 1971. 199s.
18. Safarewiczowa H. Rzeczowniki «zwrotne» w języku polskim. *Język Polski*. 1954. XXXIV. Z. 5. S. 332–348.
19. Szczerbij N. Hybrydalne formy czasownikowe w języku polskim i ukraińskim. *Poradnik Językowy. Zeszyt specjalny*. Warszawa. 1. 2022. S. 147–163.
20. Wieczorek D. Ukrainiskij pierfiekht na *-no*, *-to* na fonie polskogo pierfiekhta. Wrocław, 1994. 115 s.

ЗМІСТ

Абрамович С. Д.

ДЕСАКРАЛІЗАЦІЯ МІФУ МАТЕРІ-ЗЕМЛІ
В СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ..... 12

Білоусова Т. П.

ТЕРМІНОПОНЯТТЯ «ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ ВИРАЗ» І
«ФРАЗЕОЛОГІЯ» У ВИСВІТЛЕННІ ІВАНА ОГІЄНКА 17

Bonusiak A.

DZIAŁALNOŚĆ KULTUROTWÓRCZA MEDIÓW
POLSKOJEZYCZNYCH W UKRAINIE 20

Бура Х. В.

ЗАСОБИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ
РЕЗУЛЬТАТИВНОГО ВИВЧЕННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ..... 23

Голубішко І. Ю.

«ФАРАОН» БОЛЕСЛАВА ПРУСА:
ОЗНАКИ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ..... 26

Гураль А. І.

ГАБРІЄЛА ЗАПОЛЬСЬКА: МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ
ВИКЛИКИ У РОМАНІ 'ЖІНКА БЕЗ ВАДИ' 30

Дворніцька Н. І.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕЯКИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ
КАТЕГОРІЇ РОДУ СЛОВ'ЯНСЬКОГО ІМЕННИКА
В ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ..... 36

Івахнюк А. О.

НАВЧАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ
В УКРАЇНІ: ШЛЯХ ДО НОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ 40

Кало А. О.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОГО
ДОМАШНЬОГО ЧИТАННЯ ІНШОМОВНИХ ТЕКСТІВ 45

Козерацька М. Є., Калинюк Т. В.

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
В НІМЕЦЬКИХ ГОРОСКОПАХ 49

Лабузова К. С. РОЛЬ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ НА УРОКАХ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ	52
Левицька Т. О. ВПЛИВ ПОЛЬСЬКИХ РОМАНТИКІВ НА СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДОБИ РОМАНТИЗМУ	55
Лиськова В. Р. СЛЕНГ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ	59
Літинська Я. В. УКРАЇНІЗМИ В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ.....	62
Мартинов М. П. МАГІЯ У ПОЛЬСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРИ: ВІД СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ДО СУЧАСНОСТІ	66
Масловська М. І. ПОЛЬСЬКА МОВА ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ	68
Міненкова Н. Є., Бабич М. А. КОНКУРС НА МОЛОДІЖНЕ СЛОВО 2022 РОКУ В ПОЛЬЩІ (в перекладі українською).....	72
Місюра Д. НАЦІОНАЛЬНІ, КУЛЬТУРНІ ТА ІСТОРИЧНІ ВЕКТОРИ СУЧАСНОГО ЛІНГВІСТИЧНОГО ПРОСТОРУ	74
Нетеча Є. О., Галайбіда О. В. DESCRIPTIVE LANGUAGE OF HISTORICAL NOVEL «THE WHITE QUEEN» BY PHILIPPA GREGORY	77
Охоцька І. В. ТЕСТУВАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ У НАВЧАННІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ	80
Пискливець Д. Р. ПРОЕКТНА РОБОТА УЧНІВ НА УРОКАХ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ	84
Расевич А. П. ОБІРУНТУВАННЯ ТЕРМІНОЛЕКСЕМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЖАНРУ ПОСТМОДЕРНОГО ІСТОРИЧНОГО ДЕТЕКТИВУ В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ	88

Реутов Є. А. ІНДО-СЛОВ'ЯНСЬКІ ПАРАЛЕЛІ В КОНТЕКСТІ КОГНІТИВНОГО ЛІНГВОКОМПАРАТИВІЗМУ І ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНОГО ВИВЧЕННЯ МОВ.....	94
Ринда В. В. КАТЕГОРІЯ РЕТРОСПЕКТИВНОСТІ В ОПОВІДАННЯХ І ЇАВЕНДАХ АНТОНІЯ РОЛЛЕ.....	98
Стахнюк Н. О. NACESCHOWANIE STYLISTYCZNE POLSKICH MEMÓW INTERNETOWYCH.....	102
Stolarczyk A. NIE TAKA POEZJA STRASZNA, JAK JĄ MALUJĄ – SPOSOBY NA LIRYKĘ W NAUCZANIU JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBSEGO	107
Чікарькова М. Ю. ФЕНОМЕН ЦИФРОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ЧИ ВТРАТА СУТНОСТІ?	113
Шаповал О. Г. КОНЦЕПЦІЯ ІСТОРІЇ В РОМАНІ В. ГОЛДІНІА «СПАДКОЄМЦІ»	117
Шаповалова А. Д. ПЕРІОДИЗАЦІЯ В ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ.....	121
Щербій Н. О. КАТЕГОРІЯ СТАНУ ГІБРИДНИХ ФОРМ ДІСЛОВА У СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ	124

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Центр польської мови та культури
Торунський Інформатичний Технікум
Об'єднання шкіл імені К.К. Бачинського
в Домброві Тарновській
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Жешувський університет

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ВИМІРИ СУЧАСНОЇ СЛАВІСТИКИ

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції,
23 листопада 2023 року, м. Кам'янець-Подільський

Електронне видання

Підписано 20.12.2023. Формат 60x84/16. Гарнітура «Книжник».
Об'єм даних 2,24 Мб. Обл.-вид. арк. 6,8. Зам. № 1079.

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.
Свідоцтво серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.

Виготовлено в Кам'янець-Подільському національному
університеті імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.